

**ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**

Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2001 (13.12)

15223/01

LIMITE

**SOC 538
ECOFIN 400
EDUC 161
SAN 167**

ΔΙΑΒΙΒΑΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

του : Συμβουλίου (Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική)

προς : το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

αριθ. πρότ. Επιτρ. : 13926/01 SOC 447 ECOFIN 327 EDUC 136 SAN 147 REV 1

Θέμα : **Κοινή έκθεση για την κοινωνική ενσωμάτωση**
- Μέρος I: Η Ευρωπαϊκή Ένωση, περιλαμβανομένης εκτενούς συνόψεως

Επισυνάπτεται για τις αντιπροσωπίες το κείμενο της κοινής έκθεσης για την κοινωνική ενσωμάτωση, Μέρος I : Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως έχει μετά την έγκρισή του από το Συμβούλιο (Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική).

Το μέρος αυτό περιλαμβάνει την εκτενή σύνοψη.

Το «Μέρος II: Τα κράτη μέλη» περιλαμβάνεται στο έγγρ. 13926/01 SOC 447 ECOFIN 327 EDUC 136 SAN 147 ADD 1.

Το «Μέρος III: Παραρτήματα της κοινής έκθεσης» περιλαμβάνεται στο έγγρ. 13926/01 SOC 447 ECOFIN 327 EDUC 136 SAN 147 ADD 2.

Τα κείμενα μεταφράστηκαν από τις υπηρεσίες της Επιτροπής.

Κοινή έκθεση για την κοινωνική ενσωμάτωση

**ΜΕΡΟΣ Ι - Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΚΑΙ ΕΚΤΕΝΗΣ ΣΥΝΟΨΗ**

Μέρος I - Η Ευρωπαϊκή Ένωση.....	
ΕΚΤΕΝΗΣ ΣΥΝΟΨΗ.....	5
Εισαγωγή.....	11
1. Κύριες τάσεις και προκλήσεις.....	14
2. Στρατηγικές προσεγγίσεις και πολιτικά μέτρα.....	27
3. Εντοπισμός ορθών πρακτικών και καινοτόμων προσεγγίσεων	31
3.1 Στόχος 1 : Προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση και της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες.....	32
3.1.1. Προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση.....	32
3.1.2. Προώθηση της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες.....	40
3.1.2.1 Συστήματα κοινωνικής προστασίας.....	40
3.1.2.2 Στέγαση	44
3.1.2.3 Φροντίδα της υγείας	48
3.1.2.4 Εκπαίδευση, δικαιοσύνη και πολιτισμός.....	52
3.2 Στόχος 2 : Πρόληψη των κινδύνων αποκλεισμού.....	60
3.2.1 Προώθηση της ηλεκτρονικής ένταξης	60
3.2.2 Πρόληψη των φαινομένων υπερχρέωσης και έλλειψη της στέγης.....	63
3.2.3 Διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης	67
3.3 Στόχος 3 : Παροχή βοήθειας στους πιο ευάλωτους	68
3.3.1 Προώθηση της ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες	69
3.3.2 Εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των παιδιών	72
3.3.3 Ανάλυση δράσης προς όφελος περιοχών που πλήττονται από τον αποκλεισμό	73
3.4 Στόχος 4 : Κινητοποίηση του συνόλου των παραγόντων	76
3.4.1 Προώθηση της συμμετοχής και της έκφρασης των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση αποκλεισμού.....	77
3.4.2 Ένταξη της καταπολέμησης του αποκλεισμού σε όλες τις πολιτικές	77
3.4.3 Προώθηση του διαλόγου και της εταιρικής σχέσης.....	82

4.	Προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών.....	84
4.1	Ευαισθησία αμοφτέρων των φύλων στις κύριες προκλήσεις.....	84
4.2	Ενσωμάτωση του φύλου στη συνολική στρατηγική.....	85
4.3	Αντιμετώπιση θεμάτων που αφορούν το φύλο στο πλαίσιο των διαφόρων στόχων	85
4.4	Η διάσταση του φύλου στη διαδικασία παρακολούθησης, της αξιολόγησης του αντικτύπου και του καθορισμού δεικτών.....	88
5.	Χρήση δεικτών στα ΕΣΔ για την κοινωνική ενσωμάτωση.....	88

ΕΚΤΕΝΗΣ ΣΥΝΟΨΗ

Είναι η πρώτη φορά που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκρίνει ένα πολιτικό έγγραφο για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Με την τεκμηρίωση και την ανάλυση της κατάστασης σε όλα τα κράτη μέλη και με τον εντοπισμό των κύριων προκλήσεων για το μέλλον, το παρόν σχέδιο κοινής έκθεσης για την κοινωνική ενσωμάτωση συμβάλει στην ενίσχυση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Πρόκειται λοιπόν για ένα σημαντικό βήμα προς την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της ΕΕ, την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής στην Ένωση στο διάστημα 2001-2010.

Η παρούσα έκθεση υλοποιεί την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού για την κοινωνική ενσωμάτωση, που συμφωνήθηκε στη σύνοδο στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000. Αυτή η νέα διαδικασία αποτελεί σημαντική αναγνώριση του κύριου ρόλου της κοινωνικής πολιτικής, παράλληλα με την οικονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης, για τη μείωση των ανισοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, αλλά και της ανάγκης αποτελεσματικής διασύνδεσης αυτών των πολιτικών στο μέλλον. Πρόκειται λοιπόν για ένα σημαντικό στοιχείο για την προώθηση της ευρωπαϊκής κοινωνικής ατζέντας που συμφωνήθηκε στη Νίκαια και έρχεται να συμπληρώσει τους στόχους της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση.

Η παρούσα έκθεση αποτελεί σημαντική πρόοδο στη διαδικασία ανάπτυξης από κοινού συμφωνημένων δεικτών για τη μέτρηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των κρατών μελών και εντός αυτών. Δείχνει ότι τα κράτη μέλη και η Επιτροπή μετέχουν ενεργά στη διαδικασία αυτή. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί μια περισσότερο ακριβής και αποτελεσματική παρακολούθηση της προόδου, όσον αφορά την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο μέλλον. Θα συμβάλει επίσης στην καλύτερη αξιολόγηση των πολιτικών και στη σαφέστερη εκτίμηση της αποτελεσματικότητας και της οικονομικότητάς τους. Αυτό, μελλοντικά, θα έχει ως αποτέλεσμα τη θέσπιση καλύτερων πολιτικών στα κράτη μέλη.

Η παρούσα έκθεση δεν αξιολογεί την αποτελεσματικότητα των συστημάτων που υφίστανται ήδη στα κράτη μέλη. Αντίθετα, επικεντρώνεται στην ανάλυση των διαφόρων προσεγγίσεων που έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των ΕΣΔ κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (ΕΣΔ/Εν), ως απάντηση στους κοινούς στόχους για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό που συμφωνήθηκαν από την ΕΕ στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000. Εξετάζει τα ΕΣΔ των κρατών μελών, εστιάζοντας στην ποιότητα της ανάλυσης, στη σαφήνεια των στόχων, στους στόχους και το βαθμό ύπαρξης μιας στρατηγικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης. Κατ' αυτόν τον τρόπο καταδεικνύει τη δέσμευση όλων των κρατών μελών να αξιοποιήσουν τη νέα διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης για την ενίσχυση των προσπαθειών τους κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Το παρόν έγγραφο τεκμηριώνει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών και πρωτοβουλιών που εφαρμόζονται ή προτείνονται στα κράτη μέλη. Αυτές οι πολιτικές και πρωτοβουλίες θα προσφέρουν στο μέλλον μια καλή βάση συνεργασίας και ανταλλαγής συμπερασμάτων μεταξύ των κρατών μελών. Ωστόσο, δεν κατέστη δυνατός ο εντοπισμός παραδειγμάτων ορθής πρακτικής, αφού προς το παρόν υπάρχει μια γενική έλλειψη πολιτικών και προγραμμάτων αυστηρής παρακολούθησης στα κράτη μέλη. Επομένως, η έκθεση επισημαίνει ότι μια σημαντική πρόκληση για την επόμενη φάση της διαδικασίας για την κοινωνική ενσωμάτωση θα είναι η εξασφάλιση μιας πιο ενδεδειγμένης ανάλυσης από τα κράτη μέλη όσον αφορά την οικονομική αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των πολιτικών τους για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η νέα δέσμευση - Στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων στη Λισσαβόνα (Μάρτιος 2000), στη Νίκαια (Δεκέμβριος 2000) και στη Στοκχόλμη (Ιούνιος 2001), τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν στην προώθηση μιας βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και ποιοτικής απασχόλησης, που θα μειώσει τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και θα ενισχύσει την κοινωνική συνοχή στην Ένωση, στο διάστημα 2001-2010. Για να ενισχύσει αυτή τη δέσμευση, το Συμβούλιο καθόρισε κοινούς στόχους όσον αφορά τη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Συμφωνήθηκε επίσης να επιδιωχθεί από τα κράτη μέλη η επίτευξη των στόχων αυτών, από το 2001 και μετά, στο πλαίσιο των διετών Εθνικών Σχεδίων Δράσης κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (ΕΣΔ/Εν). Επίσης, το Συμβούλιο καθιέρωσε μια νέα ανοιχτή μέθοδο συντονισμού, για την ενθάρρυνση της συνεργασίας των κρατών μελών και τη βελτίωση του αντικτύπου στην κοινωνική ενσωμάτωση από τις πολιτικές σε τομείς όπως η κοινωνική προστασία, η απασχόληση, η υγεία, η στέγαση και η εκπαίδευση. Τα ΕΣΔ/Εν και η ανάπτυξη συγκρίσιμων δεικτών παρέχουν το πλαίσιο για την προώθηση της ανταλλαγής ορθών πρακτικών και εμπειριών σε κοινοτικό επίπεδο. Οι προσπάθειες αυτές θα υποστηριχθούν και με την εφαρμογή, από το 2002, ενός πενταετούς κοινοτικού προγράμματος δράσης για την κοινωνική ενσωμάτωση.

Το γενικό πλαίσιο - Η νέα ανοιχτή μέθοδος συντονισμού θα συμβάλει στην καλύτερη ενσωμάτωση κοινωνικών στόχων στις υπάρχουσες διαδικασίες για την επίτευξη του φιλόδοξου στρατηγικού στόχου που καθορίστηκε για την Ένωση στη Λισσαβόνα. Συγκεκριμένα, θα συμβάλει στην εξασφάλιση μιας θετικής και δυναμικής αλληλεπίδρασης των πολιτικών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα και στον τομέα της απασχόλησης και θα κινητοποιήσει όλους τους παράγοντες για την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου. Η παρούσα έκθεση βρίσκεται σε πλήρη εναρμόνιση με τους στόχους της ευρωπαϊκής κοινωνικής ατζέντας που συμφωνήθηκαν στη Νίκαια, αφού αναγνωρίζει το διπλό ρόλο της κοινωνικής πολιτικής, τόσο ως παραγωγικού παράγοντα όσο και ως βασικού μηχανισμού για τη μείωση των ανισοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Για το λόγο αυτό δίνει μεγάλη έμφαση στη συμμετοχή στην απασχόληση, ειδικά ομάδων που υποεκπροσωπούνται ή μειονεκτούν σε αυτήν, σύμφωνα με τους στόχους της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Επίσης, η έκθεση συνεκτιμά τα επιτεύγματα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, το οποίο χαρακτηρίζεται από συστήματα που προσφέρουν ένα υψηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας, από τον κοινωνικό διάλογο και από την παροχή υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος, οι οποίες καλύπτουν ζωτικές δραστηριότητες για την κοινωνική συνοχή, αντικατοπτρίζοντας ταυτόχρονα την ποικιλομορφία στις επιλογές και τις συνθήκες των κρατών μελών.

Υλοποίηση της δέσμευσης - Όλα τα κράτη μέλη επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους να υλοποιήσουν την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού, με την υποβολή εθνικών σχεδίων έως τον Ιούνιο του 2001. Στα σχέδια αυτά καθορίζονται οι προτεραιότητες των κρατών μελών στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για μια περίοδο 2 ετών, ενώ περιλαμβάνεται και μια, λίγο έως πολύ, λεπτομερής περιγραφή των πολιτικών μέτρων που εφαρμόζονται ή σχεδιάζονται για την επίτευξη των κοινών στόχων της ΕΕ. Τα περισσότερα ΕΣΔ περιλαμβάνουν επίσης παραδείγματα ορθής πρακτικής. Τα ΕΣΔ/ΕΝ παρέχουν μια καλή πηγή πληροφόρησης, βάσει της οποίας η Επιτροπή και τα κράτη μέλη μπορούν να αναπτύξουν περαιτέρω τη διαδικασία ανταλλαγής ορθών πρακτικών, συμβάλλοντας στη χάραξη πιο αποτελεσματικών πολιτικών στα κράτη μέλη. Η διαδικασία αυτή πρέπει να ενισχυθεί στο μέλλον, με τη διεξαγωγή πιο εκτενών αξιολογήσεων από τα κράτη μέλη των εθνικών πολιτικών τους, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων για τα δημόσια οικονομικά, και με την ανάπτυξη ενός εκτενούς συνόλου δεικτών και μεθοδολογιών τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ΕΕ.

Η συνολική εικόνα - Τα στοιχεία που περιέχονται στα ΕΣΔ/ΕΝ επιβεβαιώνουν ότι η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού εξακολουθεί να αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο αντίκτυπος των θετικών τάσεων στην οικονομία και την απασχόληση, στο διάστημα 1995-2000, βοήθησε στη σταθεροποίηση της κατάστασης, η οποία σε πολλά κράτη μέλη είχε επιδεινωθεί λόγω της οικονομικής ύφεσης στα μέσα της δεκαετίας του '90. Ωστόσο, από την ανάλυση που υπέβαλαν τα κράτη μέλη και από συγκρίσιμους δείκτες της ΕΕ καθίσταται σαφές ότι ο αριθμός των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην κοινωνία παραμένει πολύ υψηλός. Τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία όσον αφορά το εισόδημα στα κράτη μέλη, αν και δεν καλύπτουν το πλήρες εύρος και τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, δείχνουν ότι, το 1997, το 18% του πληθυσμού της ΕΕ, δηλαδή περισσότερα από 60 εκατ. άτομα, ζούσαν σε νοικοκυριά με εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος και ότι περίπου το ήμισυ αυτών ζούσε κάτω από αυτό το όριο επί τρία συναπτά έτη.

Παράγοντες κινδύνου - Στα ΕΣΔ/Εν εντοπίζονται μια σειρά παραγόντων που αυξάνουν σημαντικά τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Η ανεργία, ειδικά η μακροχρόνια, είναι πιο συχνότερα αναφερόμενος παράγοντας. Άλλοι σημαντικοί παράγοντες είναι: το χαμηλό εισόδημα, η απασχόληση χαμηλής ποιότητας, η έλλειψη στέγης, η ασθενής υγεία, η μετανάστευση, το χαμηλό επίπεδο ειδίκευσης και η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, η ανισότητα των φύλων, η διακριτική μεταχείριση και ο ρατσισμός, οι μειονεξίες, το γήρας, η διάλυση της οικογένειας, η κατάχρηση ναρκωτικών και η διαβίωση σε περιοχές με πολλαπλά μειονεκτήματα. Ορισμένα κράτη μέλη επισημαίνουν το βαθμό αλληλεπίδρασης και σόρευσης με την πάροδο του χρόνου αυτών των παραγόντων κινδύνου και την ανάγκη εξόδου από το φαύλο κύκλο της φτώχειας και πρόληψης της διαίωνισής της από γενιά σε γενιά.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές - Σε πολλά ΕΣΔ/ΕΝ εντοπίζεται μια σειρά διαρθρωτικών αλλαγών που σημειώνονται σε όλη την ΕΕ και οι οποίες μπορούν να δημιουργήσουν νέους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού για ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες, εκτός και αν υπάρξουν οι κατάλληλες πολιτικές απαντήσεις. Πρόκειται για: τις κύριες διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, λόγω μιας περιόδου ραγδαίων οικονομικών αλλαγών και παγκοσμιοποίησης· τη ραγδαία ανάπτυξη της κοινωνίας που βασίζεται στη γνώση και των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ)· την αύξηση της μακροζωίας σε συνδυασμό με τη μείωση των ποσοστών γεννήσεων, με αποτέλεσμα την αύξηση των λόγων εξάρτησης· την αυξανόμενη τάση εθνικής, πολιτισμικής και θρησκευτικής πολυμορφίας, λόγω της διεθνούς μετανάστευσης και της αυξημένης κινητικότητας εντός της ΕΕ· την αύξηση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας και τις αλλαγές στη δομή των νοικοκυριών.

Οι προκλήσεις - Η κυριότερη πρόκληση για τη δημόσια πολιτική, όπως προκύπτει από τα ΕΣΔ, είναι η εξασφάλιση της καθολικότητας των κύριων μηχανισμών κατανομής ευκαιριών και πόρων - της αγοράς εργασίας, του φορολογικού συστήματος, των συστημάτων παροχής κοινωνικής προστασίας, εκπαίδευσης, στέγασης, υγείας και άλλων υπηρεσιών - προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες των ατόμων που απειλούνται ιδιαίτερα από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και να δοθεί στα άτομα αυτά η δυνατότητα πρόσβασης στα θεμελιώδη τους δικαιώματα. Από την άποψη αυτή είναι ενθαρρυντικό ότι στα ΕΣΔ/ΕΝεπισημαίνεται η ανάγκη, και επιβεβαιώνεται η σχετική δέσμευση των κρατών μελών, για ενίσχυση των πολιτικών απασχόλησης και περαιτέρω εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, αλλά και άλλων συστημάτων όπως της εκπαίδευσης, της υγείας και της στέγασης, όπως επίσης και για να μπορούν τα συστήματα αυτά να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες του ατόμου και στους παραδοσιακούς και νέους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Παρ' ό,τι η κλίμακα και η ένταση των προβλημάτων διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών, μπορούν να εντοπιστούν οκτώ κύριες προκλήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό από τα περισσότερα κράτη μέλη. Οι προκλήσεις αυτές είναι: ανάπτυξη μιας αγοράς εργασίας χωρίς περιορισμούς και προώθηση της απασχόλησης ως δικαίωμα και ευκαιρία για όλους· εξασφάλιση ενός επαρκούς εισοδήματος και πόρων για αξιοπρεπή διαβίωση· αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού μειονεκτήματος· διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης και προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών· εξασφάλιση καλών συνθηκών στέγασης για όλους· εξασφάλιση ίσης πρόσβασης σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας (στην υγεία, τις μεταφορές, τον κοινωνικό τομέα, τη μέριμνα, τη ψυχαγωγία και το νομικό τομέα) και επένδυση σε αυτές· βελτίωση της παροχής υπηρεσιών· αναζωογόνηση περιοχών πολλαπλής υποβάθμισης.

Διαφορετικά σημεία εκκίνησης - Στα ΕΣΔ/ΕΝεπισημαίνονται τα πολύ διαφορετικά συστήματα κοινωνικής πολιτικής που υπάρχουν στα κράτη μέλη, όπου τα πιο αναπτυγμένα και με υψηλά κατά κεφαλή επίπεδα κοινωνικών δαπανών συστήματα πρόνοιας επιτυγχάνουν μάλλον καλύτερα στην εξασφάλιση της πρόσβασης σε είδη πρώτης ανάγκης και στην τήρηση του αριθμού των ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό σαφώς κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ. Η ύπαρξη πολύ διαφορετικών συστημάτων κοινωνικής πολιτικής σε συνδυασμό με τα πολύ διαφορετικά επίπεδα φτώχειας εξηγεί την υιοθέτηση από τα κράτη μέλη πολύ διαφορετικών προσεγγίσεων, στο πλαίσιο των ΕΣΔ, για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ορισμένα κράτη μέλη αξιοποίησαν την ευκαιρία για να επανεξετάσουν τη στρατηγική τους προσέγγιση στο θέμα αυτό, συμπεριλαμβανομένου του συντονισμού των διαφόρων επιπέδων χάραξης και υλοποίησης πολιτικής. Άλλα κράτη μέλη, ιδιαίτερα αυτά με τα πιο αναπτυγμένα συστήματα πρόνοιας, όπου η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός τείνουν να περιορίζονται σε ένα αριθμό πολύ συγκεκριμένων παραγόντων κινδύνου, έλαβαν ως δεδομένη τη συμβολή των καθολικών συστημάτων τους και στα ΕΣΔ/ΕΝπου υπέβαλαν επικεντρώθηκαν στην επισήμανση νέων και πιο συγκεκριμένων μέτρων. Ένας άλλος παράγοντας που επηρέασε την προσέγγιση των κρατών μελών όσον αφορά τα ΕΣΔ, ήταν η πολιτική δομή της χώρας και ο τρόπος κατανομής των αρμοδιοτήτων όσον αφορά τη μάχη κατά του κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στις κεντρικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές. Ωστόσο, ανεξάρτητα από τις διαφορές όσον αφορά αυτό το θέμα, τα περισσότερα κράτη μέλη αναγνωρίζουν την ανάγκη συμπλήρωσης των εθνικών σχεδίων με ολοκληρωμένες προσεγγίσεις σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Στρατηγική και ολοκληρωμένη προσέγγιση - Παρ' ό,τι όλα τα κράτη μέλη ανταποκρίθηκαν στη δέσμευση που ανέλαβαν στη Νίκαια, υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το βαθμό στον οποίο τα ΕΣΔ/ΕΝπαρέχουν μια εκτενή ανάλυση των κύριων διαρθρωτικών κινδύνων και προκλήσεων, εντάσσουν τις πολιτικές τους σε ένα μακροπρόθεσμο στρατηγικό πλαίσιο και εξελίσσονται από μια προσέγγιση προσανατολισμένη καθαρά σε τομείς και ομάδες στόχους προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση. Λίγα μόνο κράτη μέλη προχωρούν πέρα από γενικές δηλώσεις σε συγκεκριμένους και ποσοτικοποιημένους στόχους, οι οποίοι προσφέρουν μια βάση για την παρακολούθηση της προόδου. Τα θέματα που αφορούν το φύλο δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς στα περισσότερα ΕΣΔ/ΕΝκαι η αναφορά τους είναι σποραδική, παρ' ό,τι σε ορισμένα ΕΣΔ/ΕΝαναφέρεται η δέσμευση για μεγαλύτερη ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου κατά τα επόμενα δύο έτη. Σε ένα μεγάλο βαθμό, η διαφορετική έμφαση που δίδεται στα θέματα αυτά στα διάφορα ΕΣΔ/ΕΝ αντικατοπτρίζει τα διαφορετικά σημεία εκκίνησης που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Πεδίο εφαρμογής καινοτομιών - Από πλευράς ειδικών δράσεων και πολιτικών, τα περισσότερα κράτη μέλη επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους περισσότερο στη βελτίωση του συντονισμού, στην προσαρμογή και το συνδυασμό υφιστάμενων πολιτικών και μέτρων και στην προώθηση της εταιρικής σχέσης και λιγότερο στην εφαρμογή σημαντικών και νέων ή καινοτόμων πολιτικών προσεγγίσεων. Ο σχετικά σύντομος διαθέσιμος χρόνος για την υποβολή των πρώτων ΕΣΔ/ΕΝ οδήγησε πολλά κράτη μέλη στον περιορισμό των πολιτικών μέτρων στο υφιστάμενο δημοσιονομικό και νομικό πλαίσιο, ενώ τα περισσότερα δεν περιλαμβάνουν εκτιμήσεις του κόστους. Ως εκ τούτου, ενώ τα περισσότερα ΕΣΔ/ΕΝ για το 2001 αποτελούν μια σημαντική αφετηρία στη διαδικασία, τα επόμενα χρόνια θα χρειαστεί να καταβληθούν περαιτέρω πολιτικές προσπάθειες για να υπάρξει ουσιαστικός αντίκτυπος στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Αλληλεπίδραση με τη στρατηγική για την απασχόληση - Η συμμετοχή στην απασχόληση επισημαίνεται από τα περισσότερα κράτη μέλη ως η καλύτερη εξασφάλιση έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό αντικατοπτρίζει την έμφαση που δόθηκε στην απασχόληση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Νίκαια. Ανάμεσα στα ΕΣΔ για την ενσωμάτωση και τα ΕΣΔ για την απασχόληση υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση. Από τη μια, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση στη μάχη κατά του κοινωνικού αποκλεισμού, με τη βελτίωση της απασχολησιμότητας και τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, που αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας αγοράς εργασίας χωρίς περιορισμούς. Ταυτόχρονα, η στρατηγική για την απασχόληση ασχολείται κυρίως με την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης, στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων που τέθηκαν στη Λισσαβόνα κατά τον πιο αποτελεσματικό τρόπο. Από την άλλη, με την εστίαση σε δράσεις που διευκολύνουν τη συμμετοχή στην απασχόληση των ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων που έχουν απομακρυνθεί από την αγορά εργασίας, τα ΕΣΔ/Εν μπορούν να συμβάλουν θετικά στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης. Η τάση προς πολιτικές που θα είναι πιο θετικές και προληπτικές, που αναφέρεται στα περισσότερα ΕΣΔ, αντικατοπτρίζει την εμπειρία που έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας του Λουξεμβούργου.

Σχεδιασμός πολιτικής - Μεταξύ των διαφόρων τομέων της πολιτικής για την επίτευξη των κοινών στόχων της ΕΕ, από τα ΕΣΔ προκύπτουν τρεις γενικές και συμπληρωματικές μεταξύ τους προσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση αφορά τη βελτίωση της καταλληλότητας, της πρόσβασης και της οικονομικής προσιτότητας των κύριων πολιτικών και παροχών, έτσι ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη κάλυψη, απορρόφηση και αποτελεσματικότητα (δηλαδή προώθηση της καθολικότητας). Η δεύτερη προσέγγιση έγκειται στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων μειονεκτημάτων, τα οποία μπορούν να ξεπεραστούν με τη χρήση κατάλληλων πολιτικών (δηλαδή εξάλειψη ανισοτήτων). Η τρίτη προσέγγιση προβλέπει την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων που μπορούν μόνο εν μέρει (ή και καθόλου) να ξεπεραστούν (δηλαδή εξασφάλιση αλληλεγγύης).

Εκτέλεση πολιτικής - Ένα κύριο θέμα σε όλα τα ΕΣΔ είναι όχι μόνο ο σχεδιασμός καλύτερων πολιτικών αλλά και η βελτίωση της εκτέλεσής τους, έτσι ώστε να υπάρχουν υπηρεσίες ολοκληρωμένες και χωρίς περιορισμούς που θα εστιάζονται περισσότερο στις ανάγκες και τις καταστάσεις των ατόμων που τις χρησιμοποιούν. Βάσει των ΕΣΔ μπορούν ήδη να εντοπιστούν ορισμένα στοιχεία ορθής πρακτικής. Σε αυτά περιλαμβάνονται: ο σχεδιασμός και η εκτέλεση πολιτικών όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη· εξασφάλιση της παροχής των υπηρεσιών κατά τρόπο ολοκληρωμένο και ολιστικό· εξασφάλιση διαδικασιών λήψης αποφάσεων με διαφάνεια και δυνατότητα ελέγχου· διαμόρφωση υπηρεσιών που θα είναι πιο φιλικές στο χρήστη, περισσότερο προσαρμοσμένες στις ανάγκες του και πιο αποτελεσματικές· προώθηση της εταιρικής σχέσης μεταξύ διαφόρων παραγόντων· προώθηση της ισότητας, των δικαιωμάτων και της μη διακριτικής μεταχείρισης· επιδίωξη της συμμετοχής των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό· προώθηση της αυτονομίας και της ενδυνάμωσης των ατόμων που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες· προώθηση μιας διαδικασίας συνεχούς βελτίωσης των υπηρεσιών και της βιωσιμότητας αυτών.

Κινητοποίηση των κύριων ενδιαφερομένων - Τα περισσότερα κράτη μέλη αναγνωρίζουν την ανάγκη κινητοποίησης και συμμετοχής των κύριων ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των ΕΣΔ/Εν. Τα περισσότερα κράτη μέλη διαβουλευτήκαν με ΜΚΟ και κοινωνικούς εταίρους κατά την προετοιμασία των ΕΣΔ. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις, εν μέρει λόγω του σύντομου διαθέσιμου χρόνου, η έκταση και η επίδραση αυτών των διαβουλεύσεων μάλλον ήταν περιορισμένη. Μια σημαντική πρόκληση για το μέλλον είναι η ανάπτυξη αποτελεσματικών μηχανισμών για τη συνεχή συμμετοχή τους στην εφαρμογή και την παρακολούθηση των ΕΣΔ. Ορισμένα κράτη μέλη επισημαίνουν μηχανισμούς διαβούλευσης και συμμετοχής των ενδιαφερομένων, που θα συμβάλουν προς την κατεύθυνση αυτή.

Από κοινού συμφωνημένοι δείκτες - Διαπιστώνεται από τα ΕΣΔ ότι ακόμη απέχουμε πολύ από την επίτευξη μιας κοινής προσέγγισης όσον αφορά τον καθορισμό κοινών δεικτών, οι οποίοι θα επιτρέπουν τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της πολιτικής και θα συμβάλουν στον εντοπισμό ορθών πρακτικών. Πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τη βελτίωση της κατάστασης, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ΕΕ. Στην πλειοψηφία των ΕΣΔ χρησιμοποιούνται ακόμη εθνικοί ορισμοί για τη μέτρηση της φτώχειας και των επιπέδων ακαταλληλότητας όσον αφορά την πρόσβαση στη στέγαση, την ιατρική περίθαλψη ή την εκπαίδευση, ενώ μόνο σε λίγα ΕΣΔ γίνεται χρήση πολιτικών δεικτών. Το γεγονός αυτό καθιστά επιτακτική την ανάγκη ένταξης των προσπαθειών για την ανάπτυξη ενός συνόλου από κοινού συμφωνημένων δεικτών στον τομέα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο θα μπορούσε να εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έως το τέλος του 2001. Υπογραμμίζει επίσης την ανάγκη συλλογής συγκρίσιμων στοιχείων μεταξύ των κρατών μελών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα έκθεση στοχεύει στον εντοπισμό ορθών πρακτικών και καινοτόμων προσεγγίσεων κοινού ενδιαφέροντος για τα κράτη μέλη, βάσει των εθνικών σχεδίων δράσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (ΕΣΔ/Εν), σύμφωνα με την εντολή που δόθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Νίκαια. Υποβάλλεται ως σχέδιο κοινής έκθεσης για την κοινωνική ενσωμάτωση που το Συμβούλιο και η Επιτροπή έχουν εκπονήσει για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Laeken.

Η έκδοση της παρούσας έκθεσης αποτελεί ένα σημαντικό επίτευγμα. Για πρώτη φορά, σε ένα ενιαίο πολιτικό έγγραφο, αξιολογούνται οι κοινές προκλήσεις όσον αφορά την πρόληψη και την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης σε επίπεδο ΕΕ. Στο έγγραφο αυτό συνοψίζονται οι στρατηγικές και τα κύρια πολιτικά μέτρα που εφαρμόζονται ή προβλέπονται από όλα τα κράτη μέλη για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού¹. Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της πολιτικής συνεργασίας στον τομέα αυτό, με στόχο την προώθηση της ανταλλαγής εμπειριών και την κινητοποίηση σε επίπεδο ΕΕ, για την επίτευξη μιας μεγαλύτερης κοινωνικής ένταξης με ταυτόχρονη διασφάλιση των βασικών αρμοδιοτήτων των κρατών μελών όσον αφορά τη χάραξη και την εφαρμογή της πολιτικής.

Ύστερα από τη συμπερίληψη, στα άρθρα 136 και 137 ΕΚ από τη συνθήκη του Άμστερνταμ, της μάχης κατά του αποκλεισμού μεταξύ των συνιστωσών της κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα συμφώνησε στην ανάγκη ανάληψης ενεργειών που θα συμβάλουν σημαντικά στην εξάλειψη της φτώχειας έως το 2010. Συμφωνήθηκε επίσης ότι οι πολιτικές των κρατών μελών για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να βασίζονται στην ανοιχτή μέθοδο συντονισμού που συνδυάζει κοινούς στόχους, εθνικά σχέδια δράσης και ένα πρόγραμμα που πρότείνει η Επιτροπή για την ενθάρρυνση της συνεργασίας στον τομέα αυτό.

Η νέα ανοιχτή μέθοδος συντονισμού θα συμβάλει στην καλύτερη ενσωμάτωση κοινωνικών στόχων στις υπάρχουσες διαδικασίες για την επίτευξη του φιλόδοξου στρατηγικού στόχου που καθορίστηκε για την Ένωση στη Λισσαβόνα, *"να καταστεί η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή"*. Συγκεκριμένα, θα συμβάλει στην εξασφάλιση μιας θετικής και δυναμικής αλληλεπίδρασης των πολιτικών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα και στον τομέα της απασχόλησης και θα κινητοποιήσει όλους τους παράγοντες για την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου. Η παρούσα έκθεση βρίσκεται σε πλήρη εναρμόνιση με τους στόχους της ευρωπαϊκής κοινωνικής ατζέντας που συμφωνήθηκαν στη Νίκαια, αφού αναγνωρίζει το διπλό ρόλο της κοινωνικής πολιτικής, τόσο ως παραγωγικού παράγοντα όσο και ως βασικού μηχανισμού για τη μείωση των ανισοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Για το λόγο αυτό δίνει μεγάλη έμφαση στη συμμετοχή στην απασχόληση, ειδικά ομάδων που υποεκπροσωπούνται ή μειονεκτούν σε αυτήν, σύμφωνα με τους στόχους της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Επίσης, η έκθεση συνεκτιμά τα επιτεύγματα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, το οποίο χαρακτηρίζεται από συστήματα που προσφέρουν ένα υψηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας, από τον κοινωνικό διάλογο και από την παροχή υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος, οι οποίες καλύπτουν ζωτικές δραστηριότητες για την κοινωνική συνοχή, αντικατοπτρίζοντας ταυτόχρονα την ποικιλομορφία στις επιλογές και τις συνθήκες των κρατών μελών.

¹ Στην παρούσα έκθεση, οι όροι φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζουν καταστάσεις στις οποίες εμποδίζεται η πλήρης συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική και κοινωνική ζωή και στην άσκηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων ή/και όταν η πρόσβασή τους σε εισόδημα και άλλους πόρους (προσωπικούς, οικογενειακούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς) είναι τόσο ανεπαρκής ώστε να τους αποκλείει από την απόλαυση ενός επιπέδου διαβίωσης και ποιότητας ζωής που θεωρούνται επιτρεπτά από την κοινωνία στην οποία ζουν. Σε παρόμοιες καταστάσεις, οι πολίτες δεν είναι συνήθως σε θέση να κάνουν πλήρη χρήση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Δεδομένης της πολλαπλής αλληλεπίδρασης με άλλες υφιστάμενες διαδικασίες πολιτικού συντονισμού, πρέπει να εξασφαλιστεί η συνέπεια με τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση από τη μια και με τους Γενικούς Προσανατολισμούς των Οικονομικών Πολιτικών από την άλλη, ώστε να αποφευχθούν επικαλύψεις και αντιθέσεις όσον αφορά τους στόχους. Στην έκθεση σύνθεσης που υπέβαλε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη, η Επιτροπή ξεκίνησε μια προσπάθεια έκφρασης αυτού του νέου στρατηγικού οράματος της Ένωσης σε μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση των πολιτικών στρατηγικών και των αποτελεσμάτων σε τέσσερις κύριους τομείς: οικονομική μεταρρύθμιση, κοινωνία της πληροφορίας, εσωτερική αγορά και κοινωνική συνοχή. Η παρούσα έκθεση φιλοδοξεί να επισημάνει το ρόλο της κοινωνικής πολιτικής και άλλων εξίσου σημαντικών για την κοινωνική συνοχή τομέων της πολιτικής (εκπαίδευση, στέγαση, υγεία), στο πλαίσιο της επόμενης έκθεσης σύνθεσης που θα προετοιμάσει η Επιτροπή για τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την άνοιξη του 2002.

Όλα τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί στη Νίκαια να καθορίσουν τις πολιτικές τους προτεραιότητες, όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, στο πλαίσιο τεσσάρων στόχων που έχουν συμφωνηθεί από κοινού:

- (1) διευκόλυνση της συμμετοχής στην απασχόληση και της πρόσβασης όλων των ατόμων σε πόρους, δικαιώματα, αγαθά και υπηρεσίες,
- (2) πρόληψη των κινδύνων αποκλεισμού,
- (3) παροχή βοήθειας στους πιο ευάλωτους,
- (4) κινητοποίηση όλων των αρμόδιων φορέων.

Τα κράτη μέλη υπογράμμισαν επίσης τη σημασία της ενσωμάτωσης της ισότητας ανδρών και γυναικών σε όλες τις ενέργειες που αποβλέπουν στην επίτευξη αυτών των στόχων.

Τα ΕΣΔ/Εν, στα οποία καθορίζονται οι στόχοι και τα μέτρα για την επίτευξη αυτών των στόχων, προετοιμάστηκαν στην περίοδο Ιανουαρίου - Μαΐου 2001. Η Επιτροπή διαδραμάτισε ενεργό ρόλο, υποστηρίζοντας τις προπαρασκευαστικές προσπάθειες των κρατών μελών και προτείνοντας ένα κοινό σχεδιασμό και ένα χρονοδιάγραμμα εργασίας για τα ΕΣΔ, που εγκρίθηκαν από την επιτροπή για την κοινωνική προστασία. Επίσης, η Επιτροπή πρότεινε και συμμετείχε ενεργά σε μια σειρά διμερών σεμιναρίων με όλα τα κράτη μέλη, για την παρουσίαση της νέας στρατηγικής της ΕΕ και για να συζητηθούν οι πολιτικές προτεραιότητες της εκάστοτε χώρας κατά την προετοιμασία των ΕΣΔ. Σε διαφορετικό βαθμό, στα σεμινάρια συμμετείχαν, εκτός από τις αρμόδιες για το συντονισμό των σχεδίων αρχές, πολλές άλλες κρατικές υπηρεσίες καθώς και εκπρόσωποι περιφερειακών και τοπικών αρχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και κοινωνικοί εταίροι.

Η συνολική εικόνα που προκύπτει από τα δεκαπέντε ΕΣΔ επιβεβαιώνει ότι η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για να μπορέσουν τα κράτη μέλη να επιτύχουν το στόχο οικοδόμησης κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς, θα χρειαστούν σημαντικές βελτιώσεις στην κατανομή των πόρων και των ευκαιριών στην κοινωνία, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η κοινωνική ένταξη και η συμμετοχή όλων των ατόμων καθώς και η πρόσβασή τους σε θεμελιώδη δικαιώματα. Ωστόσο, το μέγεθος της πρόκλησης διαφέρει σημαντικά τόσο μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών όσο και εντός αυτών.

Η ύπαρξη πολύ διαφορετικών συστημάτων κοινωνικής πολιτικής στα κράτη μέλη είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση πολύ διαφορετικών προσεγγίσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας για τα ΕΣΔ. Ορισμένα κράτη μέλη αξιοποίησαν την ευκαιρία για να επανεξετάσουν ή να επιφέρουν θεμελιώδεις βελτιώσεις στην προσέγγισή τους όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Άλλα κράτη μέλη, ιδιαίτερα αυτά με τα πιο αναπτυγμένα συστήματα πρόνοιας, έλαβαν ως δεδομένη τη συμβολή των καθολικών συστημάτων τους στην πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και στα ΕΣΔ που υπέβαλαν επικεντρώθηκαν στην επισήμανση νέων και πιο συγκεκριμένων μέτρων.

Στα ΕΣΔ υπογραμμίζεται η ανάγκη και επιβεβαιώνεται η δέσμευση των κρατών μελών για την ενίσχυση των πολιτικών τους για την απασχόληση και για περαιτέρω εκσυγχρονισμό των συστημάτων τους κοινωνικής προστασίας καθώς και άλλων συστημάτων, όπως της εκπαίδευσης και της στέγασης, για να μπορούν να ανταποκρίνονται περισσότερο στις ανάγκες του ατόμου και να αντιμετωπίζονται παραδοσιακοί αλλά και νέοι κίνδυνοι φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Η κύρια πρόκληση εδώ συνίσταται στην εξασφάλιση απόδοσης ίσης αξίας στις πολιτικές που εφαρμόζονται σε αυτούς τους τομείς και στις πολιτικές για την απασχόληση και την οικονομία. Η μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να ενσωματωθεί ανάλογα σε όλους αυτούς τους τομείς της πολιτικής, με την ανάπτυξη πραγματικών συνεργιών μεταξύ αυτών. Σε πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζεται επίσης ότι η εικόνα δεν είναι στατική και ότι πρέπει να συνεκτιμούνται οι ραγδαίες διαρθρωτικές αλλαγές που αφορούν όλες τις χώρες, προκειμένου να αποφευχθεί η εμφάνιση νέων ή η ένταση υφιστάμενων μορφών κοινωνικού αποκλεισμού.

Όλα τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί όσον αφορά τη νέα διαδικασία της ΕΕ για το συντονισμό της πολιτικής κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στα ΕΣΔ όλων ανεξαιρέτως των κρατών μελών, καθορίζονται οι προτεραιότητες στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για μια περίοδο δύο ετών, συνεκτιμώντας τους τέσσερις κοινούς στόχους που συμφωνήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας. Όλα τα ΕΣΔ περιλαμβάνουν μια, λίγο έως πολύ, λεπτομερή περιγραφή των πολιτικών μέτρων που εφαρμόζονται ή σχεδιάζονται προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι, ενώ στην πλειοψηφία των σχεδίων περιλαμβάνονται παραδείγματα ορθής πρακτικής. Ωστόσο, ορισμένα κράτη μέλη επισημαίνουν ότι ο χρόνος που είχαν στη διάθεσή τους για την προετοιμασία των σχεδίων ήταν πολύ σύντομος, ώστε να μπορέσουν να επεξεργαστούν νέες σημαντικές πρωτοβουλίες και καινοτόμες προσεγγίσεις. Άλλα τονίζουν τη δυσκολία ευθυγράμμισης σε τόσο βραχύ χρόνο, των νέων ΕΣΔ τους με τις υφιστάμενες εθνικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι τα περισσότερα ΕΣΔ επικεντρώνονται σε υφιστάμενα πολιτικά μέτρα και προγράμματα αντί να καθορίζουν νέες πολιτικές προσεγγίσεις. Γενικά, τα ΕΣΔ επικεντρώνονται συγκριτικά λιγότερο στις επιπτώσεις των προτεινόμενων πρωτοβουλιών στα δημόσια οικονομικά. Βέβαια, για τις υφιστάμενες πρωτοβουλίες έχει γίνει σαφής υπολογισμός του κόστους και του προϋπολογισμού. Όμως, όσον αφορά το σχεδιασμό της μελλοντικής στρατηγικής για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης, είναι σημαντικό να συνεκτιμούνται οι οικονομικοί περιορισμοί. Οι ενέργειες για την αύξηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση, για τη βελτίωση της καταλληλότητας της κοινωνικής προστασίας ή την επέκταση πρωτοβουλιών σχετικά με την απασχολησιμότητα, μπορεί να συνεπάγονται σημαντικό οικονομικό κόστος και γι' αυτό πρέπει να είναι συνεκτικές με τις συνολικές εθνικές δημοσιονομικές δεσμεύσεις όπως και με τους Γενικούς Προσανατολισμούς των Οικονομικών Πολιτικών (ΓΠΟΠ) και με το σύμφωνο για τη σταθερότητα και την ανάπτυξη. Πρέπει επίσης να συνεκτιμούνται κανονιστικοί περιορισμοί. Για παράδειγμα, μέτρα που μπορεί να επηρεάσουν το εργατικό κόστος ή κίνητρα για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας πρέπει να είναι σύμφωνα με τους ΓΠΟΠ και τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση.

Τα επόμενα βήματα στην ανοιχτή μέθοδο συντονισμού έχουν ως εξής:

- **Βήμα 1 (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2001):** η ανάλυση των ΕΣΔ/Εν από την Επιτροπή συμπληρώνεται από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της επιτροπής κοινωνικής προστασίας και στη συνέχεια στο Συμβούλιο Κοινωνικών Υποθέσεων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα συμμετέχει στη δημόσια συζήτηση. Στη συνέχεια θα υποβληθεί στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Laeken και στις Βρυξέλλες κοινή έκθεση, στην οποία θα καθορίζονται οι προτεραιότητες και οι προσεγγίσεις βάσει των οποίων θα αναπτυχθούν οι προσπάθειες και ο συντονισμός σε κοινοτικό επίπεδο, κατά την υλοποίηση των πρώτων ΕΣΔ/Εν.
- **Βήμα 2 (Ιανουάριος – Μάιος 2002):** η προσοχή θα εστιαστεί στην ανάπτυξη μιας διαδικασίας ανταλλαγής εμπειριών που θα υποστηρίζεται από την εφαρμογή ενός νέου κοινοτικού προγράμματος δράσης, το οποίο προγραμματίζεται να αρχίσει τον Ιανουάριο του 2002, όπως επίσης και από ένα σύνολο κοινά συμφωνημένων δεικτών για την κοινωνική ενσωμάτωση, οι οποίοι αναμένεται να θεσπιστούν από το Συμβούλιο έως το τέλος του 2001.
- **Βήμα 3 (υπόλοιπο του 2002):** διεξαγωγή διαλόγου μεταξύ κρατών μελών και Επιτροπής στο πλαίσιο της επιτροπής κοινωνικής προστασίας, με βάση την εμπειρία από τον πρώτο χρόνο υλοποίησης. Στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων προς το τέλος του 2002, προκειμένου να μπορέσουν, στο πλαίσιο προετοιμασίας του δεύτερου κύματος ΕΣΔ, να επιβεβαιωθούν οι στόχοι και να ενισχυθεί η συνεργασία.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνεδρίασε στο Γκέτεμποργκ κάλεσε τις υποψήφιες χώρες να μεταφέρουν τους οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της Ένωσης στις εθνικές τους πολιτικές. Η προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης αποτελεί έναν από τους στόχους αυτούς που πρέπει να μετατραπούν σε εθνικές πολιτικές και η Επιτροπή ενθαρρύνει τις υποψήφιες χώρες να αξιοποιήσουν για το σκοπό αυτό την εμπειρία των κρατών μελών που περιγράφεται στην παρούσα έκθεση.

1. ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Κύριες τάσεις

Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ έζησε μια περίοδο έντονης οικονομικής μεγέθυνσης, η οποία συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση των θέσεων εργασίας και μείωση της ανεργίας. Στο διάστημα 1995-2000, τα 15 κράτη μέλη παρουσίασαν μέσο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ της τάξης του 2,6%, γεγονός που, από κοινού με την εφαρμογή μιας πολιτικής προσέγγισης πιο φιλικής προς την απασχόληση, οδήγησε στη δημιουργία περισσότερων από 10 εκατ. καθαρών θέσεων εργασίας και στην επίτευξη ενός μέσου ποσοστού αύξησης της απασχόλησης της τάξης του 1,3% ανά έτος. Κατά την ίδια περίοδο, το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε από 60% σε 63,3% συνολικά, ενώ η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών ήταν ακόμη μεγαλύτερη - από 49,7% σε 54%. Η ανεργία παραμένει υψηλή, αφού πλήττει σήμερα 14,5 εκατ. άτομα στην Ένωση, όμως το ποσοστό μειώνεται συνεχώς από την περίοδο 1995-1997, όταν ήταν σχεδόν 11%, υπερβαίνοντας το 8% το 2000. Ως αποτέλεσμα μιας πιο θετικής προσέγγισης για την πολιτική που αφορά την αγορά εργασίας συνολικά, η μακροχρόνια ανεργία μειώθηκε με ακόμη ταχύτερους ρυθμούς και το ποσοστό της στην ανεργία γενικά μειώθηκε από 49% σε 44% (πίνακας 10).

Σε αντίθεση με τη γενική αποδοχή ότι η κατάσταση όσον αφορά την οικονομία και την απασχόληση έχει βελτιωθεί, οι αντιλήψεις για τις τάσεις όσον αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών. Ενώ σε ορισμένα κράτη μέλη υπάρχει η άποψη ότι η κατάσταση έχει χειροτερέψει, ή τουλάχιστον δεν έχει αλλάξει σημαντικά, στο τέλος της δεκαετίας του '90, σε άλλα υπάρχει η άποψη ότι η κατάσταση έχει βελτιωθεί, κυρίως λόγω της μείωσης της ανεργίας. Σε πολλά κράτη μέλη, η οικονομική μεγέθυνση και η αύξηση της απασχόλησης βοήθησαν στη σταθεροποίηση της κατάστασης σε μεγάλο βαθμό, αν και σε ακόμη υψηλά επίπεδα, σε ότι αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, που είχε επιδεινωθεί λόγω της οικονομικής ύφεσης στα μέσα της δεκαετίας του '90. Ωστόσο, η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού αναλυτικού πλαισίου καθιστά δύσκολη την εξαγωγή οριστικών συμπερασμάτων.

Επιπλέον, οι ελλείψεις που υπάρχουν σήμερα όσον αφορά τη διαθέσιμη στατιστική κάλυψη, συμπεριλαμβανομένης της μέτρησης των αλλαγών με την πάροδο του χρόνου, συνθέτουν τις δυσκολίες για την αποκόμιση μιας σαφούς εικόνας των πρόσφατων εξελίξεων. Το τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν στοιχεία σχετικά με το εισόδημα στα κράτη μέλη είναι το 1997 (και μάλιστα όχι για όλα τα κράτη μέλη).

Η παρούσα έκθεση παρέχει μια συνθετική συγκριτική ανάλυση της κατάστασης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ένωση² με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία. Σημαντική για την παρούσα ανάλυση είναι η επιλογή μιας σχετικής έννοιας της φτώχειας αντί μιας απόλυτης. Η φτώχεια είναι μια σχετική έννοια στο μέτρο που ορίζεται σε σχέση με το γενικό επίπεδο ευημερίας σε μια δεδομένη χώρα και χρονικό σημείο. Μια απόλυτη έννοια, ενώ είναι θεωρητικά ελκυστική, δεν ανταποκρίνεται στους ιδιαίτερους στόχους της παρούσας έκθεσης για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, η βασική πρόκληση για την Ευρώπη είναι πώς τα οφέλη της υψηλής μέσης ευημερίας θα καταστούν κοινά στο σύνολο του πληθυσμού και όχι πώς θα επιτευχθούν τα πολύ βασικά επίπεδα διαβίωσης όπως σε άλλα μέρη του κόσμου. Δεύτερον, αυτό που θεωρείται ως ο ελάχιστος αποδεκτός τρόπος ζωής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον επικρατούντα τρόπο ζωής και το επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, που τείνει να ποικίλει σημαντικά στα κράτη μέλη.

Κατά παράδοση, κατά τη μέτρηση της σχετικής φτώχειας υπήρχε έμφαση στο χαμηλό εισόδημα, παραβλέποντας έτσι την πολυδιάστατη φύση αυτού του φαινομένου. Η έμφαση αυτή δικαιολογείται δεδομένου ότι, στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς, οι ανεπαρκείς νομισματικοί πόροι μειώνουν την πρόσβαση στο συνολικό φάσμα των βασικών αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, το χαμηλό εισόδημα είναι απλώς και μόνο μία από τις διαστάσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και προκειμένου να μετρήσουμε και να αναλύσουμε το φαινόμενο αυτό πληρέστερα θα ήταν αναγκαίο να λάβουμε υπόψη άλλες εξίσου σημαντικές πτυχές όπως η πρόσβαση στην απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση, την ιατρική περίθαλψη, το βαθμό ικανοποίησης των βασικών αναγκών και την ικανότητα πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία.

² Κατά την επιλογή των δεικτών που υποστηρίζουν την παρούσα ανάλυση, ελήφθη υπόψη σε μεγάλο βαθμό το συνεχιζόμενο έργο της ομάδας εμπειρογνομόνων που δημιουργήθηκε από την επιτροπή κοινωνικής προστασίας, καθώς και τα συμπεράσματα της έκθεσης "Δείκτες για τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση" που εκπονήθηκε από τους T. Atkinson, B. Cantillon, E. Marlier, και B. Nolan υπό την αιγίδα της Βελγικής Προεδρίας.

Οι μη νομισματικοί δείκτες δείχνουν ότι, σε ολόκληρη την Ένωση, πολλοί άνθρωποι φαίνεται να ζουν σε κακή κατάσταση όσον αφορά τα οικονομικά προβλήματα, τις βασικές ανάγκες, τα καταναλωτικά διαρκή αγαθά, τις συνθήκες στέγασης, την υγεία, τις κοινωνικές επαφές και τη συνολική ικανοποίηση³. Το ένα στα έξι άτομα στην ΕΕ (17%) αντιμετώπιζε πολλαπλά μειονεκτήματα που εκτείνονται σε δύο ή ακόμη και σε τρεις από τους ακόλουθους τομείς - οικονομική κατάσταση, βασικές ανάγκες και στέγαση. Η κατάσταση της φτώχειας στους ανθρώπους αυτούς είναι ιδιαίτερα ανησυχητική.

Ενώ τα άτομα σε ένα νοικοκυριό χαμηλού εισοδήματος φαίνεται να μειονεκτούν συχνότερα όσον αφορά τα μη νομισματικά στοιχεία από ό,τι ο λοιπός πληθυσμός, η σχέση μεταξύ εισοδήματος και μη νομισματικών διαστάσεων της φτώχειας δεν είναι σε καμία περίπτωση απλή. Πολλοί άνθρωποι που ζουν πάνω από ένα όριο σχετικής φτώχειας μπορεί να μην είναι σε θέση να ικανοποιήσουν τουλάχιστον μία από τις ανάγκες που ορίζονται ως βασικές, λόγω της καταστροφικής επίδρασης παραγόντων όπως η κατάσταση υγείας, η ασφάλεια του εισοδήματος από εργασία, η ανάγκη πρόσθετης φροντίδας για τους ηλικιωμένους ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες του νοικοκυριού κτλ. Αφετέρου, τα σημερινά επίπεδα διαβίωσης για όσους ζουν κάτω από ένα όριο σχετικής φτώχειας εισοδήματος καθορίζονται έντονα από παράγοντες όπως η ιδιοκτησία στέγης ή κοινωνικές παροχές εις είδος.

Ενώ αναγνωρίζεται ότι ένας καθαρά νομισματικός δείκτης δεν μπορεί να συλλάβει πλήρως την πολυπλοκότητα και το πολυδιάστατο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, μια σχετικά καλή προσέγγιση όσον αφορά τη μέτρηση της σχετικής φτώχειας μπορεί να δοθεί με τον καθορισμό ενός κατώφλιου εισοδήματος κάτω από το οποίο οι άνθρωποι διατρέχουν τον κίνδυνο της φτώχειας. Στην παρούσα έκθεση το κατώφλι ορίζεται ως το 60% του εθνικού ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος και η αναλογία των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά, όπου το εισόδημα είναι κάτω από το επίπεδο αυτό, λαμβάνεται ως ο δείκτης του κινδύνου της φτώχειας. Το 1997, το 18%⁴ του πληθυσμού της ΕΕ ζούσε σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το κατώφλι αυτό, περίπου το ίδιο όπως το 1995. Το ποσοστό αυτό αντιπροσωπεύει περισσότερα από 60 εκατομμύρια στην ΕΕ από τα οποία περίπου τα μισά ζουν κάτω από το κατώφλι για τρία συναπτά έτη (1995-1997). Για να έχουμε μια πλήρη εικόνα των τάσεων σε σχέση με το χαμηλό εισόδημα, είναι πάντα χρήσιμο να εξετάσουμε άλλα σημεία της κατανομής εισοδήματος, παραδείγματος χάρη στο 70%, 50% και 40% του εθνικού ισοδύναμου διάμεσου. Το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται κάτω από τα όρια αυτά είναι 25%, 12% και 7% αντίστοιχα το 1997 για την Ένωση συνολικά.

Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι αυτά τα όρια είναι εθνικά και ότι ποικίλλουν ευρέως στα κράτη μέλη. Η νομισματική αξία του ορίου για τον κίνδυνο φτώχειας ποικίλλει μεταξύ 11 400 PPS (12 060 ευρώ) στο Λουξεμβούργο⁵ και 3 800 PPS⁶ (ή 2 870 ευρώ) στην Πορτογαλία.

³ Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση μη νομισματικών δεικτών, βάσει του ECHP για το 1996, βλ. "Ευρωπαϊκές κοινωνικές στατιστικές - Εισόδημα, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός" (European social statistics – Income, poverty and social exclusion), Eurostat 2000.

⁴ Το στοιχείο αυτό βασίζεται στα εναρμονισμένα στοιχεία του ECHP της Eurostat.

⁵ Όλα τα στοιχεία για το Λουξεμβούργο αναφέρονται στο 1996.

⁶ ΠΑΔ = Πρότυπα Αγοραστικής Δύναμης. Πρόκειται για εικονικό νόμισμα, που αποκλείει την επίδραση της διαφοράς στα επίπεδα τιμών μεταξύ των χωρών. Πηγή Eurostat.

Αυτός ο δείκτης του κινδύνου φτώχειας - είναι επίσης χρήσιμος για την αξιολόγηση του συνολικού αντικτύπου του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην κατανομή του εισοδήματος. Το 26% του πληθυσμού της ΕΕ θα βρισκόταν κάτω από το όριο αυτό αν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις πλην των συντάξεων γήρατος δεν είχαν μετρήσει ως τμήμα του εισοδήματος και το 41% αν είχαν συνυπολογιστεί και οι συντάξεις γήρατος (Πίνακας 6).

Ενώ το συνολικό χάσμα των φύλων στο ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι μικρό⁷, είναι σημαντικό για ορισμένες ομάδες: άτομα που ζουν μόνα, ιδίως ηλικιωμένες γυναίκες (15% , για ηλικιωμένους άνδρες, 22% για τις ηλικιωμένες γυναίκες) και 40% για τους μόνους γονείς που είναι κυρίως γυναίκες (Πίνακες 3α και 3γ).

Ο κίνδυνος της φτώχειας ήταν επίσης σημαντικά υψηλότερος για τους ανέργους, ιδιαίτερες ηλικιακές ομάδες, όπως τα παιδιά και οι νέοι, και ορισμένα είδη νοικοκυριών όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι πολύτεκνοι.

Γύρω από το μέσο κίνδυνο φτώχειας του 18% της ΕΕ υπάρχουν σημαντικές διακυμάνσεις στα κράτη μέλη. Τα χαμηλότερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας στην ΕΕ το 1997 παρατηρήθηκαν στη Δανία (8%), τη Φινλανδία (9%), το Λουξεμβούργο⁸ και τη Σουηδία (12%), την Αυστρία και τις Κάτω Χώρες (13%), ενώ τα υψηλότερα παρατηρήθηκαν στην Πορτογαλία (23%), το ΗΒ⁹ και την Ελλάδα (22%)¹⁰ - βλ. γράφημα 1 στο παράρτημα Ι.

Οι διακυμάνσεις αυτές απαιτούν ένα ευρύ φάσμα επεξηγηματικών παραγόντων. Κατά παράδοση, η προσοχή εφιστάτο στη σχετική βιβλιογραφία στη συσχέτιση μεταξύ δαπανών για την κοινωνική προστασία και τον κίνδυνο της φτώχειας (βλ. γράφημα 4 στο παράρτημα Ι). Οι συγκρίσεις μεταξύ των κρατών μελών σχετικά με τα επίπεδα δαπανών για την κοινωνική προστασία θέτουν πολύπλοκα ζητήματα. Πρέπει να λάβουν υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα ευημερίας, την ηλικιακή δομή του πληθυσμού, τον επιχειρηματικό κύκλο, τις διαφορές στα πρότυπα παροχής κοινωνικής προστασίας και τις δομές φορολογίας.

Παρόλα αυτά, τα κράτη μέλη με υψηλά επίπεδα κατά κεφαλή δαπανών για την κοινωνική προστασία (δηλαδή αρκετά υψηλότερα από το μέσο όρο της ΕΕ, ο οποίος ανερχόταν σε 5532 ΠΑΔ), όπως το Λουξεμβούργο, η Δανία, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και η Γερμανία, παρουσιάζουν ποσοστά κινδύνου φτώχειας αρκετά κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ.

Σε ορισμένα κράτη μέλη υπάρχουν χαμηλότερα επίπεδα δαπανών για την κοινωνική προστασία και ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ένα πιο διαδεδομένο και βασικό πρόβλημα. Πρέπει να υπενθυμιστεί ότι χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ελλάδα βρίσκονται στο στάδιο της ταχείας μετάβασης από μια αγροτική σε μια σύγχρονη κοινωνία και αντιμετωπίζουν αναδυόμενες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού που συνυπάρχουν παράλληλα με πιο παραδοσιακές μορφές.

⁷ Το χάσμα των φύλων που μετρήθηκε στα χαμηλά εισοδήματα δεν αντιστοιχεί στην τρέχουσα αντίληψη των διαφορών των φύλων όσον αφορά την έκθεση στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει από το γεγονός ότι τα στοιχεία του εισοδήματος συγκεντρώνονται στο επίπεδο του νοικοκυριού και η υπόθεση ότι υπάρχει ισότιμη κατανομή του εισοδήματος του νοικοκυριού μεταξύ όλων των ενήλικων μελών.

⁸ Όλα τα στοιχεία για το Λουξεμβούργο αναφέρονται στο 1996.

⁹ Τα στοιχεία αυτά δεν αυστηρά συγκρίσιμα με τα στοιχεία του 1996 (18%). Τελούν επί του παρόντος υπό αναθεώρηση προκειμένου να βελτιωθεί η συγκρισιμότητα με στοιχεία από άλλα κράτη μέλη.

¹⁰ Πρέπει να σημειωθεί ότι στα στοιχεία αυτά δεν συνεκτιμάται πλήρως η αντισταθμιστική επίδραση που μπορεί να έχουν σε ορισμένα από αυτά τα κράτη μέλη το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης ή/και το εισόδημα σε είδος.

Οι σχετικά μεγάλες ποσοτικές διαφορές που υπάρχουν στην ΕΕ όσον αφορά τον κίνδυνο της φτώχειας καταδεικνύουν τη διαφορετική αφετηρία από την οποία έπρεπε τα κράτη μέλη να αναπτύξουν τις πολιτικές τους προτεραιότητες στα ΕΣΔ/Εν.

Κύριες διαρθρωτικές αλλαγές

Στα ΕΣΔ αναγνωρίζονται τέσσερις κύριες αλλαγές που σημειώνονται σε όλη την ΕΕ και οι οποίες αναμένεται να έχουν σημαντικό αντίκτυπο τα επόμενα δέκα χρόνια. Στην πράξη, οι αλλαγές αυτές αντικατοπτρίζονται, λίγο έως πολύ, στις διάφορες στρατηγικές που προτείνονται, ανάλογα με το αν τα κράτη μέλη, κατά την επεξεργασία των σχεδίων τους, εξέτασαν το παρελθόν και το παρόν ή το παρόν με προεκτάσεις στο μέλλον. Οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές δημιουργούν ευκαιρίες για προώθηση και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής αλλά ταυτόχρονα ασκούν πιέσεις και παρουσιάζουν νέες προκλήσεις για τα συστήματα κοινωνικής ένταξης. Σε ορισμένες περιπτώσεις δημιουργούν νέους κινδύνους όσον αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, για ιδιαίτερα εύάλωτες ομάδες. Οι αλλαγές αυτές είναι οι εξής:

Αλλαγές στην αγορά εργασίας: Υπάρχουν βασικές διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας που οφείλονται σε μια περίοδο ταχείας οικονομικής αλλαγής και παγκοσμιοποίησης. Οι αλλαγές αυτές δημιουργούν νέες ευκαιρίες αλλά και νέους κινδύνους:

- Υπάρχει μια αυξανόμενη ζήτηση για νέες δεξιότητες και υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία νέων δυνατοτήτων απασχόλησης αλλά και να δημιουργήσει νέα εμπόδια για τα άτομα που δεν διαθέτουν τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την πρόσβαση σε αυτές τις ευκαιρίες, δημιουργώντας έτσι περισσότερη ανασφάλεια στα άτομα που δεν μπορούν να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις.
- Υπάρχουν επίσης νέες δυνατότητες απασχόλησης σε υπηρεσίες για άτομα με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων, κάτι που από τη μια μπορεί να αυξήσει το εισόδημα ενός νοικοκυριού αλλά από την άλλη να οδηγήσει σε μια συνεχή και χαμηλοαμοιβόμενη επισφαλή απασχόληση, ειδικά για τις γυναίκες και τους νέους.
- Υπάρχουν επίσης περισσότερες ευκαιρίες για εργασία μερικού χρόνου και νέες μορφές εργασίας, που από τη μια μπορούν να προσφέρουν τη δυνατότητα μεγαλύτερου συνδυασμού της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής και να αποτελέσουν ένα ενδιάμεσο στάδιο προς μια πιο σταθερή μορφή απασχόλησης, από την άλλη όμως μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα επισφαλείς μορφές απασχόλησης.
- Οι τάσεις αυτές συνοδεύονται συχνά από την ύφεση σε παραδοσιακούς κλάδους και τη μεταφορά οικονομικής ευρωστίας από ορισμένους τομείς σε άλλους, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση ορισμένων κοινοτήτων και τη δημιουργία προβλημάτων συνωστισμού σε άλλες κοινότητες. Το πρόβλημα αυτό επισημαίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα ΕΣΔ της Ελλάδας, της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας, του ΗΒ και της Φινλανδίας, ενώ είναι εμφανές και στις περιφερειακές διαφορές στην Ισπανία, την Ιταλία και τη Γερμανία.

Συνολικά, οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές στις αγορές εργασίας, οι οποίες συνήθως έχουν αντίκτυπο στους ασθενέστερους της κοινωνίας, αναγνωρίζονται από όλα τα κράτη μέλη.

Ηλεκτρονική ένταξη: Η ταχύτατη ανάπτυξη της κοινωνίας που βασίζεται στη γνώση και των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ) έχει ως αποτέλεσμα σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στην κοινωνία, τόσο από πλευράς οικονομίας και απασχόλησης όσο και από πλευράς σχέσεων μεταξύ ατόμων και κοινοτήτων. Οι αλλαγές αυτές δημιουργούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης αλλά και σημαντικούς κινδύνους. Η θετική πλευρά των ΤΠΕ είναι η δημιουργία νέων δυνατοτήτων απασχόλησης και πιο ευέλικτων τρόπων εργασίας, που μπορούν να διευκολύνουν το συνδυασμό της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής και να προσφέρουν ευελιξία όσον αφορά τον τόπο εργασίας του ατόμου. Μπορούν να συμβάλουν στην αναζωογόνηση απομονωμένων και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Μπορούν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση καίριων δημόσιων υπηρεσιών, την αύξηση της πρόσβασης στην πληροφόρηση και σε δικαιώματα για κάθε άτομο και για τη διευκόλυνση της συμμετοχής ατόμων με ιδιαίτερα μειονεκτήματα, όπως τα άτομα με ειδικές ανάγκες ή άτομα απομονωμένα και μοναχικά. Από την άλλη πλευρά, για άτομα που βρίσκονται ήδη σε μεγάλο κίνδυνο αποκλεισμού, οι ΤΠΕ μπορούν να δημιουργήσουν άλλο ένα στρώμα αποκλεισμού και να διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, εφόσον ορισμένες ευάλωτες και χαμηλού εισοδήματος ομάδες δεν έχουν πρόσβαση σε αυτές. Η πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη είναι η ανάπτυξη συνεκτικών και θετικών πολιτικών που θα εξασφαλίζουν ότι οι ΤΠΕ δεν δημιουργούν μια νέα απομονωμένη και χαμηλής ειδικευσης ομάδα στην κοινωνία. Για το λόγο αυτό πρέπει να επενδύσουν στην εξασφάλιση ίσης πρόσβασης, κατάρτισης και συμμετοχής για όλους.

Στα ΕΣΔ, το θέμα της ηλεκτρονικής ένταξης αναγνωρίζεται από διάφορα κράτη μέλη, βάσει μιας αρκετά αναπτυγμένης ανάλυσης των κινδύνων και των σύγχρονων εθνικών διαφορών. Ωστόσο, το μέγεθος της πρόκλησης δεν έχει προσδιοριστεί επαρκώς και, γενικά, στα σχέδια δεν καθορίζονται δείκτες.

Δημογραφικές αλλαγές και αυξημένη εθνική ποικιλότητα: Σε όλη την Ευρώπη σημειώνονται σημαντικές δημογραφικές αλλαγές. Οι άνθρωποι ζουν περισσότερο με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αριθμός των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων, και κυρίως των υπερήλικων, η πλειοψηφία των οποίων είναι γυναίκες. Αυτό επισημαίνεται ιδιαίτερα από ορισμένα κράτη μέλη (Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Ελλάδα, Αυστρία) και αποτελεί ένα θέμα αυξανόμενης σημασίας. Ο λόγος εξάρτησης ηλικιωμένων, που ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού (20-24) έχει αυξηθεί από 25% σε 27%, στο διάστημα 1995-2000, και προβλέπεται να αυξηθεί περαιτέρω φθάνοντας το 53% το 2050 (πηγή: Eurostat).

Η μείωση των γεννήσεων σε πολλές χώρες συμβάλλει επίσης στην αύξηση του λόγου εξάρτησης. Αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις όσον αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, από πολλές απόψεις:

- Τα συστήματα φορολόγησης/πρόνοιας καλούνται να χρηματοδοτήσουν επαρκείς συντάξεις για όλους τους ηλικιωμένους, ιδίως για τα άτομα, κυρίως γυναίκες, των οποίων η επαγγελματική σταδιοδρομία δεν είχε την απαραίτητη χρονική διάρκεια ή δεν ήταν συνεχής ώστε να μπορούν να συγκεντρώσουν επαρκή συνταξιοδοτικά δικαιώματα.
- Οι δημόσιες υπηρεσίες καλούνται να καλύψουν τις ανάγκες ενός αυξανόμενου αριθμού ηλικιωμένων, να προσφέρουν φροντίδα και υποστήριξη, να εξασφαλίζουν συνεχώς δυνατότητες πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία και να ανταποκρίνονται στις αυξανόμενες απαιτήσεις προς τις υπηρεσίες υγείας.

Πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα ΕΣΔ μια τάση αύξησης της εθνικής, πολιτισμικής και θρησκευτικής ποικιλότητας στην κοινωνία, λόγω της διεθνούς μετανάστευσης και της αυξημένης κινητικότητας εντός της Ένωσης. Σε πρόσφατη ανακοίνωσή της (COM 2001 (387)), η Επιτροπή επισημαίνει ότι, λόγω δημογραφικών και άλλων πιέσεων, θα υπάρξει ανάγκη μετανάστευσης προς την ΕΕ τόσο ειδικευμένου όσο και ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού. Αυτό θα έχει σημαντικές επιπτώσεις σε όλες τις πολιτικές που αποσκοπούν στην προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Στην ανακοίνωσή της, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι: "Αν δεν δημιουργηθεί μια ανοικτή και ανεκτική κοινωνία, όπου οι διάφορες εθνικές μειονότητες μπορούν να ζήσουν αρμονικά με τον τοπικό πληθυσμό, του οποίου αποτελούν μέρος, θα υπάρξει έδαφος για διακρίσεις, κοινωνικό αποκλεισμό και άνοδο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας".

Μεταβαλλόμενες δομές στα νοικοκυριά και ο ρόλος ανδρών και γυναικών: Εκτός από τη γήρανση του πληθυσμού, που απαιτεί την παροχή περισσότερης φροντίδας, τα νοικοκυριά μεταβάλλονται πιο συχνά, ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων ποσοστών διάλυσης οικογενειών και της τάσης αποθεσμοποίησης της οικογενειακής ζωής¹¹. Ταυτόχρονα, η πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας αυξάνεται απότομα. Επίσης, οι γυναίκες ήταν παραδοσιακά, και συχνά εξακολουθούν να είναι, επιφορτισμένες με τη φροντίδα εξαρτώμενων ατόμων. Η αλληλεπίδραση μεταξύ όλων αυτών των τάσεων θέτει επιτακτικά το θέμα του συνδυασμού της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή και της παροχής κατάλληλης και οικονομικά προσιτής φροντίδας για τα μέλη της οικογένειας.

Αυτό αναγνωρίζεται, στον ένα ή άλλο βαθμό, από όλα τα κράτη μέλη. Η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας κρίνεται θετική, αφού θεωρείται ότι συμβάλλει στην προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, στη δημιουργία υψηλότερων εισοδημάτων για τα νοικοκυριά και στην έξοδο των οικογενειών από τη φτώχεια καθώς επίσης και στην αύξηση των δυνατοτήτων ενεργούς συμμετοχής στην κοινωνία. Η κύρια πρόκληση για τα συστήματα και τις υπηρεσίες συνίσταται στο να ανταποκριθούν στους νέους τρόπους υποστήριξης των γονέων, για να συνδυάσουν αυτοί την επαγγελματική με την οικογενειακή τους ζωή, και στην εξασφάλιση κατάλληλης φροντίδας και υποστήριξης στους εύάλωτους. Αυτό επισημαίνεται ιδιαίτερα από κράτη μέλη όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία, στα οποία η οικογένεια και η κοινότητα αποτελούσε το κλειδί ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της μεταβαλλόμενης δομής των νοικοκυριών είναι ο αυξανόμενος αριθμός νοικοκυριών με ένα γονέα. Τα νοικοκυριά αυτά τείνουν να αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας, όπως επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι, το 1997, το 40% των ατόμων που ζούσαν σε παρόμοια νοικοκυριά βρισκόνταν κάτω από το όριο σχετικής εισοδήματος (το ίδιο ποσοστό με αυτό του 1995) (πίνακας 3γ). Ο κίνδυνος αυτός είναι μεγαλύτερος για τις γυναίκες, που αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των μόνων γονέων. Αυτό επισημαίνεται σε μια σειρά ΕΣΔ (Αυστρίας, Βελγίου, Γαλλίας, Γερμανίας, Ισπανίας, ΗΒ). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες χώρες (κυρίως η Φινλανδία, η Δανία και η Σουηδία) παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερο επίπεδο κινδύνου φτώχειας μεταξύ των οικογενειών με ένα γονέα.

¹¹ COM (2001) "Η κοινωνική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση 2001".

Κύριοι παράγοντες κινδύνου

Στα ΕΣΔ εντοπίζεται σαφώς μια σειρά επαναλαμβανόμενων κινδύνων ή εμποδίων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον περιορισμό της πρόσβασης των ατόμων στα βασικά συστήματα που διευκολύνουν τη συμμετοχή στην κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένα άτομα, ομάδες και κοινότητες κινδυνεύουν ιδιαίτερα ή είναι περισσότερο ευάλωτα στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό και ότι θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες στο να προσαρμοστούν στις διαρθρωτικές αλλαγές που σημειώνονται. Οι παράγοντες αυτοί υπογραμμίζουν επίσης την πολυδιάσταση φύση του προβλήματος, αφού συνήθως ο συνδυασμός ή η σύρρευση αυτών των κινδύνων είναι που οδηγεί τους ανθρώπους (τόσο ενήλικες όσο και παιδιά) στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Παρά το γεγονός ότι η ένταση αυτών των κινδύνων διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών, υπάρχει ουσιαστικά μια ομοιογενής αντίληψη όσον αφορά τη σπουδαιότητα των ακόλουθων κινδύνων:

Μακροχρόνια εξάρτηση από χαμηλό/ανεπαρκές εισόδημα: Μια σειρά κρατών μελών επισημαίνει ότι όσο μεγαλύτερη είναι η χρονική διάρκεια που πρέπει ένα άτομο να επιβιώσει με πολύ χαμηλό εισόδημα τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός υποβάθμισης και αποκλεισμού του από τις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές δραστηριότητες και ο κίνδυνος υπερβολικής κοινωνικής του απομόνωσης. Από τα στοιχεία του ECHP για το 1997, όσον αφορά τα άτομα που ζουν σε νομισματική φτώχεια, δηλαδή άτομα που έχουν ζήσει επί τρία ή περισσότερα χρόνια σε νοικοκυριά με εισόδημα χαμηλότερο του 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, διαπιστώνεται ότι υπάρχει σημαντικό πρόβλημα για το 15% του πληθυσμού στην Πορτογαλία, το 11% στην Ιρλανδία, τη Γαλλία και την Ελλάδα και το 10% του πληθυσμού στο ΗΒ (πίνακας 7). Σε ορισμένα ΕΣΔ αναφέρεται επίσης το θέμα της χρέωσης λόγω χαμηλού εισοδήματος.

Μακροχρόνια ανεργία: Υπάρχει σαφής σχέση ανάμεσα στη μακροχρόνια ανεργία και στο χαμηλό εισόδημα. Άτομα που ήταν άνεργα για μακρά χρονική περίοδο τείνουν να απολέσουν τις δεξιότητες και την αυτοπεποίθηση που είναι απαραίτητα για να επιστρέψουν στην αγορά εργασίας, εκτός και αν τους δοθεί κατάλληλη και έγκαιρη βοήθεια. Σε χώρες με υψηλά επίπεδα μακροχρόνιας ανεργίας, όπως η Ισπανία, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Γερμανία, το Βέλγιο ή η Γαλλία, όπου τα ποσοστά υπερβαίνουν το 3,6%, που αποτελεί το μέσο όρο της ΕΕ για το 2000 (πίνακας 9), ο κίνδυνος αυτός κρίνεται ως κύριος παράγοντας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, όλα τα κράτη μέλη επισημαίνουν ότι ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού συνδέεται με την ανεργία και ειδικά τη μακροχρόνια ανεργία.

Απασχόληση χαμηλής ποιότητας ή έλλειψη μητρώου απασχόλησης: Η απασχόληση είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος εξασφάλισης ενός ατόμου έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό προκύπτει σαφώς από τα στοιχεία του ECHP, σύμφωνα με τα οποία το 1997 μόνο το 6% του απασχολούμενου πληθυσμού στην ΕΕ ζούσε κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνεργους ήταν 38% και αυτό για τους άεργους 25% (πίνακας 3β). Ωστόσο, η ανασφαλής, χαμηλοαμοιβόμενη, χαμηλής ποιότητας και συχνά μερικού χρόνου απασχόληση μπορεί να οδηγήσει σε συνθήκες συνεχούς φτώχειας και στην εξασθένηση των κοινωνικών και πολιτιστικών σχέσεων καθώς επίσης και στη λήψη ανεπαρκών συντάξεων στο μέλλον. Ενώ η αναλογία των "φτωχών απασχολούμενων" ήταν σταθερή την περίοδο 1995-1997, το φαινόμενο ήταν πιο ορατό σε ορισμένα κράτη μέλη (Ελλάδα και Πορτογαλία, όπου το ποσοστό των απασχολούμενων που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ήταν 11%).

Επίσης, η έλλειψη μητρώου απασχόλησης αναγνωρίζεται ως κύριος παράγοντας κινδύνου, κυρίως για τις γυναίκες, σε συνδυασμό με τη διάλυση της οικογένειας, και για μόνες ηλικιωμένες γυναίκες σε χώρες που η χορήγηση σύνταξης εξαρτάται κυρίως από το μητρώο απασχόλησης.

Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και αναλφαβητισμός: Η έλλειψη βασικών δεξιοτήτων και τυπικών προσόντων αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την ενσωμάτωση στην κοινωνία, πόσο μάλλον στην περίπτωση μιας κοινωνίας που βασίζεται όλο και περισσότερο στη γνώση. Αυξάνεται λοιπόν ο κίνδυνος δημιουργίας νέων χασμάτων ανάμεσα σε αυτούς που διαθέτουν και σε αυτούς που δεν διαθέτουν δεξιότητες και τυπικά προσόντα. Αυτό αναγνωρίζεται από όλα τα κράτη μέλη.

Ενώ η συνολική ανικανότητα ανάγνωσης και γραφής έχει πλέον ουσιαστικά εξαλειφθεί στην Ευρώπη, εκτός από ένα μικρό αριθμό ηλικιωμένων τις εθνικές μειονότητες και τους μετανάστες, το φαινόμενο του λειτουργικού αναλφαβητισμού είναι αρκετά διαδεδομένο. Αυτό αναγνωρίζεται από πολλά κράτη μέλη, κυρίως την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία και τις Κάτω Χώρες, τα οποία επισημαίνουν τις σοβαρές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα εν λόγω άτομα όσον αφορά τη συμμετοχή τους στην κοινωνία και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν ότι ορισμένες ομάδες διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο εκπαιδευτικού μειονεκτήματος. Για παράδειγμα, στην Αυστρία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο, την Πορτογαλία, την Ισπανία και τη Γερμανία εντοπίζονται, ως ομάδα που απειλείται ιδιαίτερα από τη φτώχεια, νέοι με χαμηλή εκπαίδευση, κυρίως κατά τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία. Είναι ενθαρρυντικό ότι πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν σαφώς την πρόκληση ενσωμάτωσης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο σοβαρός κίνδυνος εκπαιδευτικού μειονεκτήματος και κοινωνικού αποκλεισμού που τα απειλεί. Ορισμένα κράτη μέλη, όπως οι Κάτω Χώρες, επισημαίνουν επίσης τα προβλήματα των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων που διαθέτουν χαμηλό επίπεδο εκπαιδευτικών τυπικών προσόντων καθώς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας αλλά και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία γενικότερα. Τα υψηλά επίπεδα εκπαιδευτικού μειονεκτήματος που αντιμετωπίζουν μετανάστες και εθνικές μειονότητες επισημαίνονται από πολλά κράτη μέλη, όπως και τα γλωσσικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν πολλά από τα άτομα αυτά.

Μεγαλώνοντας σε μια ενάλωτη οικογένεια: Παιδιά που μεγαλώνουν σε νοικοκυριά με διαζύγιο, σε νοικοκυριά με ένα γονέα, σε φτωχά νοικοκυριά με πολλά παιδιά, σε νοικοκυριά με ανεργία ή σε νοικοκυριά που ασκείται βία κρίνεται ότι απειλούνται περισσότερο από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτό επιβεβαιώνεται από στοιχεία του ECHP, από τα οποία προκύπτει ότι νοικοκυριά με 2 ενήλικες και 3 ή περισσότερα παιδιά και νοικοκυριά με ένα γονέα με τουλάχιστον 1 εξαρτώμενο παιδί εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας σε σχέση με όλα τα είδη νοικοκυριών, 35% το 1996 και 40% το 1997 αντίστοιχα (πίνακας 3γ). Πραγματικά, στα περισσότερα κράτη μέλη, τα παιδιά (ηλικίας 0-15 ετών) κινδυνεύουν περισσότερο από τη φτώχεια σε σχέση με τους ενήλικες - το μέσο ποσοστό φτώχειας για παιδιά το 1997 στην ΕΕ ήταν 25%, έναντι 13% για ενήλικες (ηλικίας 25-49 ετών) (πίνακας 3α). Οι νέοι εμφανίζονται επίσης πιο ευάλωτοι στον κίνδυνο φτώχειας, αφού το 23% από αυτούς ζει κάτω από το όριο του 60% του διάμεσου εισοδήματος. Υπάρχουν αρκετά στοιχεία που δείχνουν ότι παιδιά που μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας τείνουν να λαμβάνουν λιγότερη εκπαίδευση, έχουν ασθενέστερη υγεία και λιγότερες δυνατότητες να συμμετάσχουν και να αναπτύξουν κοινωνικές, ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και κινδυνεύουν περισσότερο να εμπλακούν ή να επηρεαστούν από αντικοινωνικές συμπεριφορές και κατάχρηση ουσιών. Σε ορισμένα ΕΣΔ επισημαίνεται ιδιαίτερα αυτός ο κίνδυνος, όπως σε αυτά της Φινλανδίας, της Πορτογαλίας και του ΗΒ.

Αναπηρία: Η πλειοψηφία των κρατών μελών αναγνωρίζει σαφώς τα άτομα με ειδικές ανάγκες ως ομάδα που μπορεί να απειληθεί από τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτή η θεώρηση είναι σύμφωνη με τις δημόσιες αντιλήψεις για το θέμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες: το 97% των πολιτών της ΕΕ θεωρεί ότι πρέπει να γίνουν περισσότερα για τη μεγαλύτερη ένταξη στην κοινωνία των ατόμων με ειδικές ανάγκες¹². Η αναγνώριση αυτή συνδέεται και με τα στοιχεία του ECHP, από τα οποία διαπιστώνεται ο υψηλός κίνδυνος φτώχειας από τον οποίο απειλούνται τα άτομα που είναι ασθενή ή με ειδικές ανάγκες. Ωστόσο, η έλλειψη λεπτομερών στοιχείων και κοινών δεικτών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι καταφανής. Μόνο η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, το ΗΒ και η Γαλλία αναφέρουν σαφείς δείκτες για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν μια πραγματική εικόνα της κατάστασης. Η βελτίωση της κατάστασης όσον αφορά τον καθορισμό δεικτών για άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ζωτικής σημασίας.

Κακή υγεία: Αποτελεί γενική πεποίθηση ότι η κακή υγεία αποτελεί συνέπεια και απόρροια ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών δυσκολιών. Η συνολική κατάσταση της υγείας του πληθυσμού τείνει να είναι χειρότερη στις ομάδες με χαμηλότερο εισόδημα. Το ποσοστό των ατόμων που δηλώνουν ότι η υγεία τους είναι (πολύ) κακή ήταν πολύ υψηλότερο για τα άτομα εκείνα που βρίσκονται κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας από ό,τι για εκείνα πάνω από το όριο στο σύνολο της Ένωσης (13% και 9% αντίστοιχα¹³) αλλά και σε όλα τα κράτη μέλη. Στα ΕΣΔ της Φινλανδίας, της Σουηδίας, της Ισπανίας, της Ελλάδας, των Κάτω Χωρών, του ΗΒ και της Ιρλανδίας υπογραμμίζεται η ισχυρή σχέση ανάμεσα στην κακή υγεία και τη φτώχεια και τον αποκλεισμό. Ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρόμα και οι περιοδεύοντες έχουν μικρότερο προσδόκιμο ζωής και μεγαλύτερη παιδική θνησιμότητα. Η σχέση αυτή εξαρτάται από διάφορους παράγοντες αλλά κυρίως από το βαθμό στον οποίο δυσμενείς κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες, οι οποίοι πλήττουν δυσανάλογα τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα, καθιστούν δύσκολη στο άτομο την επιλογή σε θέματα υγείας.

Διαβίωση σε μια περιοχή με πολλαπλά μειονεκτήματα: Η ανατροφή ή η διαβίωση σε μια περιοχή πολλαπλής υποβάθμισης μπορεί να εντείνει τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και να καταστήσει ακόμη δυσκολότερη την επανένταξή τους στο σύνολο. Οι περιοχές αυτές τείνουν συνήθως στην ανάπτυξη μιας νοοτροπίας εξάρτησης από το κράτος πρόνοιας, παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα εγκλήματος, διακίνησης ναρκωτικών και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, ενώ εμφανίζουν μια συγκέντρωση περιθωριοποιημένων ομάδων, όπως μόνων γονέων, μεταναστών, πρώην ποινικών και ατόμων που κάνουν κατάχρηση ουσιών. Η αναζωογόνηση αυτών των κυρίως αστικών και προαστιακών περιοχών κρίνεται ως σημαντική πρόκληση στην πλειοψηφία των κρατών μελών.

Επισημαίνονται συνθήκες στέγασης και έλλειψη στέγης: Η έλλειψη πρόσβασης σε κατάλληλη στέγη ή δυνατότητα διαμονής αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αύξηση της απομόνωσης και τον αποκλεισμό και σε ορισμένα κράτη μέλη θεωρείται κύριο πρόβλημα. Πίεση όσον αφορά την παροχή στέγης αναφέρεται κυρίως σε τομείς ταχείας ανάπτυξης στη Σουηδία, στη Φινλανδία και στην Ιρλανδία, κάτι που δημιουργεί σημαντικά προβλήματα συνωστισμού. Συγκεκριμένες ομάδες, όπως μετανάστες και εθνικές μειονότητες (κυρίως Ρόμα και περιοδεύοντες) αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην εξασφάλιση κατάλληλης διαμονής και επομένως αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο αποκλεισμό. Η Αυστρία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες, το ΗΒ και η Φινλανδία επισημαίνουν σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την έλλειψη στέγης, ενώ ορισμένα κράτη μέλη προσπαθούν να εκτιμήσουν αριθμητικά το μέγεθος του προβλήματος.

¹² Αποτελέσματα έρευνας του Ευρωβαρόμετρου που έγινε το 2000.

¹³ ECHP, όπως αναφέρεται στο έγγραφο "Η κοινωνική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση 2001".

Μετανάστευση, εθνικότητα, ρατσισμός και διακριτική μεταχείριση: Η πλειοψηφία των κρατών μελών αναγνωρίζει σαφώς τις εθνικές μειονότητες και τους μετανάστες ως ομάδες υψηλού κινδύνου όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό¹⁴. Πολλά κράτη μέλη, όπως η Δανία και η Ιρλανδία, επισημαίνουν τον αυξανόμενο αριθμό μεταναστών και την ανάγκη ανάπτυξης κατάλληλων υπηρεσιών και συστημάτων υποστήριξης που θα τους βοηθήσουν να ενσωματωθούν στην κοινωνία και θα συμβάλουν στην οικοδόμηση μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας χωρίς περιορισμούς¹⁵. Αναμένεται ότι αυτό θα αποτελέσει σημαντική πρόκληση για τα κράτη μέλη κατά τα επόμενα χρόνια, αφού ο αριθμός των ξένων εργαζομένων και των εξαρτώμενων από αυτούς ατόμων θα αυξηθεί¹⁶. Κάποια κράτη μέλη επισημαίνουν άλλους παράγοντες διακριτικής μεταχείρισης, όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός (Γερμανία). Παρά την ευρεία αναγνώριση αυτών των κινδύνων, υπάρχει γενική έλλειψη στοιχείων και κοινών δεικτών για άτομα που προέρχονται από αυτές τις ευάλωτες ομάδες. Μόνο η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες και η Γαλλία καθορίζουν σαφείς δείκτες, στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν μια πραγματική εικόνα της κατάστασης και των αναγκών.

Τερματισμός του κύκλου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού - Μια σειρά από αυτούς τους παράγοντες κινδύνου, εκτός από αίτια μπορούν να θεωρηθούν επίσης συνέπειες ή προϊόντα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Για παράδειγμα, η συγκέντρωση φτώχειας και πολλαπλής υποβάθμισης σε ορισμένες κοινότητες, τα υψηλά επίπεδα κακής υγείας, το ψυχολογικό και το περιβαλλοντικό στρες, η αύξηση της εγκληματικότητας ή της κατάχρησης ναρκωτικών και οινοπνεύματος και η αλλοτρίωση των νέων είναι προβλήματα που επιδεινώνονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το ζήτημα έγκειται στο ότι τα αίτια και οι συνέπειες της φτώχειας είναι συνήθως άρρηκτα συνδεδεμένα. Για το λόγο αυτό, πολλά κράτη μέλη υπογραμμίζουν τη σημασία τερματισμού του κύκλου της φτώχειας ή της φτώχειας που περνά από γενιά σε γενιά, προκειμένου να μη περιθωριοποιηθούν και αλλοτριωθούν περαιτέρω από την κοινωνία άτομα και ομάδες ατόμων.

¹⁴ Ο όρος εθνικές μειονότητες αφορά γενικά υπηκόους μιας χώρας με διαφορετική εθνική καταγωγή από αυτήν της πλειοψηφίας του πληθυσμού (π.χ. οι Ινουίτ στη Δανία). Στις εθνικές μειονότητες μπορεί να περιλαμβάνονται πολίτες από πρώην αποικίες (π.χ. οι αφρικανοί Πορτογάλοι). Επίσης, μπορεί να αφορά ομάδες μεταξύ των μεταναστών, των οποίων η εθνική καταγωγή είναι διαφορετική από αυτήν της πλειοψηφίας του πληθυσμού (π.χ. οι Τούρκοι μετανάστες στη Γερμανία).

¹⁵ Βλ. επίσης απόφαση του Συμβουλίου της 28ης Σεπτεμβρίου 2000 για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Ταμείου για τους Πρόσφυγες, ένας στόχος της οποίας είναι η ένταξη ορισμένων κατηγοριών μεταναστών.

¹⁶ Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία να εξασφαλιστεί ότι οι κοινοτικές πολιτικές για τη μετανάστευση πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς - βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με μια μέθοδο συντονισμού για την κοινοτική πολιτική μετανάστευσης, Com 2001 (387).

Οκτώ βασικές προκλήσεις

Η σημαντικότερη πρόκληση για τη δημόσια πολιτική συνίσταται στην εξασφάλιση της καταλληλότητας των κύριων μηχανισμών παροχής ευκαιριών και πόρων - όπως η αγορά εργασίας, το φορολογικό σύστημα, τα συστήματα παροχής κοινωνικής προστασίας, εκπαίδευσης, στέγασης, υγείας και άλλων υπηρεσιών - ώστε να αποκτήσουν καθολικότητα, στο πλαίσιο των διαρθρωτικών αλλαγών, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ατόμων που κινδυνεύουν περισσότερο από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, άνδρες και γυναίκες, και να τους δίνουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε θεμελιώδη δικαιώματα. Στα ΕΣΔ εντοπίζονται οκτώ κύριες προκλήσεις:

- (1) *Ανάπτυξη μιας αγοράς εργασίας χωρίς περιορισμούς και προώθηση της απασχόλησης, ως δικαίωμα και ευκαιρία για όλους:* Υπάρχει γενική συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών για τη σπουδαιότητα της διεύρυνσης της πρόσβασης στην αγορά εργασίας, ως μέσον για την καταπολέμηση αλλά και την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να αναπτυχθεί μια σειρά πολιτικών που θα προωθούν την απασχολησιμότητα και θα είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των ατόμων. Οι πολιτικές αυτές πρέπει να συνοδεύονται από τη δημιουργία κατάλληλων δυνατοτήτων απασχόλησης για τα άτομα με μειωμένη δυνατότητα πρόσβασης στην κύρια αγορά εργασίας καθώς επίσης και από κατάλληλα και εφικτά μέτρα για το συνδυασμό των επαγγελματικών και των οικογενειακών υποχρεώσεων.
- (2) *Εξασφάλιση ενός επαρκούς εισοδήματος και πόρων για μια αξιοπρεπή διαβίωση:* Η πρόκληση συνίσταται στην εξασφάλιση ενός επαρκούς εισοδήματος σε άνδρες, γυναίκες και παιδιά, για να ζουν αξιοπρεπώς και να συμμετέχουν στην κοινωνία ως πλήρη μέλη. Για πολλά κράτη μέλη, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνει αναθεώρηση των συστημάτων και των πολιτικών για την ανακατανομή των πόρων στην κοινωνία, έτσι ώστε αυτοί που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τα προς το ζειν ή που έχουν συνταξιοδοτηθεί να διαθέτουν εισοδήματα που θα συμβαδίζουν με τα εισοδήματα της ευρύτερης κοινωνίας. Στη διαδικασία αυτή μπορεί επίσης να περιλαμβάνεται η ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών προσεγγίσεων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση προβλημάτων υπερχρέωσης.
- (3) *Αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού μειονεκτήματος:* Η πρόκληση εδώ, όπως την αντιλαμβάνονται ορισμένα κράτη μέλη, συνίσταται στην αύξηση των επενδύσεων στην παιδεία, ως βασική μακροπρόθεσμη πολιτική για την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με τις προτεραιότητες των κρατών μελών, στις σχετικές ενέργειες μπορεί να περιλαμβάνονται εργασίες για την πρόληψη του εκπαιδευτικού μειονεκτήματος με την ανάπτυξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων σε πρώιμο στάδιο. Οι παρεμβάσεις αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν την παροχή κατάλληλης και ικανοποιητικής μέριμνας για τα παιδιά, την προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε τα σχολεία να ανταποκρίνονται με επιτυχία στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των παιδιών από μειονεκτούσες οικογένειες, την εφαρμογή μέτρων ώστε οι νέοι να μην εγκαταλείπουν το σχολείο αλλά και για την επιστροφή στην εκπαίδευση νέων που είχαν σταματήσει, την ανάπτυξη και την επέκταση της δια βίου μάθησης, ώστε να παρέχονται δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης που να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες ευάλωτων ομάδων, την αύξηση της πρόσβασης στην παροχή βασικών δεξιοτήτων ή την αντιμετώπιση του (λειτουργικού) αναλφαριθμητισμού. Πρέπει επίσης να ενισχυθεί ο ρόλος των ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε ό,τι αφορά την προώθηση προτύπων και αξιών, όπως είναι η κοινωνική συνοχή, οι ίσες ευκαιρίες και η ενεργή άσκηση της ιδιότητας του πολίτη.

- (4) *Διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης και προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών:* Για πολλά κράτη μέλη, η πρόκληση έγκειται στην εξεύρεση νέων τρόπων υποστήριξης της οικογένειας, σε όλες τις μορφές της, για την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προάγοντας παράλληλα την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και συνεκτιμώντας τους μεταβαλλόμενους ρόλους των ανδρών και των γυναικών στην κοινωνία. Επίσης, η παροχή ιδιαίτερης υποστήριξης και συμβουλών σε ευάλωτες οικογένειες και η προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και η καταπολέμηση των διακρίσεων αποτελούν σημαντικά μέσα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.
- (5) *Εξασφάλιση καλών συνθηκών διαμονής για όλους:* Η πρόσβαση σε συνθήκες διαμονής καλής ποιότητας και οικονομικά προσιτές αποτελεί βασική ανάγκη και δικαίωμα. Η κάλυψη αυτής της ανάγκης συνεχίζει να αποτελεί πρόκληση σε μια σειρά κρατών μελών. Επίσης, η ανάπτυξη ολοκληρωμένων απαντήσεων για την πρόληψη και την επίλυση του προβλήματος των αστέγων αποτελεί άλλη μια σημαντική πρόκληση σε ορισμένες χώρες.
- (6) *Εξασφάλιση ίσης πρόσβασης σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας (στην υγεία, τις μεταφορές, τον κοινωνικό τομέα, την περίθαλψη, τον πολιτισμό, την αναψυχή και στο νομικό τομέα):* Μια σημαντική πολιτική πρόκληση, κυρίως για τα κράτη μέλη με χαμηλό επίπεδο επενδύσεων σε αυτές τις υπηρεσίες, είναι η ανάπτυξη πολιτικών που θα εξασφαλίζουν την ίση πρόσβαση σε όλους αυτούς τους τομείς. Στο πλαίσιο αυτό είναι αξιοσημείωτο ότι σε πολλά ΕΣΔ δεν δίδεται η ανάλογη προσοχή στις νομικές, πολιτιστικές, αθλητικές και ψυχαγωγικές διαστάσεις.
- (7) *Βελτίωση της παροχής υπηρεσιών:* Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών δεν αφορά μόνο τα υπουργεία κοινωνικών υποθέσεων αλλά και άλλους παράγοντες, δημόσιους και ιδιωτικούς, εθνικούς και τοπικούς. Σε πολλά από τα ΕΣΔ εντοπίζονται τέσσερα είδη προκλήσεων. Πρώτον, πρέπει να ξεπεραστεί η αποσπασματική και αυτόνομη ανά τομέα χάραξη πολιτικής και η παροχή υπηρεσιών. Αυτό σημαίνει την αναγνώριση της σημασίας της μεγαλύτερης ενσωμάτωσης ανάμεσα στους διάφορους τομείς της πολιτικής και το συντονισμό των εθνικών σχεδίων με τις προσεγγίσεις σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Δεύτερον, πρέπει να δημιουργηθούν διασυνδέσεις ανάμεσα στο εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, κυρίως στα κράτη μέλη με έντονη περιφερειακή δομή. Τρίτον, πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα πολιτικών και προγραμμάτων που είναι αποκομμένα, χωρίς ευελιξία και ακατάλληλα και να μειωθεί η απομάκρυνση των φτωχών και αποκλεισμένων από τους δημοκρατικούς θεσμούς. Τέταρτον, πρέπει να κινητοποιηθούν όλοι οι παράγοντες στη μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και να υπάρξει μεγαλύτερη υποστήριξη της κοινής γνώμης για πολιτικές και προγράμματα που χρειάζονται για τη δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς περιορισμούς.
- (8) *Αναζωογόνηση περιοχών πολλαπλής υποβάθμισης:* Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν την ανάγκη ανάπτυξης αποτελεσματικών μέτρων για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν περιοχές πολλαπλής υποβάθμισης (τόσο αστικές όσο και αγροτικές), έτσι ώστε να μπορέσουν αυτές οι περιοχές να ενταχθούν και πάλι στον κύριο κορμό της οικονομίας και της κοινωνίας.

2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Πρώθηση μιας στρατηγικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης

Οι στόχοι της Νίκαιας τέθηκαν σε ένα πολιτικό πλαίσιο, το οποίο κατέστησε την προώθηση της κοινωνικής συνοχής ως βασικό στοιχείο της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ για τα επόμενα δέκα χρόνια. Ως εκ τούτου, τα ΕΣΔ/Εν για το 2001 αποτελούν το πρώτο βήμα μιας πολυετούς διαδικασίας, η οποία θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ, σε αυτόν το χρονικό ορίζοντα. Επίσης, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός λαμβάνουν σύνθετες και πολυδιάστατες μορφές, οι οποίες απαιτούν την ενεργοποίηση ενός μεγάλου φάσματος πολιτικών, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης. Για το σκοπό αυτό, ζητήθηκε από τα κράτη μέλη να αναπτύξουν, στο πλαίσιο των ΕΣΔ/Εν, μια στρατηγική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να εξαχθούν διδάγματα από τις προσεγγίσεις που υιοθέτησαν τα κράτη μέλη στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν μια στρατηγική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στα ΕΣΔ/Εν τους.

Κατά την εξέταση των διαφορετικών τρόπων με τους οποίους αναπτύχθηκαν οι εθνικές στρατηγικές πρέπει να ληφθούν υπόψη οι υπάρχουσες διαφορές στα κράτη μέλη όσον αφορά:

- τη φύση και την έκταση του υφιστάμενου συστήματος κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου των δημόσιων δαπανών στην κοινωνική προστασία, και την καθολικότητα και την αποτελεσματικότητά του·
- την αντίληψη που υπάρχει όσον αφορά τη διάσταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, που σε ορισμένες περιπτώσεις συνδέεται με συγκεκριμένα προβλήματα των πιο ευάλωτων ομάδων στην κοινωνία, ενώ σε άλλες περιπτώσεις αποδίδεται στο σύνολο της κοινωνίας·
- το βαθμό στον οποίο στη συγκεκριμένη χώρα υπάρχει μια ολοκληρωμένη στρατηγική κατά της φτώχειας, που να συμπεριλαμβάνει ένα κοινής αποδοχής αναλυτικό πλαίσιο, ως σύνολο προτεραιοτήτων και διαδικασία παρακολούθησης.

Επιπλέον, ο πρώτος γύρος των ΕΣΔ/Εν καταδεικνύει σαφώς ότι η ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής στρατηγικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι διαφορετική σε κράτη μέλη όπως το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ιταλία, η Αυστρία, το ΗΒ και η Ισπανία στα οποία η αρμοδιότητα για τις κύριες πολιτικές (π.χ. υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική υποστήριξη κ.α.) ανατίθεται ή/και μοιράζεται στις περιφερειακές και τοπικές αρχές. Είναι σαφές ότι αυτό προσφέρει το πλεονέκτημα ανάπτυξης στρατηγικών που θα αντικατοπτρίζουν καλύτερα τις τοπικές διαφορές και θα ανταποκρίνονται περισσότερο στις τοπικές ανάγκες. Μπορεί επίσης έτσι να διευκολυνθεί η κινητοποίηση και η συμμετοχή όλων των παραγόντων. Ωστόσο, κατ' αυτόν τον τρόπο προκύπτουν ιδιαίτερες προκλήσεις όσον αφορά το συγκερασμό τοπικών, περιφερειακών και εθνικών πολιτικών και το συνδυασμό, εφόσον χρειάζεται, γενικών εθνικών και περιφερειακών στόχων. Η διαδικασία ανάπτυξης ενός γενικού σχεδίου, κάτω από αυτές τις συνθήκες, αποδεικνύεται επίσης σύνθετη και απαιτεί μακρύτερη χρονική περίοδο προετοιμασίας. Ωστόσο, παρά τα εμπόδια η πρόκληση μιας περιφερειακής προσέγγισης είχε ως αποτέλεσμα σε αυτά τα κράτη μέλη σημαντικά βήματα προόδου κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης των ΕΣΔ/Εν.

Όποια και αν είναι η αφετηρία ή οι ιδιαίτερες συνθήκες των κρατών μελών, μπορούν να προσδιοριστούν τρία στοιχεία που παρέχουν τη βάση για την ανάπτυξη εθνικών σχεδίων που να είναι στρατηγικά, συνεκτικά και να προσθέτουν αξία στις υφιστάμενες προσπάθειες για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτά τα στοιχεία είναι: μια υψηλής ποιότητας ανάλυση των **βασικών κινδύνων και προκλήσεων** και μια αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων αντιδράσεων· ο καθορισμός **σαφών προτεραιοτήτων** με βάση τους κοινούς στόχους που εγκρίθηκαν στη Νίκαια, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού συγκεκριμένων στόχων· και μια **ολοκληρωμένη και πολυδιάστατη προσέγγιση** ως προς την ανάπτυξη πολιτικής. Όλα τα σχέδια περιέχουν ορισμένες ή όλες αυτές τις τρεις διαστάσεις σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και αποτελούν οι ίδιες σημαντικά βήματα στην διαμόρφωση και την εφαρμογή των πολιτικών για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η διαδικασία βρίσκεται σε πολύ πρώιμο στάδιο και η παρούσα έκθεση δεν προτίθεται να αξιολογήσει τις πολιτικές των κρατών μελών και την αποτελεσματικότητά τους. Στο πλαίσιο αυτό η ακόλουθη ανάλυση βασίζεται στην υποβολή των ΕΣΔ και προορίζεται να συμβάλει στον προσδιορισμό και την ανταλλαγή ορθής πρακτικής.

Ανάλυση: Όλα τα κράτη μέλη παρέχουν κάποια αξιολόγηση της κατάστασης στη χώρα τους. Ορισμένα κράτη μέλη, παραδείγματος χάρη, το Βέλγιο, η Δανία, η Γαλλία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία και το ΗΒ έχουν παράσχει πλήρεις αναλύσεις των σημαντικών διαρθρωτικών τάσεων και των αιτιών τους με δείκτες που υποστηρίζουν την αξιολόγησή τους των βασικών προκλήσεων και κινδύνων τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον. Το ελληνικό ΕΣΔ/Εν προσδιορίζει τις βασικές προκλήσεις και προβλήματα και εστιάζεται στις ιδιαίτερες ομάδες στόχους. Το γερμανικό ΕΣΔ/Εν λαμβάνει υπόψη την ανάλυση που περιλαμβάνεται στην πρόσφατη εθνική της έκθεση για την φτώχεια.

Προτεραιότητες και στόχοι: Ορισμένα κράτη μέλη χρησιμοποιούν την ανάλυσή τους ως βάση για την ανάπτυξη ενός ιδιαίτερα συνεκτικού συνόλου στρατηγικών στόχων που βασίζονται στους στόχους που συμφωνήθηκαν στη Νίκαια. Αυτοί είναι ολοκληρωμένοι και διαιρούνται σε ένα σύνολο ειδικών στόχων έναντι των οποίων μπορεί να αποτιμηθεί η μελλοντική πρόοδος. Έχουν έτσι μια σαφή εστίαση στην επίτευξη διαρθρωτικής αλλαγής με μετρήσιμο αντίκτυπο στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην κατηγορία αυτή υπάρχουν αρκετές απαντήσεις καθώς ορισμένες προέρχονται από την ανάλυσή τους ενώ άλλες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα συστήματά τους λειτουργούν καλά και έτσι τοποθετούν την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στο πλαίσιο των αναπτυγμένων καθολικών συστημάτων τους κοινωνικής προστασίας. Στην τελευταία περίπτωση οι στόχοι τους τείνουν να επικεντρωθούν στην περαιτέρω βελτίωση των συστημάτων τους μέσω ενός φάσματος πολύ ειδικών μέτρων.

Στα ΕΣΔ/Εν της Δανίας, της Γαλλίας και των Κάτω Χωρών οι στόχοι είναι μακρόπνοοι και πηγάζουν από την εις βάθος ανάλυσή τους. Τα ΕΣΔ της Δανίας, των Κάτω Χωρών, της Πορτογαλίας, της Φινλανδίας, της Σουηδίας και του ΗΒ καθόρισαν στόχους που εκτείνονται και πέραν του 2003. Η Γερμανία, η Αυστρία και το Λουξεμβούργο επικεντρώνονται στη βελτίωση των ολοκληρωμένων συστημάτων τους κοινωνικής προστασίας προσθέτοντας ή επεκτείνοντας ορισμένα ειδικά μέτρα.

Ολοκληρωμένη προσέγγιση: Τα ΕΣΔ της Δανίας, της Γαλλίας και των Κάτω Χωρών χρησιμοποιούν μια έντονα ολιστική προσέγγιση, εκφράζοντας τα αναπτυγμένα καθολικά συστήματά τους, όπως και η Φινλανδία και η Σουηδία. Αυτή η προσέγγιση τα οδηγεί να συνδέσουν και να ενσωματώσουν τις πολιτικές κατά συνεκτικό τρόπο και συμβάλλει στη μετακίνηση πέραν μιας καθαρά τομεακής στοχοθετημένης προσέγγισης και στην ανάληψη μιας προληπτικής προσέγγισης της πρόληψης της φτώχειας. Η Ιρλανδία τονίζει την πολυδιάστατη και ολοκληρωμένη προσέγγιση που υιοθέτησε δυνάμει της υφιστάμενης Εθνικής Στρατηγικής για την καταπολέμηση της Φτώχειας, στο πλαίσιο της οποίας έθεσε μεσοπρόθεσμους στόχους που θα αναθεωρήσει σύντομα. Το ΗΒ τοποθετεί το σχέδιο του στο ευρύτερο πλαίσιο της υφιστάμενης εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Ενώ τα ΕΣΔ/Εν διαφέρουν όσον αφορά τη στρατηγική προσέγγιση που αναπτύσσουν, όλα παρουσιάζουν μια σειρά κοινών βασικών αρχών και στόχων που διέπουν το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, όπως η "αλληλεγγύη", η "κοινωνική συνοχή", ο "σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων", η "ένταξη και η πλήρης συμμετοχή στην κοινωνία" και το "υψηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας". Τουλάχιστον δύο στοιχεία πρέπει να επισημανθούν, μεταξύ των στρατηγικών στοιχείων που είναι κοινά στα περισσότερα ΕΣΔ/Εν.

Στα περισσότερα ΕΣΔ αναγνωρίζεται η ανάγκη **επένδυσης των πολιτικών σε νέες εκκινήσεις**. Η οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς περιορισμούς και θετικού χαρακτήρα δεν περιορίζεται στην προστασία των ατόμων έναντι κύριων κινδύνων και μειονεκτημάτων στη ζωή. Οι πρωτοβουλίες που περιλαμβάνονται στα ΕΣΔ, όσον αφορά τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, τη μακροχρόνια ανεργία, την εγκληματικότητα ή τον εθισμό, τον πλεονασμό δεξιοτήτων, τους άστεγους, τη διάλυση οικογενειών, τη φτώχη ή ακατάλληλη σχολική συμπεριφορά και τη διαχρονική φτώχεια, ανταποκρίνονται στις συχνά σύνθετες ανάγκες και δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζουν τα άτομα στα οποία απευθύνονται. Αντικατοπτρίζουν ένα πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που διέπουν τα αγαθά, τις υπηρεσίες και άλλες παροχές που διατίθενται για την υποστήριξη νέων εκκινήσεων.

Στα περισσότερα ΕΣΔ/Εν διαπιστώνεται η τάση αντιμετώπισης του κινδύνου όχι πλέον παθητικά, δηλαδή ως απειλής, αλλά με την ανάπτυξη στρατηγικών προσεγγίσεων που θα **μετατρέπουν τον κίνδυνο και το μειονέκτημα σε ευκαιρία**. Για παράδειγμα, οι πολιτικές και οι ενέργειες όσον αφορά την αναπηρία, τη μετανάστευση και τις υποβαθμισμένες περιοχές, επιδιώκουν όλο και περισσότερο την ανάδειξη και την ανάπτυξη του αναξιοποίητου δυναμικού των μεταναστών, των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των ηλικιωμένων, όπως επίσης και των υστερούντων περιοχών και συνοικιών. Ωστόσο, ενώ τα περισσότερα κράτη μέλη φιλοδοξούν να δημιουργήσουν συστήματα όσο το δυνατόν πιο καθολικά και χωρίς περιορισμούς, τα οποία θα υποστηρίζουν την ένταξη και την ανάπτυξη αυτών των ατόμων και των περιοχών και θα υπογραμμίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, στην πράξη, πολλά κράτη μέλη τείνουν να επικεντρωθούν σε λιγότερο καθολικές και πιο επιλεκτικές πολιτικές, οι οποίες βασίζονται σε μια προσέγγιση ανά κλάδο και ομάδα στόχο.)

Προώθηση της ανταλλαγής ορθών πρακτικών και καινοτομίας

Ένας σημαντικός στόχος της νέας ευρωπαϊκής διαδικασίας είναι η προώθηση της ανταλλαγής ορθών πρακτικών και καινοτόμων προσεγγίσεων, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η ανταλλαγή εμπειριών. Επομένως, ήταν αναμενόμενο στα ΕΣΔ να περιγράφονται τα πολιτικά μέτρα για την αντιμετώπιση των προτεραιοτήτων που καθορίζονται στο πλαίσιο των στόχων που θεσπίστηκαν στη Νίκαια. Το κατά πόσον τα ΕΣΔ μπόρεσαν να ανταποκριθούν σε αυτό κρίνεται βάσει δύο παραγόντων.

1. Σε ποιο βαθμό μπορούν τα ΕΣΔ να αξιοποιηθούν ως βασική πηγή για τον εντοπισμό ορθών πρακτικών κοινού ενδιαφέροντος για τα κράτη μέλη;
2. Σε ποιο βαθμό η διαδικασία για την εκπόνηση των ΕΣΔ συνέβαλε στον καθορισμό νέων ή/και καινοτόμων πολιτικών μέτρων και προσεγγίσεων;

Τα κράτη μέλη συμπεριέλαβαν στα ΕΣΔ μια, λίγο έως πολύ, λεπτομερή περιγραφή των πολιτικών μέτρων που εφαρμόζονται ή σχεδιάζονται για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων τους. Ορισμένα κράτη μέλη, ειδικά αυτά με καθολικά συστήματα, επέλεξαν να επισημάνουν νέα και πιο συγκεκριμένα μέτρα, προϋποθέτοντας τη γνώση των υφιστάμενων συστημάτων τους. Η πλειοψηφία των κρατών μελών έχει συμπεριλάβει και παραδείγματα ορθής πρακτικής για να διευκολυνθεί ο εντοπισμός τους. Επομένως, εκτός από την πολιτική τους σημασία, τα ΕΣΔ αποτελούν επίσης μια σημαντική πηγή πληροφόρησης, η οποία παρέχει στην Επιτροπή και τα κράτη μέλη τη δυνατότητα άμεσης και εκτενούς επισκόπησης των κύριων πολιτικών που εφαρμόζονται. Ωστόσο, τα παραδείγματα πολιτικής που παρέχονται στα διάφορα κεφάλαια της παρούσας έκθεσης βασίζονται σε πληροφορίες που περιέχονται στα ΕΣΔ και δεν αποτελούν εξαντλητικούς καταλόγους των πολιτικών που εφαρμόζονται σε αυτόν τον τομέα.

Η έλλειψη λεπτομερούς εκ των υστέρων ανάλυσης του αντίκτυπου των σημερινών πολιτικών περιορίζει τη δυνατότητα εντοπισμού στην παρούσα έκθεση των μέτρων, των προσεγγίσεων ή των πρωτοβουλιών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως ορθή πρακτική. Η αξιολόγηση των πολιτικών (τόσο πριν όσο και μετά την εφαρμογή τους) θεωρείται στοιχείο κλειδί για τις μελλοντικές εξελίξεις, δίνοντας μεγαλύτερη σαφήνεια στις κοινωνικές παροχές. Δεδομένων των γενικών περιορισμών όσον αφορά τους πόρους, είναι σημαντικό να εξεταστεί το κόστος των πολιτικών και να διερευνηθεί αν άλλες πολιτικές θα μπορούσαν να συμβάλουν στην επίτευξη των ίδιων στόχων πιο αποτελεσματικά. Επίσης, κατά την εξέταση των δυνατοτήτων διάδοσης ορθών πρακτικών, πρέπει να συνεκτιμηθούν πλήρως οι ιδιαίτερες συνθήκες σε κάθε κράτος μέλος και ο βαθμός επιτυχίας τους.

Επομένως, ο εντοπισμός ορθών πρακτικών και καινοτόμων προσεγγίσεων κοινού ενδιαφέροντος αποτελεί μια μακροπρόθεσμη διαδικασία, στην οποία η παρούσα έκθεση αποτελεί το πρώτο βήμα. Τα παραδείγματα από τα κράτη μέλη που παρατίθενται στα πλαίσια, στην παρούσα έκθεση, πρέπει να ειπωθούν με αυτήν την έννοια. Η ανταλλαγή ορθής πρακτικής μεταξύ των κρατών μελών θα ενταθεί στο μέλλον, με πιο εκτενείς αξιολογήσεις του αντικτύπου των εθνικών πολιτικών και την ανάπτυξη ενός εκτενούς συνόλου δεικτών και μεθοδολογιών, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ΕΕ. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ορισμένα από τα νέα μέτρα που τονίστηκαν μπορεί ήδη να εφαρμόζονται σε άλλα κράτη μέλη.

Το σχετικά μικρό χρονικό διάστημα που ήταν διαθέσιμο για την ανάπτυξη των ΕΣΔ κατέστησε δύσκολη τη διατύπωση νέων ή/και καινοτόμων μέτρων και προσεγγίσεων. Τα μέτρα που παρουσιάζονται σε όλα τα ΕΣΔ αναπτύχθηκαν βασικά στο πλαίσιο των υφιστάμενων δημοσιονομικών και νομικών πλαισίων. Ως εκ τούτου, τα περισσότερα κράτη μέλη εστίασαν περισσότερο τις προσπάθειές τους στη βελτίωση του συντονισμού, τη βελτίωση και το συνδυασμό των υφιστάμενων πολιτικών και μέτρων και στην προώθηση εταιρικών σχέσεων, παρά στη θέσπιση νέων σημαντικών πρωτοβουλιών ή πολιτικών προσεγγίσεων. Οι στόχοι αυτοί είναι πιο εύκολοι για κράτη μέλη όπως η Δανία, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και η Φινλανδία, τα οποία διαθέτουν ήδη πολύ αναπτυγμένες καθολικές πολιτικές, ή για τη Γαλλία, όπου οι πολιτικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της φτώχειας έχουν ενισχυθεί ύστερα από την αξιολόγηση του νόμου του 1998 για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η οποία έγινε το προηγούμενο έτος. Για τους λόγους αυτούς, τα ΕΣΔ αυτών των χωρών χαρακτηρίζονται από προεκτάσεις στο μέλλον¹⁷. Άλλα κράτη μέλη, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία, είδαν τα ΕΣΔ ως μια ευκαιρία για τη θέσπιση πιο φιλόδοξων πολιτικών κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με τον καθορισμό στόχων ή με τον εξορθολογισμό του πολιτικού πλαισίου.

3. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΟΡΘΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Οι πολιτικές απαντήσεις που περιέχονται στα ΕΣΔ συνίστανται γενικά σε ένα συνδυασμό ενεργειών με βάση την αγορά, πολιτικών μέτρων και δράσεων σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών. Μεταξύ των διαφόρων πολιτικών σκελών μπορούν να εντοπιστούν τρεις γενικοί στόχοι, των οποίων η προώθηση επιδιώκεται:

- Καθολικότητα: Αυτό σημαίνει βελτίωση της καταλληλότητας, της πρόσβασης και της προσιτότητας των κύριων πολιτικών και παροχών, με σκοπό τη διεύρυνση του πεδίου κάλυψης και τη βελτίωση της κατανόησης και της αποτελεσματικότητάς τους.
- Εξάλειψη ανισοτήτων: Εντοπισμός συγκεκριμένων μειονεκτημάτων, τα οποία μπορούν να ξεπεραστούν με την εφαρμογή της κατάλληλης πολιτικής (π.χ. η έλλειψη δεξιοτήτων).
- Αλληλεγγύη για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια: Αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων που μπορούν να ξεπεραστούν μόνο εν μέρει (ή και καθόλου), όπως π.χ. οι αναπηρίες.

¹⁷ Το φινλανδικό ΕΣΔ/Εν, ενώ δεν περιλαμβάνει νέα μέτρα, αναφέρεται σε μια σειρά πολιτικών θεμάτων που εξετάζονται για περαιτέρω αναπτύξεις της πολιτικής.

3.1 Στόχος 1: Προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση και της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες

3.1.1. Προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση

Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση και ειδικότερα της υλοποίησης των κατευθυντήριων γραμμών:

(α) Θα ευνοηθεί η **πρόσβαση σε μια απασχόληση διάρκειας και υψηλής ποιότητας** για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες οι οποίοι είναι σε θέση να εργαστούν, ιδίως

- οργανώνοντας για τα πρόσωπα που ανήκουν στις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού **πλαισίωση για την απασχόληση** και κινητοποιώντας προς τούτο τις **πολιτικές κατάρτισης**,
- αναπτύσσοντας πολιτικές που ευνοούν το **συνδυασμό της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή**, συμπεριλαμβανομένης της φύλαξης των παιδιών και των εξαρτώμενων ατόμων,
χρησιμοποιώντας τις ευκαιρίες ενσωμάτωσης και απασχόλησης που παρέχει η **κοινωνική οικονομία**.

(β) Πρόληψη των διακοπών της επαγγελματικής δραστηριότητας με την **ανάπτυξη της δυνατότητα επαγγελματικής ένταξης**, χάρη στη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων, την οργάνωση της εργασίας και τη δια βίου μάθηση.

Όλα τα κράτη μέλη συμφωνούν ότι η προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το δικαίωμα στην εργασία είναι θεμελιώδες δικαίωμα και βασικό στοιχείο της ιδιότητας του πολίτη. Η συμμετοχή στο κοινωνικό περιβάλλον ενός επαγγελματικού χώρου αποτελεί, για τους περισσότερους ανθρώπους, το κύριο μέσο για την εξασφάλιση ενός επαρκούς εισοδήματος (τόσο όσο εργάζονται αλλά και κατά τη συνταξιοδότησή τους) αλλά και για τη διεύρυνση και την ανάπτυξη του κοινωνικού τους περιγύρου. Κατ' αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η συμμετοχή στην κοινωνία και μειώνεται ο κίνδυνος περιθωριοποίησης.

Στα ΕΣΔ/Εν, τα περισσότερα κράτη μέλη κάνουν αναφορές στα ΕΣΔ που έχουν καταρτίσει για την απασχόληση. Αυτό ήταν αναμενόμενο, αφού οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση δίνουν έμφαση στη δημιουργία δυνατοτήτων απασχόλησης και στη βελτίωση της απασχολησιμότητας, ως βασικές προϋποθέσεις για να καταστεί η αγορά εργασίας πιο ανοιχτή και χωρίς περιορισμούς. Ορισμένα κράτη μέλη αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση στην ανάπτυξη μιας πιο αποτελεσματικής προσέγγισης σε επίπεδο πολιτικής, για την καταπολέμηση της ανεργίας με βάση την εξατομίκευση, την ενεργοποίηση και την πρόληψη.

Οι περισσότεροι τομείς της πολιτικής και οι πρωτοβουλίες που αναφέρονται στον παρόν μέρος της έκθεσης έχουν ήδη εξεταστεί στο πλαίσιο της διαδικασίας του Λουξεμβούργου. Ενώ η κοινή έκθεση για την απασχόληση καλύπτει το πλήρες φάσμα των πολιτικών δράσεων που στοχεύουν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας και στην αύξηση της απασχόλησης, προς την κατεύθυνση των στόχων που καθορίστηκαν στη Λισσαβόνα, η παρούσα έκθεση επικεντρώνεται σε δράσεις που θα διευκολύνουν τη συμμετοχή στην απασχόληση, εκείνων των ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων που είναι πιο απομακρυσμένες από την αγορά εργασίας. Ορισμένα κράτη μέλη δικαίως επισημαίνουν το θετικό ρόλο που μπορούν να παίξουν αυτές οι δράσεις για την επίτευξη των γενικότερων στόχων όσον αφορά την απασχόληση, όπως η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης. Ενώ σε όλα τα ΕΣΔ η απασχόληση αποτελεί προτεραιότητα, υπάρχουν διαφορές στην έμφαση που δίνεται σε αυτή. Αυτό αντικατοπτρίζει μάλλον τη διαφορετική κατάσταση που επικρατεί στα κράτη μέλη όσον αφορά την απασχόληση. Χώρες με υψηλή απασχόληση και χαμηλή ανεργία επισημαίνουν την ανάγκη αύξησης της συμμετοχής συγκεκριμένων ομάδων, όπως οι ηλικιωμένοι ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Δανία, Αυστρία, Σουηδία και Ιρλανδία), με σκοπό την αντιμετώπιση σημερινών ελλείψεων στην αγορά εργασίας. Από την άλλη, χώρες στις οποίες η ανεργία και ειδικά η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί ευρύτατο πρόβλημα, επικεντρώνονται σε πιο εκτενείς πολιτικές για την ενθάρρυνση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και για την αύξηση της απασχολησιμότητας των μακροχρόνια ανέργων και των νέων (Ισπανία, Γαλλία, Βέλγιο).

Πολλά κράτη μέλη, ενώ επισημαίνουν τη σπουδαιότητα της εργασίας, τονίζουν επίσης ότι η πρόσβαση στην εργασία δεν πρέπει να προωθείται παραβλέποντας άλλα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά θα πρέπει να είναι συμπληρωματική προς αυτά. Επομένως, η πρόσβαση στην εργασία δεν θα πρέπει να εξασφαλίζεται εις βάρος του δικαιώματος σε ένα ελάχιστο εισόδημα, του δικαιώματος πλήρους συμμετοχής στην οικογένεια στην κοινότητα και την κοινωνική ζωή ή του δικαιώματος σε καλή υγεία.

Η πλήρης πρόσβαση σε σταθερή και ποιοτική απασχόληση για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες που μπορούν να εργαστούν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αποτέλεσμα μιας σύνθετης διαδικασίας μετατροπής των αγορών εργασίας. Στο ΕΣΔ της Δανίας, το αποτέλεσμα αυτής της μετατροπής ορίζεται ως η δημιουργία μιας αγοράς εργασίας χωρίς περιορισμούς, η οποία θα παρέχει σε περισσότερα άτομα με χαμηλή εξειδίκευση ή με μειωμένη ικανότητα προς εργασία την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τις δεξιότητές τους και να συμμετάσχουν στην επαγγελματική ζωή. Η αγορά εργασίας χωρίς περιορισμούς αποτελεί μια ευρεία έννοια που εκφράζει κυρίως την προσδοκία ότι οι θέσεις εργασίας πρέπει να είναι ανοιχτές σε άτομα που δεν έχουν την ικανότητα, υπό οποιαδήποτε συνθήκη και σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή, να ανταποκριθούν στα ισχύοντα πρότυπα και απαιτήσεις αποδοτικότητας.

Οι πολιτικές για την αύξηση της απασχολησιμότητας των ατόμων που είναι δύσκολο να βρουν απασχόληση, με τη χρήση ενεργών πολιτικών και κυρίως της κατάρτισης, όπως επίσης και οι πολιτικές που στοχεύουν στο συνδυασμό της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής ή στην προώθηση της κοινωνικής οικονομίας μπορούν επίσης να συμβάλουν αποτελεσματικά στην προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Σημαντικό όμως βήμα γι' αυτό είναι να καταστεί η υφιστάμενη αγορά εργασίας πιο ανοιχτή και πιο πρόθυμη να απασχολήσει άτομα και ομάδες που είναι περιθωριοποιημένα και αποκλεισμένα.

Πρόωθηση μιας περισσότερο ανοιχτής και ευαίσθητης αγοράς εργασίας

Τα μέτρα για να καταστεί η σημερινή αγορά εργασίας πιο ανοιχτή και ευαίσθητη έναντι ατόμων που σήμερα αποκλείονται από αυτήν περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Εισαγωγή κοινωνικών όρων/κεφαλαίων σε συλλογικές συμβάσεις, για την απασχόληση και τη διατήρηση στην αγορά εργασίας ατόμων με μειωμένη ικανότητα προς εργασία (Δανία) ή καθορισμός ποσοτώσεων για την απασχόληση συγκεκριμένων ομάδων, όπως των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Γερμανία, Αυστρία).
- μείωση του κόστους του εργοδότη, για την απασχόληση ατόμων με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων ή συγκεκριμένων κατηγοριών ανέργων (Δανία, Λουξεμβούργο, Ελλάδα, Σουηδία).
- πρόωθηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης εργοδοτών για την αντιμετώπιση προκαταλήψεων ή διακρίσεων κατά ατόμων από συγκεκριμένες ομάδες ή με συγκεκριμένη προέλευση και τακτική επισκόπηση και παρακολούθηση των διαδικασιών προσλήψεων και των αποτελεσμάτων αυτών.
- εξασφάλιση της προετοιμασίας από τις κρατικές υπηρεσίες σχεδίων δράσης για την πρόωθηση της εθνικής ποικιλότητας μεταξύ των εργαζομένων (Σουηδία).
- εισαγωγή κοινωνικών ρητρών σε συμβάσεις του δημοσίου, για την απασχόληση ατόμων που είναι μακροχρόνια άνεργοι ή που προέρχονται από ειδικές ομάδες ή από τοπικές μειονεκτούσες κοινότητες, καθώς επίσης και θέσπιση 'μιας πολιτικής εθνικής ισότητας (Δανία).
- επέκταση των δυνατοτήτων απασχόλησης σε θέσεις εργασίας που είναι προστατευόμενες, κοντά στην αγορά και συμβάλλουν στην αποκατάσταση του ατόμου, για ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες (Δανία, Φινλανδία).
- πρόωθηση του επιχειρηματικού πνεύματος μεταξύ των ομάδων και κοινοτήτων που μειονεκτούν και παροχή εντατικής βοήθειας σε τοπικές πρωτοβουλίες οικονομικής ανάπτυξης σε περιοχές με πολλαπλά μειονεκτήματα.
- επικέντρωση των οικονομικών επενδύσεων και των πολιτικών για την ανάπτυξη της απασχόλησης σε εστίες ανεργίας, κυρίως σε περιοχές που αντιμετωπίζουν πολλαπλά μειονεκτήματα (βλ. επίσης σημείο 3.3.3).

Ανάπτυξη διαδικασιών ένταξης στην αγορά εργασίας

Η ανάπτυξη και η εφαρμογή διαδικασιών για την ένταξη στην αγορά εργασίας αναγνωρίζεται ευρέως ως σημαντική διάσταση στην ανάπτυξη μιας αγοράς εργασίας χωρίς περιορισμούς. Οι διαδικασίες αυτές συνδυάζουν συνήθως πολλά μέτρα παρέμβασης, όπως η παροχή συμβουλών, η κατάρτιση και οι επιδοτούμενες και προστατευόμενες θέσεις εργασίας, με την ενεργοποίηση των ατόμων που είναι αποδέκτες κοινωνικής βοήθειας. Πρόκειται για ένα σημαντικό και ευαίσθητο θέμα, αφού συχνά οι αποδέκτες κοινωνικής βοήθειας είναι άτομα που βρίσκονται πολύ μακριά από την αγορά εργασίας και χρειάζονται εκτενή και εξατομικευμένη βοήθεια. Στα ΕΣΔ των περισσότερων κρατών μελών διαφαίνεται σαφώς μια αλλαγή φιλοσοφίας, με τη μετάβαση από την παροχή παθητικής υποστήριξης των εισοδημάτων στην παροχή ενεργούς υποστήριξης, έτσι ώστε να μπορέσουν τα εν λόγω άτομα να καταστούν ανεξάρτητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις γίνεται σαφής αναφορά στην εμπειρία που έχει αποκτηθεί από την εφαρμογή των ΕΣΔ για την απασχόληση, με σκοπό να επεκταθεί η ίδια προσέγγιση και να καλυφθούν τα άτομα που είναι πιο απομακρυσμένα από την αγορά εργασίας.

Αναγνωρίζεται η σχέση της κατάστασης της αγοράς εργασίας με άλλα στοιχεία αποκλεισμού, ενώ πολλά κράτη μέλη θέτουν ως στόχο την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών απασχόλησης και κοινωνικών θεμάτων, προκειμένου να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι ανάγκες κάθε ατόμου (Αυστρία, Γερμανία, ΗΒ, Φινλανδία, Λουξεμβούργο, Ισπανία και Σουηδία). Αυτή η εστίαση στην απασχολησιμότητα οδήγησε στην ανάπτυξη συστημάτων παροχής βοήθειας που είναι περισσότερο προσαρμοσμένα στις ανάγκες του ατόμου και σε πολλές περιπτώσεις στην ανάπτυξη ειδικών συμβάσεων ένταξης στην κοινωνία, όπως π.χ. στην Πορτογαλία, στη Γαλλία και το Λουξεμβούργο.

Η ανάπτυξη αποτελεσματικών μέτρων ένταξης και ενεργοποίησης αποτελεί ένα σύνθετο θέμα και χρειάζεται η διεξαγωγή περισσότερων συγκριτικών μελετών μεταξύ των κρατών μελών, σχετικά με το ποιες εργασίες προσφέρονται περισσότερο για άτομα που είναι περισσότερο απομακρυσμένα από την αγορά εργασίας. Από τις υπάρχουσες ορθές πρακτικές διαπιστώνεται ότι τα μέτρα που λαμβάνονται πρέπει να αποβλέπουν στην παροχή υποστήριξης και στην ανάπτυξη και όχι στο σωφρονισμό. Πρέπει να αναπτυχθούν εξατομικευμένα προγράμματα ύστερα από συνεργασία και αμοιβαία συμφωνία, αφού έχει προηγηθεί προσεκτική αξιολόγηση των αναγκών και του δυναμικού των ατόμων. Για τα άτομα που είναι περισσότερο απομακρυσμένα από την αγορά εργασίας, η διαδικασία ένταξής τους μπορεί να απαιτήσει χρόνο και να συμπεριλαμβάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες και ενέργειες για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.

Είναι σαφές ότι η ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών προγραμμάτων ενεργοποίησης απαιτεί τη βελτίωση των μηχανισμών εφαρμογής. Στα ΕΣΔ εντοπίζονται διάφορες βασικές βελτιώσεις: μεγαλύτερη αποκέντρωση και πιο ολοκληρωμένη παροχή απασχόλησης και κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, όπως η δημιουργία πενήντα κέντρων προώθησης της απασχόλησης στην Ελλάδα, το σύστημα παροχής κινήτρων για κοινωνική ενεργοποίηση στις Κάτω Χώρες και οι προσπάθειες μείωσης και απλοποίησης των γραφειοκρατικών διαδικασιών στη Γερμανία και τη Γαλλία.

Ενώ η εστίαση στην πρόληψη και, ως εκ τούτου, η πρόωπη παρέμβαση είναι σημαντικές για να μην αποκόπτονται οι πολίτες από την αγορά εργασίας, σημαντικό είναι επίσης να μην αποκλείονται από τα συστήματα τα άτομα που μπορούν πιο εύκολα να επανενταχτούν και να δίδεται προσοχή στα άτομα που είναι λιγότερο παραγωγικά. Εάν δεν δοθεί η ανάλογη προσοχή, υπάρχει κίνδυνος να καθοριστούν υπερβολικοί στόχοι ή να χρησιμοποιηθούν εταιρείες επανένταξης χωρίς τον καθορισμό υποστόχων για τις πιο ευάλωτες ομάδες.

Εκτός από την ανάπτυξη συγκεκριμένων προγραμμάτων ενεργοποίησης, πολλά ΕΣΔ δίνουν επίσης άμεση προτεραιότητα στις πολιτικές κατάρτισης και εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στη δια βίου μάθηση και στην εξασφάλιση μεγαλύτερης πρόσβασης στην παροχή τους για ευάλωτες ομάδες (Αυστρία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία και Σουηδία) καθώς επίσης και στη βελτίωση της πρόσβασης σε μαθητείες, όπως οι μαθητείες για ενήλικες που προτείνει το Λουξεμβούργο.

Κατά την ανάπτυξη μιας πιο θετικής προσέγγισης όσον αφορά την αύξηση της απασχολησιμότητας για τους μακροχρόνια άνεργους και για τα άτομα που ήταν για μεγάλο χρονικό διάστημα εξαρτημένα από τα συστήματα πρόνοιας, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν επίσης τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει μια σειρά ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων. Ως ασθενέστερες ομάδες στην αγορά εργασίας εντοπίζονται όχι μόνο οι μακροχρόνια άνεργοι αλλά και οι νέοι, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες¹⁸ και οι μετανάστες. Σε εναρμόνιση με τα ΕΣΔ για την απασχόληση, όλα τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν προσπάθειες για τη διευκόλυνση των γυναικών στην απασχόληση¹⁹, δίδοντας ιδιαίτερη προσοχή σε αυτές που βρίσκονται σε πιο δύσκολη κατάσταση, όπως οι μόνοι γονείς (που αναφέρεται από τα περισσότερα κράτη μέλη), τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Γερμανία), τα άτομα με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων (Ισπανία, Γαλλία) και τα άτομα που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας (Ιρλανδία).

Νέοι: Πολλά κράτη μέλη δίνουν προτεραιότητα σε προβλήματα που προκύπτουν κατά τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία, κυρίως για άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει τον κύκλο εκπαίδευσης ή επαγγελματικής τους κατάρτισης. Ορισμένες χώρες έχουν αναπτύξει ειδικά προγράμματα για να διευκολύνουν την ένταξη των νέων στην απασχόληση, όπως η συμφωνία πρώτης απασχόλησης στο Βέλγιο, οι επαγγελματικές δραστηριότητες αποκατάστασης στη Φινλανδία, το πρόγραμμα Trace στη Γαλλία, το δημοτικό πρόγραμμα νεότητας στη Σουηδία και η νέα συμφωνία για τους νέους στο ΗΒ, η οποία προβλέπει την παροχή υποστήριξης για εργασία και κατάρτισης που είναι υποχρεωτική για νέους ύστερα από έξι μήνες. Άλλες χώρες επικεντρώνονται στην ανάπτυξη των συστημάτων τους επαγγελματικής κατάρτισης, ως εναλλακτική οδό για την απόκτηση βασικών προσόντων (π.χ., η Ιταλία προχωρεί σε μεταρρύθμιση του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης, ακολουθώντας το παράδειγμα του δυαδικού συστήματος, με την ανάπτυξη δυνατοτήτων μαθητείας και πρακτικής άσκησης). Σε χώρες που τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης είναι αρκετά αναπτυγμένα (Γερμανία, Αυστρία, Λουξεμβούργο), έμφαση δίδεται στη διευκόλυνση ανεύρεσης εργασίας και διατήρησής της καθώς επίσης και στην κατάρτιση και στην παροχή υποστήριξης και συμβουλών, για τον περιορισμό των ατόμων που εγκαταλείπουν. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να σημειωθεί επίσης η προσοχή που δίδεται στην παροχή οικονομικών κινήτρων προς τον ασκούμενο (επιδοτήσεις κατάρτισης).

¹⁸ Τα μέτρα για την υποστήριξη της ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην αγορά εργασίας εξετάζονται στο μέρος 3.3.1.

¹⁹ Τα μέτρα για την πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας εξετάζονται στο κεφάλαιο 4.

TRACE: ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ (ΓΑΛΛΙΑ)

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε νέους που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Παρέχει σε κάθε νέο ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα και παρακολούθηση από επαγγελματίες, διάρκειας 18 μηνών, και έχει ως στόχο την εξεύρεση διαρκούς απασχόλησης τουλάχιστον στο 50% των συμμετεχόντων. Το πρόγραμμα βασίζεται στα εξής:

- τη συγκεκριμένη σύνδεση ενός νεαρού ατόμου με έναν κοινωνικό λειτουργό, με την υπογραφή σύμβασης. Κάθε κοινωνικός λειτουργός παρακολουθεί 30 άτομα, έχοντας τη δυνατότητα να τα γνωρίσει προσωπικά και να ενημερωθεί για την προηγούμενη κατάρτιση και επαγγελματική τους εμπειρία.
- μια επιτροπή που συντονίζει και θέτει σε εφαρμογή τα μέτρα ενεργοποίησης που μπορεί να υφίστανται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Η επιτροπή έχει επίσης ως στόχο την εξάλειψη διοικητικών εμποδίων και την ανάπτυξη δεσμών με άλλους τομείς της πολιτικής (υγεία, στέγαση, κατάρτιση κ.α.).

Μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι: Πολλά κράτη μέλη εντοπίζουν το πρόβλημα των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων που δεν διαθέτουν την εκπαίδευση ή τις δεξιότητες που χρειάζονται για την πρόσβαση στη σύγχρονη αγορά εργασίας. Για το σκοπό αυτό, πολλά ΕΣΔ επισημαίνουν την ανάγκη εντατικοποίησης της ανάπτυξης δεξιοτήτων και της κατάρτισης μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων (Γερμανία, Φινλανδία, Κάτω Χώρες και ΗΒ). Ορισμένα κράτη μέλη επισημαίνουν επίσης τη σημασία των ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας προς το τέλος της σταδιοδρομίας του εργαζομένου (Φινλανδία, Δανία, Σουηδία).

ΕΑΡΙΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΒΕΛΓΙΟ)

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μακροχρόνια ανέργους και σε άτομα με ελάχιστο εισόδημα. Συνδυάζει μέτρα ενεργοποίησης με τη χρήση ειδικών συμβάσεων με εταιρείες υπεκμίσθωσης εργαζομένων. Οι εταιρείες αυτές λαμβάνουν επιδοτήσεις, τόσο για να μειωθεί το κόστος των μισθών όσο και για την κατάρτιση των δικαιούχων. Στόχος είναι να μειωθεί μέσα σε πέντε χρόνια κατά ένα τρίτο ο αριθμός των ατόμων που λαμβάνουν ελάχιστο εισόδημα και να αυξηθεί το ποσοστό των ατόμων που επωφελούνται από τα μέτρα ενεργοποίησης από 5% σε 20%.

Εθνικές μειονότητες και μετανάστες: Η πλειοψηφία των κρατών μελών αναφέρει σαφώς ότι οι εθνικές μειονότητες και οι μετανάστες έχουν συχνά πρόβλημα όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ενώ πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν την ανάγκη να αυξηθούν τα επίπεδα απασχόλησης. Ορισμένα κράτη μέλη καθορίζουν στα ΕΣΔ για την απασχόληση συγκεκριμένου στόχους στον τομέα αυτό. (Δανία, Κάτω Χώρες). Σε ορισμένα ΕΣΔ/Εν αναφέρονται διάφορα ενδιαφέροντα μέτρα σε αυτόν τον τομέα. Για παράδειγμα στη Φινλανδία, η ένταξη των μεταναστών υποστηρίζεται από ένα σχέδιο ένταξης που συντάσσεται από κοινού από το μετανάστη, τη δημοτική αρχή και την υπηρεσία απασχόλησης. Η Δανία εφαρμόζει ένα δοκιμαστικό σύστημα διευκόλυνσης, με την παροχή οικονομικής υποστήριξης από τις τοπικές αρχές και τις υπηρεσίες απασχόλησης για την αγορά χρόνου εργασίας σε ιδιωτικές εταιρείες από έναν εργαζόμενο. Η Ισπανία περιγράφει ενδιαφέρουσες περιπτώσιολογικές μελέτες από ΜΚΟ (La Huertecica και Asociacion Candelita).

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ)

Τον Ιούνιο 2000, η ολλανδική κυβέρνηση διαπραγματεύτηκε συμφωνίες με μια σειρά εταιρειών, προκειμένου να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες από τις εταιρείες αυτές στους τομείς της διαπολιτισμικής διαχείρισης, της εισροής, της μεταφοράς και της διατήρησης μελών εθνικών μειονοτήτων. Η διαπολιτισμική διαχείριση αποτελεί ένα μέσο για την ενσάρκωση της κοινωνικής διάστασης της κοινωνικά υπεύθυνης επιχείρησης. Συμπεριλαμβάνει τη βέλτιστη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η πολιτισμική ποικιλότητα του εργατικού δυναμικού (με εστίαση στο εσωτερικό) και την αναγνώριση της πολιτισμικής ποικιλότητας των πελατών (το περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί η εταιρεία). Η κυβέρνηση διευκολύνει την προετοιμασία και την υλοποίηση αυτής της συμφωνίας πλαίσιο, με την εφαρμογή του σχεδίου 'Ruim Baan voor Minderheden' ('διαδικασίες ένταξης μειονοτήτων στην αγορά εργασίας'). Στόχος της ομάδας του σχεδίου είναι η δημιουργία μιας βάσης για την ανταλλαγή ορθών πρακτικών, την ανάπτυξη προϊόντων, την εφαρμογή καινοτόμων δοκιμαστικών σχεδίων και την εξάλειψη γραφειοκρατικών εμποδίων.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ (ΔΑΝΙΑ)

Το κρατικό δοκιμαστικό σύστημα δίνει στις τοπικές αρχές και τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης τη δυνατότητα να παρέχουν οικονομική υποστήριξη για την αγορά από τον εργαζόμενο χρόνο εργασίας σε μια *ιδιωτική* εταιρεία για να λειτουργήσει ως παράγοντας παροχής βοήθειας ή, για μικρές εταιρείες, για να καλύψει την αμοιβή ενός εξωτερικού συμβούλου ή παράγοντα παροχής βοήθειας. Οι παράγοντες παροχής βοήθειας και οι σύμβουλοι βοηθούν στην εισαγωγή στην εταιρεία νέων εργαζομένων μη δανικής εθνικότητας. Ενημερώνουν το νέο εργαζόμενο για τα πρότυπα και τις αξίες της εταιρείας και διευκολύνουν το διάλογο και την κοινωνική επικοινωνία του εργαζομένου με τους συναδέλφους του.

Η ομάδα στόχος του συστήματος είναι άνεργοι μη δανικής εθνικότητας που λαμβάνουν παροχές σε χρήμα ή παροχές ανεργίας. Το σύστημα υποστήριξης μπορεί να χρησιμοποιηθεί όταν ένας άνεργος δέχεται προσφορά κανονικής απασχόλησης ή σε συνδυασμό με προσφορά (ατομικής) κατάρτισης ή αποκατάστασης σε θέση εργασίας, ελαστικές εργασιακές ρυθμίσεις και προστατευόμενη απασχόληση με επιδότηση του μισθού.

Οι τοπικές αρχές ή οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης μπορούν επίσης να χρησιμοποιήσουν κάποιο μέρος των πόρων για τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με το σύστημα παροχής βοήθειας σε εταιρείες ή για τη διοργάνωση μαθημάτων, τη δημιουργία δικτύων κ.α.

Προώθηση του συνδυασμού της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή

Πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν ότι, προκειμένου να εξασφαλιστεί η παραμονή ή η είσοδος των πολιτών στην απασχόληση, είναι σημαντικό να του δοθεί βοήθεια για να ξεπεράσουν εμπόδια που ενδεχομένως δυσχεραίνουν τη συμμετοχή τους. Ο κύριος παράγοντας που αναφέρεται στα ΕΣΔ είναι η φροντίδα των παιδιών (και άλλων εξαρτώμενων προσώπων), ενώ αναφέρονται και άλλα θέματα, όπως η κατάλληλη στέγαση, η καλή υγεία και η ύπαρξη ικανοποιητικών μεταφορικών μέσων.

Όσον αφορά τη φροντίδα των παιδιών, τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν το θέμα με την αύξηση των εγκαταστάσεων παροχής φροντίδας, προκειμένου να βοηθήσουν στην πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας, ενώ μερικά κράτη μέλη, όπως η Σουηδία, η Γερμανία και η Δανία, διευρύνουν την προσέγγισή τους σε διάφορα θέματα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στον καλύτερο συνδυασμό των επαγγελματικών και των οικογενειακών καθηκόντων, τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες.

Ορισμένα κράτη μέλη εισάγουν νομοθετικές αλλαγές, προκειμένου να αυξηθεί η δυνατότητα γονικής άδειας και για τους δύο γονείς, ενώ άλλα κράτη μέλη, όπως η Φινλανδία, η Σουηδία, η Ιταλία και η Πορτογαλία και άλλα, λαμβάνουν μέτρα ώστε οι άνδρες να κάνουν μεγαλύτερη χρήση του δικαιώματος γονικής άδειας. Στη Σουηδία, η μέγιστη περίοδος για τη λήψη γονικών παροχών μετά τη γέννηση του παιδιού έχει αυξηθεί κατά 30 ημέρες, φθάνοντας τις 480 ημέρες, με την προϋπόθεση ότι και οι δύο γονείς κάνουν χρήση τουλάχιστον 60 ημερών ο καθένας.

Τα κράτη μέλη αναπτύσσουν επίσης κίνητρα για τους εργοδότες, για την προώθηση του συνδυασμού των επαγγελματικών και των οικογενειακών υποχρεώσεων. Η Πορτογαλία προτίθεται να αναπτύξει από κοινού με τους εργοδότες μια κοινωνική σύμβαση για τα δύο φύλα, με την οποία θα ενθαρρύνονται οι άνδρες να αναλαμβάνουν μεγαλύτερο μέρος των οικιακών καθηκόντων. Στη Αυστρία χορηγείται βραβείο σε εργοδότες με φιλική προς την οικογένεια τακτική. Η απασχόληση μερικού χρόνου καθίσταται δικαίωμα σε όλο και περισσότερα κράτη μέλη.

Οι προτεινόμενες βελτιώσεις όσον αφορά τις εγκαταστάσεις παιδικής μέριμνας αφορούν κυρίως την αύξηση των διαθέσιμων θέσεων, τόσο για παιδιά προσχολικής ηλικίας όσο και για μεγαλύτερα παιδιά, για το χρόνο μετά το σχολείο. Σε ορισμένα ΕΣΔ (Ιταλία) αναφέρεται επίσης το θέμα της φροντίδας άλλων εξαρτώμενων προσώπων και η ανάγκη ανάπτυξης της παροχής φροντίδας εξωτερικών ασθενών, προκειμένου να ανακουφιστούν τα μέλη του νοικοκυριού. Μερικά κράτη μέλη θέτουν το θέμα της προσιτότητας της παιδικής μέριμνας για τις ομάδες χαμηλότερου εισοδήματος. Στη Δανία, οι τοπικές αρχές ενθαρρύνθηκαν στην εξασφάλιση ημερήσιας φροντίδας για όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, ανεξάρτητα από το εισόδημα των γονέων τους. Ορισμένα κράτη μέλη αναφέρουν ειδικά επιδόματα ή/και μείωση της φορολογίας (Αυστρία, Γερμανία, Βέλγιο, Δανία, Ιταλία) ή προχωρούν στη βελτίωση των παιδικών επιδομάτων (Φινλανδία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Σουηδία).

Αξιοποίηση του δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία και ο τρίτος τομέας προσφέρουν πολλαπλές δυνατότητες ένταξης και απασχόλησης. Οι οργανώσεις του τρίτου τομέα μπορούν να οριστούν ως ιδιωτικές, αυτόνομες οργανώσεις οι οποίες, μεταξύ άλλων, επιδιώκουν κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους συλλογικού ενδιαφέροντος, θέτουν όρια στην ιδιωτική, ατομική απόκτηση κερδών και εργάζονται για τις τοπικές κοινότητες ή για ομάδες ατόμων της κοινωνίας των πολιτών με κοινά συμφέροντα. Στη διαχείρισή τους μπορεί να συμπεριλαμβάνουν διάφορους ενδιαφερόμενους, όπως εργαζομένους, εθελοντές και χρήστες.

Με την κατάλληλη υποστήριξη, η κοινωνική οικονομία μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην επέκταση της αγοράς εργασίας και στην παροχή νέων ευκαιριών για άτομα με χαμηλό επίπεδο προσόντων ή με μειωμένη ικανότητα προς εργασία, έτσι ώστε να μπορούν αυτά να αξιοποιήσουν τις δεξιότητές τους και να συμμετάσχουν στην επαγγελματική ζωή. Στα ΕΣΔ περιλαμβάνονται πολλά παραδείγματα αξιοποίησης του δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας προς αυτήν την κατεύθυνση. Η Ιταλία, η Γαλλία, το Βέλγιο και η Σουηδία αναπτύσσουν τον τρίτο τομέα και την κοινωνική οικονομία ως πηγή απασχόλησης για άτομα με περιορισμένες δεξιότητες ή παραγωγική ικανότητα, με την εφαρμογή μέτρων όπως η απλοποίηση του νομοθετικού πλαισίου, η ευκολότερη πρόσβαση σε δημόσιες προμήθειες και η καλύτερη δικτύωση των δημόσιων διοικήσεων.

3.1.2. Προώθηση της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες

(α) Θα οργανωθούν τα **συστήματα κοινωνικής προστασίας** ούτως ώστε συγκεκριμένα:

- να συμβάλλουν στην εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων για μια αξιοπρεπή ζωή για όλους·
- να βοηθούν στην υπερπήδηση των εμποδίων για την εξεύρεση απασχόλησης ούτως ώστε η πρόσβαση στην απασχόληση να εξασφαλίζει αυξημένο εισόδημα και να ευνοεί τη δυνατότητα επαγγελματικής ενσωμάτωσης·

(β) Θα εφαρμοσθούν πολιτικές με στόχο την πρόσβαση όλων σε μια **αξιοπρεπή και υγιεινή κατοικία** καθώς και στις απαιτούμενες βασικές υπηρεσίες λαμβανομένου υπόψη του τοπικού πλαισίου για μια ομαλή ζωή στην κατοικία αυτή (ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, θέρμανση κ.α.).

(γ) Θα εφαρμοσθούν πολιτικές με στόχο την πρόσβαση όλων στην **περίθαλψη** που απαιτεί η κατάσταση της υγείας τους σε περίπτωση εξάρτησης.

(δ) Θα αναπτυχθούν για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα παροχές, υπηρεσίες ή δράσεις πλαισίωσης που θα επιτρέπουν μια αποτελεσματική πρόσβαση στην **εκπαίδευση, τη δικαιοσύνη και άλλες βασικές δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες**, όπως ο πολιτιστικός τομέας, ο αθλητισμός και η αναψυχή.

3.1.2.1 Συστήματα κοινωνικής προστασίας

Δεκατρία κράτη μέλη έχουν αναπτύξει μια καθολική πολιτική κοινωνικής υποστήριξης, η οποία στοχεύει στην εγγύηση σε όλους τους νόμιμους κατοίκους τους ενός ελάχιστου εισοδήματος, αν και με περιορισμούς σε ορισμένες περιπτώσεις. Στην Αυστρία, η εγγύηση ελάχιστου εισοδήματος περιορίζεται στους πολίτες της ΕΕ, εκτός από ορισμένα ομόσπονδα κρατίδια όπου συμπεριλαμβάνονται όλοι οι νόμιμοι κάτοικοι. Στην Ισπανία δεν υπάρχει εθνικό σύστημα, σχεδόν όλες όμως οι περιφέρειες έχουν θεσπίσει συστήματα ελάχιστου εισοδήματος με διάφορες παροχές. Στην Ιταλία δοκιμάζεται ακόμη η εισαγωγή, έως το 2002, ενός καθολικού δικτύου ασφαλείας (το περιλαμβανόμενο σύστημα περιορίζεται σε 230 περίπου κοινότητες και 90 000 δικαιούχους). Η Ελλάδα εχίζει να παρέχει μια σειρά χρηματικών παροχών για ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες όπως και εγγύηση εισοδήματος για συνταξιούχους.

Μεγαλύτερη επάρκεια

Η μεγάλη πλειοψηφία των ΕΣΔ περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την αύξηση της επάρκειας των συστημάτων ελάχιστου εισοδήματος. Πλέον, στόχος των μεταρρυθμίσεων δεν είναι απλώς η εξασφάλιση ενός ελάχιστου εισοδήματος που θα επαρκεί ώστε ο αποδέκτης να ζει με ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Πολλές πρωτοβουλίες αποσκοπούν στην αύξηση της επάρκειας προκειμένου να δοθεί στα άτομα που εξαρτώνται από αυτές να συμμετάσχουν πλήρως στην κοινωνία. Για την επίτευξη αυτού, τα ΕΣΔ περιέχουν πολλές προσεγγίσεις:

- **Αύξηση των απόλυτων επιπέδων:** Σε μια σειρά κρατών μελών, τα επίπεδα ελάχιστου εισοδήματος δεν ακολούθησαν τις αυξήσεις των επιπέδων αποδοχών και κόστους διαβίωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των ελάχιστων εισοδημάτων, σε σύγκριση με το μέσο επίπεδο αγοραστικής δύναμης στο σύνολο της κοινωνίας. Το Βέλγιο ανακοινώνει την πρόθεση αύξησης του εγγυημένου ελάχιστου εισοδήματος καθώς και το επίπεδο στήριξης του εισοδήματος για συνταξιούχους (το ίδιο και η Ελλάδα).

- **Προστασία των επιπέδων ελάχιστου εισοδήματος έναντι κατάσχεσης:** Πολλά κράτη μέλη (Λουξεμβούργο, Φινλανδία, Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο) προβλέπουν μέτρα που απαγορεύουν ή περιορίζουν την κατάσχεση πόρων ελάχιστου εισοδήματος, π.χ. σε περίπτωση χρέους, χρεοκοπίας ή χωρισμού. Άλλα κράτη μέλη θεσπίζουν μέτρα για ένα πιο φιλικό φορολογικό καθεστώς.
- Καλύτερη προσαρμογή των συστημάτων ελάχιστου εισοδήματος στις ανάγκες των αποδεκτών: Η μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών περιλαμβάνει στα ΕΣΔ πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην αύξηση ή/και το συνδυασμό ελάχιστων εισοδημάτων με άλλους πόρους, για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των εξαρτώμενων ατόμων, ειδικά στην περίπτωση παιδιών μόνων γονέων. Πολλά κράτη μέλη (Κάτω Χώρες, Γαλλία, Βέλγιο, Αυστρία, Σουηδία) εγγυώνται την έγκαιρη καταβολή επιδομάτων συντήρησης και προβλέπουν ρυθμίσεις στήριξης όπου χρειάζεται (π.χ. προκαταβολές), ειδικά για ευάλωτους μόνους γονείς με παιδιά.

ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ)

Στην Πορτογαλία, δικαίωμα στο εγγυημένο ελάχιστο εισόδημα (ΕΕΕ) έχουν όλοι οι νόμιμοι κάτοικοι της χώρας και οι οικογένειες που βρίσκονται σε ιδιαίτερα δύσκολη οικονομική κατάσταση, όπως επίσης και όλοι οι νέοι με οικογενειακές υποχρεώσεις και οι μητέρες ή οι έγκυοι γυναίκες κάτω των 18 ετών. Το σύστημα βασίζεται στην αρχή της εθνικής αλληλεγγύης και κύριοι στόχοι του είναι: εγγύηση ενός ελάχιστου εισοδήματος και συνθηκών ένταξης σε όλους τους πολίτες και τους νόμιμους κατοίκους, ανεξάρτητα από τις εισφορές που έχουν καταβάλει· προώθηση της ένταξης με την εφαρμογή ενός προγράμματος ενσωμάτωσης προσαρμοσμένου στις ανάγκες του ατόμου, το οποίο καταρτίζεται σε συνεργασία με τον αποδέκτη· εξασφάλιση συνοδευτικών μέτρων υποστήριξης με στόχο την προώθηση της ενσωμάτωσης και της συμμετοχής του αποδέκτη στην κοινωνία· ενδυνάμωση του αποδέκτη, τόσο από πλευράς δικαιωμάτων όσο και υποχρεώσεων, με την εφαρμογή ενεργών πολιτικών που θα βασίζονται στην αλληλεγγύη. Το ΕΕΕ εφαρμόζεται σε στενή συνεργασία των εθνικών και τοπικών αρχών, των παραγόντων της κοινωνίας των πολιτών και των αποδεκτών, βάσει σύμβασης στην οποία περιέχονται σαφείς δεσμεύσεις όλων των πλευρών.

Από τη στιγμή που γενικεύθηκε το ΕΕΕ, το 1997, περισσότερα από 700 000 άτομα επωφελήθηκαν από το σύστημα. Από αυτούς, το 41% είναι παιδιά και νέοι (κάτω των 18 ετών) και το 7% μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα (άνω των 65 ετών). Η πλειοψηφία των αποδεκτών ήταν γυναίκες, μόνες γυναίκες και μόνες γυναίκες με παιδιά. Περισσότερο από το ένα τρίτο των αποδεκτών είχαν τη δυνατότητα να εγκαταλείψουν το ΕΕΕ. Το σύστημα είχε επίσης ως αποτέλεσμα να αρχίσουν σπουδές 15 000 άτομα και να επιστρέψουν στο σχολείο 16 000 παιδιά και νέοι, σε μια προσπάθεια μείωσης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της παιδικής εργασίας.

Αύξηση της δυνατότητας πρόσβασης

Πολλά ΕΣΔ περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην αύξηση της δυνατότητας πρόσβασης σε συστήματα ελάχιστου εισοδήματος και πόρων. Η ιδέα αυτών των πρωτοβουλιών βασίζεται στη νομική κατοχύρωση. Επειδή πρόκειται για το τελευταίο δίκτυ ασφαλείας, η παροχή ελάχιστων πόρων πρέπει όχι απλώς να προσφέρεται αλλά να εξασφαλίζεται σε όλα τα άτομα που έχουν ανάγκη. Στο πλαίσιο αυτό ξεχωρίζουν δύο προσεγγίσεις.

- **Βελτίωση της απορρόφησης:** Οι πλέον κοινές προσεγγίσεις (Κάτω Χώρες, Ισπανία, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Πορτογαλία, Αυστρία και Σουηδία) στον τομέα αυτό είναι οι εξής: ανάπτυξη ή/και ενίσχυση των συστημάτων εκ του σύνεγγυς πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και παροχής· εφαρμογή στη βάση συμφωνιών συνεργασίας με περιφερειακά και τοπικά επίπεδα· προώθηση μιας προσέγγισης νομικής κατοχύρωσης.
- **Προώθηση της καθολικής κάλυψης:** Σε όλα τα κράτη μέλη, η πρόσβαση σε ένα ελάχιστο εισόδημα δεν προβλέπεται πλέον μόνο για τους ίδιους υπηκόους. Γενική πολιτική τάση είναι η εξασφάλιση της ίσης πρόσβασης σε επαρκείς ελάχιστους πόρους από όλους τους νόμιμα διαμένοντες στην επικράτειά τους, εφόσον υπάρχει ανάγκη. Ορισμένα κράτη μέλη προχωρούν περισσότερο και επεκτείνουν την πρόσβαση σε ένα ελάχιστο επίπεδο πόρων σε πρόσφυγες, άτομα που αιτούνται άσυλο και παράνομους μετανάστες. Παρ' ό,τι υπάρχουν αδυναμίες, η αρχή της εξασφάλισης σε όλα τα άτομα μιας χώρας του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ανεξάρτητα από την προέλευση, την εθνικότητα ή το νομικό τους καθεστώς, κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος.

ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ (ΧΕΡΕΝΒΕΝ - ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ)

Οι ηλικιωμένοι ενδέχεται να μη μπορούν να αξιοποιήσουν πλήρως τα συστήματα οικονομικών και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, λόγω απομόνωσης, άγνοιας, φόβου στιγματισμού κ.α. Στο Χέρενβεν, οι οργανισμοί πρόνοιας και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών συνεργάζονται με τους ηλικιωμένους για την εφαρμογή ενός διαρκούς και δομημένου συστήματος ενημέρωσης *κατ' οίκον*, ατόμων ηλικίας άνω των 70 ετών, σχετικά με παροχές και συστήματα που αφορούν τη στέγαση, την παροχή φροντίδας και την πρόνοια, στα οποία τα άτομα αυτά έχουν δικαίωμα και δεν το αξιοποιούν. Δευτερεύοντες στόχοι είναι ο εντοπισμός αναγκών για παροχή βοήθειας, φροντίδας και υπηρεσιών, ο εντοπισμός ελλείψεων όσον αφορά την πολιτική, τη διαχείριση και την εφαρμογή καθώς και η απόδοση στους ηλικιωμένους της δυνατότητας να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην κοινωνία. Ειδική προσοχή δίδεται σε ηλικιωμένους από εθνικές μειονότητες.

Αμοιβή της εργασίας και πρόωθηση της απασχολησιμότητας

Αναγνωρίζεται από τα κράτη μέλη ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας στις οποίες θα έχουν πρόσβαση άτομα που αυτή τη στιγμή αποκλείονται από την αγορά εργασίας πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα που θα εξασφαλίζουν ότι η ανάληψη εργασίας θα εγγυάται ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Δεν πρέπει να υπάρχουν αντικίνητρα, τα οποία θα αποθαρρύνουν τους πολίτες από το να εγκαταλείπουν τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και να αναλαμβάνουν εργασία. Ενώ κανένα κράτος μέλος δεν συνηγορεί για τη μείωση των επιπέδων παροχών κοινωνικής πρόνοιας ως οριζόντιο μέτρο για την ανάληψη εργασίας, υπάρχει η πρόθεση μείωσης της μακροχρόνιας εξάρτησης, όπου αυτό είναι δυνατό, και ενεργοποίησης των αποδεκτών, έτσι ώστε οι κοινωνικές παροχές να αποτελέσουν εφελτήριο και όχι εμπόδιο για την απασχόληση.

Για να ελαχιστοποιηθεί η κατάχρηση και ο κίνδυνος της μακροχρόνιας εξάρτησης, η πολιτική πρακτική όσον αφορά την εξασφάλιση ενός ελάχιστου εισοδήματος επικεντρώνεται συχνά στη διάσταση της "έσχατης ασφαλιστικής δικλείδας" και, ως εκ τούτου, υπήρξε περιοριστική όσον αφορά τη διασύνδεση ελάχιστων εισοδημάτων με άλλους πόρους. Σήμερα, στα περισσότερα κράτη μέλη παρατηρείται μια μεταστροφή όσον αφορά την τάση αυτή. Εξετάζεται η δυνατότητα συνδυασμού του ελάχιστου εισοδήματος με προσόδους που δεν προέρχονται από την εργασία ή με άλλες παροχές, αποφεύγοντας πολλαπλά στρώματα παροχών, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν στην άδικη μεταχείριση των δικαιούχων. Επίσης, πολλά κράτη μέλη συνδέουν όλο και περισσότερο την παροχή ενός ελάχιστου εισοδήματος με την παροχή υπηρεσιών που βοηθούν τους αποδέκτες ελάχιστων εισοδημάτων να βελτιώσουν την απασχολησιμότητά τους, όπως η παροχή συμβουλών, η κατάρτιση, η εθελοντική εργασία ή άλλες μορφές δραστηριότητας και αυτοεξέλιξης. Στα μέτρα που προτείνονται για την αμοιβή της εργασίας περιλαμβάνονται:

- διατήρηση ορισμένων παροχών για μια περίοδο μετά την ανάληψη απασχόλησης (Βέλγιο, Ιρλανδία).
- μείωση της φορολογίας για χαμηλά αμειβόμενες εργασίες ή εισαγωγή ενός "πριμ απασχόλησης" με τη μορφή φορολογικής έκπτωσης προς όφελος ατόμων που απασχολούνται σε αμειβόμενη δραστηριότητα (Γαλλία, Κάτω Χώρες και ΗΒ), στοχεύοντας ορισμένες φορές ειδικά σε οικογένειες με εξαρτώμενα τέκνα (Βέλγιο).
- συνδυασμός κοινωνικών παροχών και μισθών (Γαλλία και Σουηδία).

Επίσης, για τη βελτίωση της ικανότητας των συστημάτων να παρέχουν λύσεις και διεξόδους, πολλά κράτη μέλη (Δανία, Κάτω Χώρες, Σουηδία) αναπτύσσουν δείκτες που καθιστούν δυνατή την παρακολούθηση της κινητικότητας των αποδεκτών για όσο διάστημα είναι ενταγμένοι σε ένα σύστημα αλλά και για κάποιο χρονικό διάστημα αφού εγκαταλείψουν το σύστημα αυτό.

Σε ορισμένα ΕΣΔ επισημαίνεται ότι η εργασία δεν αποτελεί υποχρεωτικά διέξοδο από τη φτώχεια: σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτό οφείλεται σε μορφές εργασίας χαμηλής παραγωγικότητας και "παλαιάς οικονομίας", κυρίως στη γεωργία (Πορτογαλία, Ελλάδα), ενώ σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζεται ως νέα μορφή αβεβαιότητας (Βέλγιο, Ιταλία, Γαλλία). Από την άλλη πλευρά, ακόμη και μια χαμηλά αμειβόμενη εργασία, ως δεύτερο εισόδημα σε ένα νοικοκυριό, μπορεί να συμβάλει στην έξοδο του συγκεκριμένου νοικοκυριού από τη φτώχεια. Διάφορα μέτρα έχουν ως στόχο να καταστούν οι θέσεις εργασίας πιο ελκυστικές και να προσφέρεται καλύτερη προστασία σε άτομα με επισφαλή απασχόληση:

- εισαγωγή νομοθεσίας περί ελάχιστου μισθού (Ιρλανδία και ΗΒ) και εξασφάλιση απόδοσης ιδιαίτερης προσοχής από τους κοινωνικούς εταίρους στο θέμα των ελάχιστων μισθών, κατά τη διαπραγμάτευση συλλογικών συμβάσεων (Αυστρία)—
- συμπλήρωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης εργαζομένων μερικού χρόνου ή εξασφάλιση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για γονείς που αντιμετωπίζουν την απώλεια εισοδήματος από τακτική εργασία (Αυστρία, Γερμανία, Σουηδία)·
- καθιέρωση συστήματος κοινωνικής ασφάλισης για απασχολούμενους στο πλαίσιο άτυπης μορφής εργασίας (Αυστρία)

ΕΝΤΑΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΤΥΠΗΣ ΜΟΡΦΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΑΥΣΤΡΙΑ)

Έως πρόσφατα, τα άτομα που δραστηριοποιούνταν οικονομικά στη γκρίζα ζώνη ανάμεσα στην απασχόληση και στην αυτοαπασχόληση καθώς και οι εργαζόμενοι σε συγκεκριμένες μορφές αυτοαπασχόλησης και τα άτομα με χαμηλό εισόδημα (εργαζόμενοι μερικού χρόνου) δεν ήταν υποχρεωμένοι να έχουν κοινωνική ασφάλιση.

Σήμερα, όλα τα άτομα που δραστηριοποιούνται οικονομικά πρέπει να έχουν κοινωνική ασφάλιση ή να τους παρέχεται η δυνατότητα ένταξής τους σε ένα σύστημα με ευνοϊκούς όρους. Ορισμένοι καλύπτονται ως "ανεξάρτητοι εργαζόμενοι", στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για εργαζομένους. Άλλοι καλύπτονται ως "νέοι αυτοαπασχολούμενοι" στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για αυτοαπασχολούμενους. Επίσης, οι εργοδότες οφείλουν πλέον να καταβάλουν εισφορές για εργαζομένους μερικού χρόνου (μηνιαίο εισόδημα έως 296 €) στο σύστημα ασφάλισης ασθενείας και συνταξιοδότησης, ενώ οι εργαζόμενοι αυτοί μπορούν εάν θέλουν να ενταχθούν στο σύστημα αυτοασφάλισης (ενιαίο ποσοστό εισφοράς), σε αυτούς τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης.

3.1.2.2 Στέγαση

Όλα τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα ΕΣΔ τη σημασία της πρόσβασης σε αξιοπρεπείς συνθήκες στέγασης, ως βασική προϋπόθεση για την κοινωνική ένταξη και τη συμμετοχή στην κοινωνία. Η κατάσταση της στέγης στα κράτη μέλη διαφέρουν σημαντικά, σε γενικές όμως γραμμές λειτουργούν ικανοποιητικά. Οι περισσότεροι πολίτες στην Ευρωπαϊκή Ένωση ζουν σε σπίτια αξιοπρεπούς έως και καλής ποιότητας, τα οποία είναι είτε ενοικιαζόμενα είτε ιδιόκτητα, ενώ υπάρχει πρόσβαση σε αξιόπιστη παροχή νερού, ηλεκτρικού ρεύματος και θέρμανσης.

Ωστόσο, στα περισσότερα κράτη μέλη, η κατάσταση είναι λιγότερο ικανοποιητική και με τάσεις επιδείνωσης, όσον αφορά τα τμήματα του πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα. Η όλο και μικρότερη προσφορά σπιτιών σε λογικές τιμές στην αγορά τείνει να εξωθήσει έναν όλο και μεγαλύτερο αριθμό νοικοκυριών με ανεπαρκή αγοραστική δύναμη στην αποδοχή δυσμενών συνθηκών στέγασης. Η ποιότητα αυτού του είδους στέγασης είναι χαμηλή και φθίνουσα και συχνά λείπουν βασικές παροχές, ενώ η τάση όσον αφορά τις τιμές και τα ενοίκια είναι γενικά ανοδική, ως αποτέλεσμα της αυξημένης ζήτησης.

Στις νέες επισφαλείς μορφές στέγασης περιλαμβάνονται η ενοικίαση επιπλωμένων δωματίων ή κλινών σε δωμάτια με πολλά άλλα άτομα, η κατασκήνωση σε κτίρια, σταθμούς και άλλους δημόσιους χώρους και η διαβίωση σε πρόχειρα καταλύματα, όπως τροχόσπιτα, παραπήγματα, σκάφη και γκαράζ.

Δεδομένης της βαρύτητας των δαπανών στέγασης στο συνολικό προϋπολογισμό του νοικοκυριού (25% κατά μέσο όρο στην ΕΕ), η αύξηση των ενοικίων έχει περισσότερο δυσμενή επίδραση σε νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα, οδηγώντας τα κάτω από το όριο της φτώχειας. Η χρήση δεικτών, για την παρακολούθηση του μεριδίου του καθαρού ενοικίου στο διαθέσιμο εισόδημα καθώς και του καθαρού διαθέσιμου εισοδήματος ύστερα από την αφαίρεση της συνολικής δαπάνης για τη στέγαση, όπως προτείνεται από τις Κάτω Χώρες, αποτελεί θετική εξέλιξη.

Το μεγαλύτερο μέρος των πρωτοβουλιών που περιγράφονται στα ΕΣΔ των κρατών μελών αποβλέπει βασικά στην εξάλειψη των αδυναμιών στις εγχώριες αγορές στέγης, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί στο τμήμα του πληθυσμού με χαμηλότερα εισοδήματα η πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση. Οι προσπάθειες αυτές μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις κύριες πολιτικές προσεγγίσεις:

- Αύξηση της προσφοράς προσιτής στέγασης: μέτρα για τη συμπλήρωση και την τόνωση της προσφοράς στέγης χαμηλού κόστους και για την ανακαίνιση υφιστάμενων ερειπωμένων σπιτιών. Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα για μειονεκτούσες περιοχές και συνοικίες.
- Εξασφάλιση της ποιότητας και της ισορροπίας κόστους/απόδοσης στο χαμηλότερο τμήμα της αγοράς στέγης: μέτρα για τον καλύτερο έλεγχο και τη ρύθμιση της αγοράς στέγης, ειδικά όπου σημειώνονται τάσεις εκμετάλλευσης και αποκλεισμού.
- Βελτίωση της πρόσβασης και προστασία ευάλωτων καταναλωτών: μέτρα για την ενίσχυση της θέσης των χαμηλόμισθων και άλλων ιδιαίτερα ευάλωτων καταναλωτών στην αγορά στέγης.

Αύξηση της παροχής οικονομικά προσιτής στέγης

Σε όλα τα ΕΣΔ αναφέρονται αδυναμίες και ελλείψεις όσον αφορά την παροχή στέγης αξιοπρεπούς ποιότητας και οικονομικά προσιτής σε νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα. Σχετικές δυσκολίες πρόσβασης υπάρχουν στην Ιρλανδία, τη Σουηδία, τη Φινλανδία, την Πορτογαλία και, σε ένα βαθμό, στο Βέλγιο, λόγω διαρθρωτικών παραγόντων.

Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν διάφορα μέτρα για την τόνωση και την αύξηση της παροχής αξιοπρεπούς και χαμηλού κόστους στέγης. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν: παροχή κοινωνικών επιδομάτων στέγασης στην πλειοψηφία των κρατών μελών, τόσο για κτίρια όσο και απ' ευθείας σε πρόσωπα· επενδύσεις για την ανακαίνιση και βελτίωση υφιστάμενης στέγης σε μειονεκτούσες περιοχές (Δανία, Φινλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία και ΗΒ) καθώς και σε αγροτικές περιοχές (Πορτογαλία, Ισπανία)· παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη ειδικών μορφών στέγασης, π.χ. μικρών και οικονομικά προσιτών διαμερισμάτων για νέους (Λουξεμβούργο και Ισπανία), στέγης για περιοδούντες (Ιρλανδία), στέγης για άτομα με ειδικές ανάγκες (Αυστρία, Δανία, Γερμανία και ΗΒ) και στέγης για ηλικιωμένους (Δανία και ΗΒ)· διάθεση γης για την κατασκευή οικιών χαμηλού κόστους (Γαλλία και Πορτογαλία)· παροχή φορολογικών και άλλων κινήτρων για την ανακαίνιση παλαιών οικιών (Βέλγιο, Γερμανία, Φινλανδία, Γαλλία, Πορτογαλία και ΗΒ)· φορολόγηση και κατάσχεση κενών οικιών (Βέλγιο, Γαλλία).

Εξασφάλιση ποιότητας και οικονομικότητας στο χαμηλότερο τμήμα της αγοράς στέγης

Τα περισσότερα κράτη μέλη αναγνωρίζουν την ανάγκη για λήψη μέτρων που θα προστατεύουν και θα ενισχύουν τους ασθενέστερους καταναλωτές, σε περιπτώσεις κατάχρησης και εκμετάλλευσης στην αγορά στέγης. Στα ΕΣΔ εντοπίζονται τα ακόλουθα τέσσερα μέτρα, ως πλέον σημαντικά:

- Κατεδάφιση αναξιοπρεπών ειδών στέγασης και ακινήτων (παράγκες, παραγκουπόλεις κ.α.) σε συνδυασμό με την εγκατάσταση των κατοίκων σε στέγη καλύτερης ποιότητας (Βέλγιο, Ισπανία, Πορτογαλία).
- Βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων ενοικιαστών και ιδιοκτητών με χαμηλό εισόδημα, με τη βελτίωση της νομοθεσίας και της ενημέρωσης (Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο και Σουηδία).
- Ρύθμιση, παρακολούθηση και έλεγχος των στεγαστικών προτύπων (Βέλγιο, Γαλλία).
- Παρακολούθηση και έλεγχος της σχέσης ενοικίου και ελάχιστου στεγαστικού προτύπου (Βέλγιο, Γαλλία, Κάτω Χώρες).

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΕΓΗ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΠΑΡΑΠΗΓΜΑΤΑ (ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ)

Η βελτίωση της πρόσβασης σε κατάλληλες συνθήκες στέγασης αποτελεί βασική προτεραιότητα στο πορτογαλικό ΕΣΔ. Πιο ευάλωτα στον τομέα αυτό είναι περίπου 80 000 άτομα που ζουν σε περισσότερα από 40 000 παραπήγματα σε αστικές και προαστιακές περιοχές. Από το 1993, η κυβέρνηση εφαρμόζει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα για την κατεδάφιση των παραπηγμάτων και τη μεταγκατάσταση των κατοίκων σε κοινωνικές κατοικίες. Ενώ στο πλαίσιο του προγράμματος μεταστεγάζονταν περίπου 900 οικογένειες το χρόνο έως το 1998, από το 1999 και ύστερα μεταστεγάζονται περίπου 7500 οικογένειες το χρόνο, ύστερα από πρωτοκόλλα που συνάφθηκαν με 170 δημοτικά συμβούλια. Αυτός ο ρυθμός θα διατηρηθεί, έτσι ώστε έως το 2005 να μεταστεγαστούν σε κοινωνικές κατοικίες όλοι όσοι διαμένουν σε παραπήγματα.

Βελτίωση της πρόσβασης και προστασία ευάλωτων καταναλωτών

Τα κράτη μέλη αναπτύσσουν διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης στο χαμηλότερο τμήμα της αγοράς στέγης, η οποία γίνεται όλο και πιο επισφαλής. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:

- Προσπάθειες για την καλύτερη χαρτογράφηση και κατανόηση των προβλημάτων (Φινλανδία, Γαλλία, Κάτω Χώρες).
- Δημόσιες/μη κερδοσκοπικές/συνεταιριστικές 'υπηρεσίες διευκόλυνσης', οι οποίες προσφέρουν πληροφορίες και υπηρεσίες μεσίτη σε αδύναμους καταναλωτές στην αγορά στέγης (Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ισπανία και Σουηδία).
- Επιδότησεις ενοικίων ή/και φορολογικά πλεονεκτήματα για ομάδες με χαμηλό εισόδημα (Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία και Σουηδία).
- Παροχή υποστήριξης για τη στέγαση νέων (Δανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία, Ισπανία).
- Βελτίωση της πρόσβασης σε τραπεζικά δάνεια και εγγυήσεις (Λουξεμβούργο).

Πολλά κράτη μέλη παρέχουν σπίτια - καταφύγια για γυναίκες και παιδιά που είναι θύματα οικιακής βίας (Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία), ειδικά συστήματα στέγασης αστέγων (Δανία, Λουξεμβούργο, Ελλάδα, Ισπανία και Σουηδία), συστήματα για την πρόληψη της διακοπής των παροχών (Γαλλία), για τη στεγαστική αποκατάσταση διακινούμενων εργαζομένων (Γαλλία), την ανάπτυξη της υποστηριζόμενης στέγασης, δηλαδή στέγαση συν παροχή φροντίδας και υπηρεσιών (Δανία, Γερμανία, Κάτω Χώρες και ΗΒ) και την παροχή βοήθειας στέγασης σε μόνες μητέρες (Ελλάδα).

ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΤΕΓΗ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ – LOCA-PASS (ΓΑΛΛΙΑ)

Στόχος του LOCA-PASS είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης σε ενοικιαζόμενη στέγη, ιδιωτική ή δημόσια, σε όλους τους νέους ηλικίας κάτω των 30 ετών που εργάζονται ή αναζητούν απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα. Αρμόδιες για τη διαχείριση και τη χρηματοδότηση του LOCA-PASS είναι δημόσιοι οργανισμοί, οι οποίοι συλλέγουν εισφορές αλληλεγγύης ύψους 1% από τους εργοδότες. Συνεργάζονται με την "Union économique et sociale du logement" και με εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών. Το LOCA-PASS προσφέρει μια εγγύηση και προκαταβολή σε μελλοντικούς (νέους σε ηλικία) ενοικιαστές, που τους δίνουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στους όρους του ενοικιαστηρίου. Η εγγύηση καλύπτει έως και 18 μήνες της ενοικίασης, συμπεριλαμβανομένων των κοινοχρήστων. Η προκαταβολή χορηγείται ατελώς και μπορεί να καταβληθεί είτε στον ενοικιαστή είτε στον ιδιοκτήτη. Η χορήγηση της εγγύησης ή/και της προκαταβολής από το LOCA-PASS γίνεται αυτόματα όταν ο υποψήφιος πληροί τις προϋποθέσεις. Ο υποψήφιος υποβάλει αίτηση στο δημόσιο γραφείο στέγασης της περιοχής του. Εάν δεν υπάρξει απάντηση εντός 8 ημερών, η αίτηση έχει εγκριθεί.

Φροντίδα της υγείας

Στα ΕΣΔ εντοπίζονται τρεις ευρείες στρατηγικές για τη βελτίωση της πρόσβασης όλων των ατόμων στη φροντίδα της υγείας:

- βελτίωση της πρόληψης ασθενειών και προώθηση της παιδείας σε θέματα υγείας,
- βελτίωση της καταλληλότητας, της πρόσβασης και της προσιτότητας των κύριων παροχών,
- εφαρμογή πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μειονεκτημάτων.

Αυτές οι τρεις στρατηγικές συνδυάζονται με διάφορους τρόπους στα ΕΣΔ, ανάλογα με τις εθνικές καταστάσεις και προτεραιότητες.

Ανάπτυξη της πρόληψης ασθενειών και προώθηση της παιδείας σε θέματα υγείας

Τα μέτρα πρόληψης και παιδείας δεν σχεδιάζονται υποχρεωτικά για τα πιο ευάλωτα άτομα. Βέβαια, μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά όσον αφορά την εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στη φροντίδα της υγείας, όταν απευθύνονται άμεσα σε συγκεκριμένες ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Διαδραματίζουν επίσης βασικό ανακατενημητικό ρόλο, στο βαθμό που συμβάλουν στην υπέρβαση οικονομικών και πολιτιστικών εμποδίων. Ως εκ τούτου, η πρόληψη και η παιδεία θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές για την αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών καθοριστικών παραγόντων για την υγεία. Στα πλαίσια αυτών των πολιτικών, στα ΕΣΔ γίνεται συχνή αναφορά σε τρεις κατηγορίες:

- φροντίδα μητέρας και παιδιού, με τη διεξαγωγή τακτικών ελέγχων υγείας, συμπεριλαμβανομένων εμβολιασμών,
- προληπτική φροντίδα στο σχολείο, συμπεριλαμβανομένων τακτικών δωρεάν συνεδριών και κατάρτισης σε θέματα υγείας, ως μέρος του κανονικού προγράμματος σπουδών,
- προληπτική φροντίδα στην εργασία, σύμφωνα με τη νομοθεσία περί υγείας και ασφάλειας κατά την εργασία, ή, για όσους δεν εργάζονται, δωρεάν τακτικοί έλεγχοι υγείας που προσφέρουν οι κοινωνικές υπηρεσίες ή οι υπηρεσίες υγείας.

Καινοτόμες προσεγγίσεις εντοπίζονται στη Φινλανδία (κατάρτιση στο σχολείο για θέματα υγείας) και στην Αυστρία (ετήσιος έλεγχος υγείας).

Βελτίωση της προσιτότητας, της πρόσβασης και της καταλληλότητας των κύριων παροχών

Για τα άτομα με ασθενή υγεία ή που βρίσκονται περισσότερο σε κίνδυνο, είναι πολύ σημαντικό να ενισχυθεί και να βελτιωθεί η κάλυψη, η πρόσληψη και η αποτελεσματικότητα των κύριων παροχών, εξασφαλίζοντας έτσι την καθολικότητα των συστημάτων.

Η προώθηση της **προσιτότητας** απαιτεί κατά κανόνα τη δωρεάν και πλήρη πρόσβαση σε όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες για τα χαμηλότερα εισοδήματα, όπως επίσης και την παροχή αυτών των υπηρεσιών για τις υπόλοιπες ομάδες σε κόστος οικονομικά προσιτό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαφόρων πολιτικών μηχανισμών, με αποτέλεσμα τη θέσπιση εξαιρέσεων από την καταβολή εισφορών βάσει του εισοδήματος. Όταν κρίνεται αναγκαία η συγχρηματοδότηση, ορισμένα κράτη μέλη εφαρμόζουν πολιτικές που περιορίζουν τις δαπάνες του ατόμου ή του νοικοκυριού για την υγεία σε ένα συγκεκριμένο ανώτατο όριο (μέγιστη ετήσια δαπάνη για την υγεία). Παρ' ό,τι όλα τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν ως στόχο την οικονομική προσιτότητα, ο βαθμός της κάλυψης και η ποιότητα της φροντίδας που παρέχεται στο πλαίσιο των διαφόρων συστημάτων διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Με βάση το αντίστοιχο εθνικό τους πλαίσιο, καινοτόμες προσεγγίσεις εφαρμόζονται στη Γαλλία (σύστημα καθολικής κάλυψης για την υγεία) και στο Βέλγιο (μέγιστη ετήσια δαπάνη για την υγεία).

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ (ΓΑΛΛΙΑ)

Το σύστημα καθολικής κάλυψης για την υγεία άρχισε να εφαρμόζεται την 1η Ιανουαρίου του 2000. Αντικαθιστά προηγούμενα συστήματα κοινωνικής υποστήριξης, προκειμένου να δίδεται σε όλους η δυνατότητα συμμετοχής στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και, όσον αφορά τους πιο φτωχούς, να τους καλύπτονται όλες οι δαπάνες. Συγκεκριμένα, στόχος του συστήματος είναι η παροχή σε ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, που διαφορετικά δεν θα είχαν την οικονομική δυνατότητα γι' αυτό, πρόσβασης σε μια σειρά υπηρεσιών που προηγούμενα καλύπτονταν από συμπληρωματική ασφάλιση υγείας. Από το σύστημα καλύπτονται πλέον περισσότερα από 5 εκατ. άτομα. Παρ' ό,τι αναγνωρίζεται γενικά ως ένα βήμα προς τα εμπρός, τα θέματα του επιπέδου του ελέγχου εισοδημάτων και του πακέτου των υπηρεσιών στις οποίες έχουν δικαίωμα οι αποδέκτες βρίσκονται ακόμη υπό συζήτηση, ενώ δεν αποκλείονται περαιτέρω προσαρμογές βάσει της αναμενόμενης αξιολόγησης.

Εκτός από τα οικονομικά εμπόδια, η **πρόσβαση** στις υπηρεσίες φροντίδας της υγείας μπορεί να επηρεαστεί δυσμενώς και από διοικητικά, θεσμικά, γεωγραφικά ή/και πολιτιστικά εμπόδια. Γι' αυτό πρέπει να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες, ειδικά για τα άτομα που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες. Μεταξύ αυτών των πολιτικών, στα ΕΣΔ αναφέρονται, ως πλέον σημαντικές, οι ακόλουθες:

- γενική πολιτική με στόχο την επίτευξη μιας περισσότερο ισορροπημένης γεωγραφικά κατανομής των υπηρεσιών υγείας·
- τοπικές ή περιφερειακές πρωτοβουλίες με στόχο τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών υγείας·
- αναγνώριση σε εθνικό επίπεδο ενός χάρτη με τα δικαιώματα του χρήστη, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης μείωσης των καταλόγων αναμονής.

Καινοτόμες προσεγγίσεις εντοπίζονται στη Σουηδία (εφαρμογή πολιτικής και χρηματοδότηση με στόχο τη μείωση των καταλόγων αναμονής) και στη Δανία (χρηματοδότηση καινοτόμων σχεδίων για τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών υγείας).

Εκτός από την προσιτότητα και την προσβασιμότητα, οι κύριες παροχές πρέπει επίσης να γίνουν πιο **κατάλληλες** για την κάλυψη των αναγκών των πιο ευάλωτων ομάδων. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πιο άμεσης αντίδρασης σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Στις υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνονται οι υπηρεσίες άμεσης ανάγκης των νοσοκομείων, η παροχή στέγασης/ημερήσιου καταφύγιου για συγκεκριμένες ομάδες που βρίσκονται σε ανάγκη και η ύπαρξη υπηρεσιών ευρύτερου πεδίου, ενδεχομένως διασυνδεδεμένων με δωρεάν τηλεφωνική γραμμή, για το συντονισμό των αρμόδιων επαγγελματιών.

Μια καινοτόμος προσέγγιση στο πρόβλημα αυτό εντοπίζεται στην Πορτογαλία (δημιουργία μιας ατελούς εθνικής τηλεφωνικής γραμμής άμεσης ανάγκης, σε συντονισμό με τις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες).

Ανάληψη πρωτοβουλιών για την κάλυψη ομάδων με ειδικές μειονεξίες

Η καταλληλότητα των κύριων παροχών καθίσταται ακόμη πιο σημαντική για ορισμένες ομάδες με ειδικές μειονεξίες. Στα ΕΣΔ αναφέρονται διάφορες παρόμοιες ομάδες: οι ηλικιωμένοι, οι μετανάστες και οι εθνικές μειονότητες· τα άτομα που πάσχουν από σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες· οι άστεγοι· οι αλκοολικοί· οι ναρκομανείς· τα άτομα με AIDS· οι πρόην ποινικοί και οι πόρνες. Για κάθε μια από τις ομάδες αυτές απαιτούνται συγκεκριμένες πολιτικές και υπηρεσίες, προσαρμοσμένες στις εκάστοτε ειδικές ανάγκες.

Σε ορισμένες χώρες, ειδικά σε αυτές που πρόσφατα θεσπίστηκαν εκτενή συστήματα κοινωνικής προστασίας, **οι ηλικιωμένοι** ενδέχεται να είναι ευάλωτοι στον κοινωνικό αποκλεισμό, λόγω της ανεπάρκειας των συνταξιοδοτικών παροχών. Στις περισσότερες όμως χώρες, το κυριότερο πρόβλημα είναι πώς θα αντιμετωπιστεί ο αυξανόμενος αριθμός καταστάσεων εξάρτησης, δεδομένων των περιορισμών των δημόσιων υπηρεσιών φροντίδας και της μείωσης του ρόλου υποστήριξης των οικογενειών. Για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος προβλέπονται διάφοροι πολιτικοί μηχανισμοί σε όλη την ΕΕ, από την ανάπτυξη δομών παροχής μακροχρόνιας φροντίδας έως τη θέσπιση συστημάτων ασφάλισης μακροχρόνιας φροντίδας.

Στην πλειοψηφία των ΕΣΔ, ως εξίσου σημαντικό για τα άτομα που ζουν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αναφέρεται το θέμα της **ψυχικής υγείας**. Τα κράτη μέλη συμφωνούν στην ανάγκη αντιμετώπισης των προβλημάτων ψυχικής υγείας με την εφαρμογή διαφόρων συνόλων πολιτικών μέτρων, βασιζόμενα κυρίως στη μεγαλύτερη τοπική και περιφερειακή συνεργασία, στην παροχή καλύτερων υπηρεσιών πληροφόρησης και άμεσης ανάγκης και στην παροχή ειδικής κατάρτισης των εργαζομένων στις υπηρεσίες υγείας και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Συνεκτιμώντας το αντίστοιχο εθνικό πλαίσιο, καινοτόμες προσεγγίσεις όσον αφορά ομάδες στόχους εντοπίζονται στην Ελλάδα και τη Γερμανία (ειδικές διατάξεις για τη διευκόλυνση της πρόσβασης μεταναστών σε υπηρεσίες φροντίδας της υγείας).

ΙΑΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, (ΚΑΤΩ ΣΑΞΟΝΙΑ - ΓΕΡΜΑΝΙΑ)

Στόχος του Εθνο-Ιατρικού Κέντρου (*Ethno-Medizinisches Zentrum – EMZ*) είναι η παροχή υπηρεσιών υγείας και συμβουλών προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μεταναστών, με την εξάλειψη γλωσσικών και πολιτιστικών εμποδίων, διευκολύνοντας έτσι την έκδοση ακριβών διαγνώσεων, ειδικά όσον αφορά ψυχικές ή ψυχοσωματικές διαταραχές ή ασθένειες. Βασικά στοιχεία αυτής της εργασίας είναι τα ακόλουθα: υπηρεσία διερμηνείας για τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες υγείας· περαιτέρω κατάρτιση του εξειδικευμένου προσωπικού, παροχή κατάρτισης, σεμινάρια/συνέδρια· δίκτυο παροχής συμβουλών με συνεργασία ειδικών και εμπειρογνομόνων· εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης στη μητρική γλώσσα των αποδεκτών, στον τομέα της προληπτικής φροντίδας της υγείας· έκδοση στη μητρική γλώσσα των αποδεκτών, φυλλαδίων, μέσων, τεκμηρίωσης· σχέδια προαγωγής της υγείας (AIDS, ναρκωτικά, στοματική προφύλαξη, υγεία των γυναικών κ.α.)· ομάδες εργασίας, σύσταση ομάδων αυτοβοήθειας από εθελοντές βοηθούς· παραγωγή εξειδικευμένων εγχειριδίων και δημοσιεύσεων.

3.1.2.4 Εκπαίδευση, δικαιοσύνη και πολιτισμός

Εκπαίδευση

Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση ως θεμελιώδες δικαίωμα. Θεωρούν ότι η εκπαίδευση αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την πρόληψη του κινδύνου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και έναν εξίσου σημαντικό τρόπο για την υποστήριξη των ενεργειών ενσωμάτωσης των περισσότερο ευάλωτων ομάδων. Αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η σημασία της πρόσβασης στην εκπαίδευση για όλους τους πολίτες σε όλα τα στάδια του βίου τους, προκειμένου να αποκτήσουν τις δεξιότητες και τα τυπικά προσόντα που απαιτούνται για την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία που βασίζεται στη γνώση. Επομένως, στα περισσότερα ΕΣΔ υπάρχει η δέσμευση για τη βελτίωση της πρόσβασης στη μάθηση και για τη δημιουργία συστημάτων ανοιχτής μάθησης όπου η μάθηση θα γίνεται ελκυστική, με χαμηλά (έως και καθόλου) κατώφλια εισαγωγής.

Πέρα από την πρόσβαση, στα περισσότερα ΕΣΔ θίγεται και το θέμα της δικαιοσύνης, όσον αφορά το αποτέλεσμα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Περιγράφονται λοιπόν μέτρα στον τομέα αυτό, για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μειονεκτημάτων ή εμποδίων όσον αφορά τη συμμετοχή στην εκπαίδευση και για την κάλυψη εκπαιδευτικών κενών του παρελθόντος, με την ανάπτυξη συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης που θα ανταποκρίνονται στις προσωπικές ανάγκες των ατόμων αυτών.

Στα ΕΣΔ, αναγνωρίζεται ότι ορισμένα από τα άτομα που απειλούνται ιδιαίτερα από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό βρίσκονται σε αυτή τη θέση λόγω της γενικότερης έλλειψης δεξιοτήτων και τυπικών προσόντων στις κοινότητες ή τις περιοχές στις οποίες ζουν. Στα άτομα αυτά συμπεριλαμβάνονται μετανάστες, εθνικές μειονότητες, κυρίως Ρόμα/ τσιγγάνοι/παιδιά περιοδεύοντων, παιδιά που ζουν και πηγαίνουν σχολείο σε περιοχές πολλαπλών μειονεκτημάτων καθώς και νέοι σε ηλικία μόνοι γονείς. Οι ανάγκες σε εκπαίδευση και κατάρτιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες όπως επίσης και των ηλικιωμένων ανέργων, εκ των οποίων πολλοί εγκατέλειψαν πρόωρα την κύρια εκπαίδευση με καθόλου ή ελάχιστα τυπικά προσόντα, εντοπίζονται επίσης στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων και της δια βίου μάθησης. Η βελτίωση των δεξιοτήτων και των τυπικών προσόντων αυτών των ομάδων αποτελεί την ελπίδα για την εξουδετέρωση και το ξεπέραςμα της κοινωνικής και εθνοπολιτισμικής στρωμάτωσης της κοινωνίας.

Αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση διαφόρων πτυχών του εκπαιδευτικού μειονεκτήματος δεν πρέπει να περιορίζονται απλώς σε ενέργειες στον εκπαιδευτικό τομέα. Απαιτείται ολοκληρωμένη και συντονισμένη δράση από διάφορους παράγοντες, αφού το εκπαιδευτικό μειονέκτημα μπορεί να οφείλεται σε ελλιπή υποστήριξη από το σπίτι/την οικογένεια/την κοινότητα, σε ασθενή υγεία, σε έλλειψη εισοδήματος, σε φτωχές συνθήκες στέγασης και περιβάλλοντος, σε ακατάλληλη σίτιση ή στην έλλειψη μεταφορικών μέσων. Το πρόγραμμα του ΗΒ Ασφαλής Αφετηρία (Sure Start) (βλ. πλαίσιο) αποτελεί καλό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης.

Μπορούν να εντοπιστούν τέσσερις πολιτικές προσεγγίσεις στρατηγικής σημασίας, οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη προόδου: πρόωρη παρέμβαση για την πρόληψη του εκπαιδευτικού μειονεκτήματος²⁰, εξάλειψη εμποδίων όσον αφορά τη συμμετοχή ευάλωτων ομάδων, ανάπτυξη ολοκληρωμένων ενεργειών για άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο και πρόωθηση της δια βίου μάθησης και του αλφαριθμητισμού των ενηλίκων.

²⁰ Αυτή η πολιτική προσέγγιση περιγράφεται λεπτομερώς στο σημείο 3.3.2. (εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των παιδιών)

Εξάλειψη εμποδίων για τη συμμετοχή ευάλωτων ομάδων στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα - Σε πολλά ΕΣΔ, ιδιαίτερα του Βελγίου, της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, των Κάτω Χωρών και της Γαλλίας, αναγνωρίζεται ότι ορισμένα παιδιά και οι οικογένειές τους αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα όσον αφορά τη συμμετοχή τους στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα. Αναφέρονται διάφορες ενδιαφέρουσες πολιτικές προσεγγίσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- εξάλειψη οικονομικών εμποδίων όσον αφορά τη συμμετοχή (Βέλγιο, Κάτω Χώρες, Γαλλία και ΗΒ)
- παροχή δωρεάν καντινών και βελτίωση των μεταφορικών μέσων ή παροχή δυνατότητας διαμονής για παιδιά από απομακρυσμένες περιοχές (Ελλάδα), αντιμετώπιση γλωσσικών και πολιτιστικών εμποδίων για εθνικές μειονότητες και μετανάστες (Δανία, Λουξεμβούργο, Σουηδία, Γερμανία) και παροχή εποπτείας και συμπληρωματικής διδασκαλίας για παιδιά από αυτές τις κοινότητες (ΗΒ)
- ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα (Αυστρία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο, Ισπανία, Ιταλία και Ελλάδα).

ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΙΣΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΕΛΛΑΔΑ)

Στην Ελλάδα εφαρμόζεται μια σειρά μέτρων για την εξάλειψη των εμποδίων όσον αφορά την ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται με βάση την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των σπουδαστών ή μαθητών και περιλαμβάνουν: **δωρεάν καντίνες για σπουδαστές** (11 κέντρα για 5312 μαθητές με περιορισμένους πόρους). **Στέγαση** (4240 αποδέκτες - 331 μαθητές, κυρίως από ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, διαμένουν σε οικοτροφεία ώστε να μπορούν να φοιτούν στο πλησιέστερο σχολείο). **Μεταφορές**. Όλοι οι μαθητές που διαμένουν μακριά από το σχολείο τους μεταφέρονται δωρεάν από το σπίτι τους στο σχολείο με έξοδα της δημοτικής αρχής. Λειτουργία σχολείων εντός νοσοκομείων και διδασκαλία κατ' οίκον. Στο "Μεταβατικό σχολείο για εφήβους", του δικτύου "Στροφή", φοιτούν έφηβοι που βρίσκονται σε στάδιο αποτοξίνωσης. Ειδικές ρυθμίσεις για την εισαγωγή υποψηφίων ειδικών κατηγοριών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση - Έλληνες του εξωτερικού, αλλοδαποί, άτομα από την τουρκική μειονότητα της Θράκης, άτομα που πάσχουν από σοβαρές ασθένειες. Μετεγγραφές ειδικής κατηγορίας σπουδαστών. Ρυθμίσεις για ειδικές κατηγορίες στα Κέντρα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης - π.χ. επαναπατρισμένοι έλληνες υπήκοοι, ελεύθερη παρακολούθηση για πρώην ναρκομανείς κ.α. Υποτροφίες - από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς κ.α.. Τέλος, για εργαζόμενους μαθητές υπάρχουν νυχτερινά λύκεια και νυχτερινές σχολές επαγγελματικής κατάρτισης.

ΕΝΤΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ)

Περίπου το 36% των ατόμων που κατοικούν στο Λουξεμβούργο είναι μετανάστες, εκ των οποίων το 13% είναι Πορτογάλοι και το 9% Ιταλοί και Γάλλοι. Το σύστημα υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι σε μεγάλο βαθμό στη γερμανική γλώσσα. Αυτό καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την ένταξη παιδιών μεταναστών στο σχολικό σύστημα και, κατ' επέκταση, στην κοινωνία. Το ποσοστό των παιδιών μεταναστών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται σε 13%.

Για την εξάλειψη των εμποδίων στο εκπαιδευτικό σύστημα, για παιδιά μεταναστών, το Λουξεμβούργο αποφάσισε τη διοργάνωση "τάξεων υποδοχής" προσχολικού επιπέδου στα γαλλικά. Στόχος είναι η προώθηση της ένταξης στην κοινωνία του Λουξεμβούργου και, σταδιακά, η προετοιμασία των παιδιών αυτών για να αντιμετωπίσουν και να ξεπεράσουν τις εκπαιδευτικές δυσκολίες που ενδεχομένως θα συναντήσουν λόγω των λιγοστών γνώσεών τους στα γερμανικά και στα λουξεμβουργέζικα.

Ανάπτυξη ολοκληρωμένων ενεργειών για τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο - Τα περισσότερα κράτη μέλη εκφράζουν την ανησυχία τους για τα παιδιά που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Στην πράξη, τα άτομα αυτά μπορούν να χωριστούν σε τρεις επικαλυπτόμενες ομάδες. Πρώτον, άτομα που δεν έχουν φθάσει σε ηλικία αποφοίτησης από το σχολείο, τα οποία συνεχίζουν να φοιτούν αλλά εμφανίζουν προβλήματα όπως σκασιαρχείο, επιδείνωση της βαθμολογίας και άσχημη συμπεριφορά. Δεύτερον, άτομα σχολικής ηλικίας που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο. Τρίτον, άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, τα οποία έχουν εγκαταλείψει επίσημα το σχολείο αλλά διαθέτουν ελάχιστα ή και καθόλου τυπικά προσόντα και αντιμετωπίζουν προβλήματα μετάβασης από το σχολείο στην εργασία (βλ. μέρος 3.1.1). Περιγράφονται διάφορες πολιτικές απαντήσεις για τις δύο πρώτες ομάδες, που αποσκοπούν στην πρόληψη της εγκατάλειψης του σχολείου και της αντιμετώπισης παρόμοιων περιστατικών όταν αυτά σημειώνονται όπως επίσης και στην προώθηση της επανένταξης στο σχολικό σύστημα. Στις ενέργειες αυτές περιλαμβάνονται πρωτοβουλίες που επικεντρώνονται στο σχολείο αλλά και πρωτοβουλίες στον τομέα της άτυπης εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα:

- μεγαλύτερη εστίαση, στο πλαίσιο των προγραμμάτων σπουδών, σε δεξιότητες για την καθημερινή και κοινωνική ζωή,
- κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό καθώς και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση καθώς και ανάπτυξη πιο καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας,
- διάθεση επιπλέον πόρων σε σχολεία περιοχών που μειονεκτούν ή σε σχολεία με μεγάλο αριθμό μειονεκτούντων μαθητών,
- παροχή καλύτερων υπηρεσιών πρόνοιας και εκπαιδευτικών ψυχολογικών υπηρεσιών στους σπουδαστές,

- καλύτερη κάλυψη ειδικών αναγκών και αλφαριθμητισμός,
- δημιουργία ασφαλέστερου σχολικού περιβάλλοντος, λεσχών για μετά το σχολείο, προγραμμάτων διακοπών,
- μεγαλύτερη εστίαση στην ομαλή μετάβαση από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και από εκεί στο δεύτερο κύκλο, περιορίζοντας το σχολικό αποκλεισμό και τα υψηλά επίπεδα σκασιαρχείου και με την καλύτερη παρακολούθηση και τον έλεγχο μαθητών που εγκαταλείπουν ή κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν πρόωρα το σχολείο,
- καλύτερη επαφή σπιτιού-σχολείου-κοινότητας.

Ένα βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από τις διάφορες πρωτοβουλίες είναι ότι πρέπει να κινητοποιηθούν μια σειρά παραγόντων σε τοπικό επίπεδο, τόσο στον τομέα της επίσημης όσο και στον τομέα της άτυπης εκπαίδευσης, όπως γονείς, κοινωνικές υπηρεσίες, αστυνομικές υπηρεσίες και υπηρεσίες επιμέλειας, εργοδότες, εργατικές ενώσεις και κοινοτικές ομάδες, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα των νέων που είναι περισσότερο απομακρυσμένοι από το σχολικό σύστημα. Τα σχολεία πρέπει να συνεργάζονται στενά με αυτούς τους παράγοντες και να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην προσφορά νέων ευκαιριών, που θα είναι προσαρμοσμένη στις εκάστοτε ανάγκες, και να συνεκτιμούν κατ' αρχήν τα αίτια της εγκατάλειψης του σχολείου. Πρέπει να βρεθούν νέοι συνδυασμοί ανάμεσα στα επίσημα, ανεπίσημα και άτυπα συστήματα μάθησης καθώς και νέοι τρόποι αναγνώρισης και αξιολόγησης όλων των ικανοτήτων. Ενδιαφέροντα δοκιμαστικά σχέδια που υιοθετούν αυτήν την προσέγγιση εφαρμόζονται στην Ιταλία και τη Γερμανία.

ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΒΟΡΕΙΟΣ ΡΗΝΑΝΙΑ-ΒΕΣΤΦΑΛΙΑ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ)

Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις για την υποστήριξη αυτής της ομάδας, όπως μέτρα υποστήριξης για άτομα που έχουν κουραστεί από την εκπαίδευση ή που εγκατέλειψαν πρόωρα το σχολείο, όπως και μέτρα επανένταξης για άτομα που "αρνούνται" τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση. Ένα από τα πιο επιτυχημένα παραδείγματα μείωσης του σκασιαρχείου είναι το μοντέλο "Rath" στο Ντίσελντορφ. Το μοντέλο αυτό, το οποίο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στο διοικητικό διαμέρισμα Rath, έχει καταστεί πλέον συνώνυμο των μέτρων για την επανένταξη ατόμων που εγκαταλείπουν το σχολείο.

Πρόκειται για ένα εγχείρημα συνεργασίας, στο οποίο συμμετέχουν δημοτικές αρχές, κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, φιλανθρωπικές οργανώσεις και τοπικά συμβούλια εκπαίδευσης, σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σχολεία παροχής "εκπαιδευτικής υποστήριξης" και σχολεία για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Αυτή τη στιγμή επωφελούνται από το σχέδιο 27 νέοι που έχουν κουραστεί ή αρνούνται να λάβουν εκπαίδευση.

Στόχος είναι ο συνδυασμός εργασίας κοινωνικής πρόνοιας για νέους με επίκεντρο το σχολείο, εκπαιδευτικής υποστήριξης και μέτρων γενικής υποστήριξης στον τομέα της εκπαίδευσης. Πρόκειται για ένα αξιολογικό σχέδιο, αφού παρέχει συμβουλές και υποστήριξη σε νέους που έχουν εγκαταλείψει την εκπαίδευση και σε παιδιά που αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες. Ιδιαίτερα χρήσιμη κρίνεται η συνεργασία ανάμεσα σε διάφορα σχολεία και οργανώσεις κοινωνικής πρόνοιας για νέους.

ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΝΕΩΝ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΠΡΟΩΡΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΛΟΓΩ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ (ΙΤΑΛΙΑ)

Στην Ιταλία έχουν αναπτυχθεί διάφορες πρωτοβουλίες για την ανάκτηση και την υποστήριξη νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο.

- Η δημοτική αρχή στη Νάπολη εφάρμοσε το σχέδιο "Ευκαιρία", σε μια πολύ υποβαθμισμένη συνοικία. Το σχέδιο, το οποίο επαναλήφθηκε με επιτυχία σε διάφορες ιταλικές πόλεις, έχει ως στόχο την αποκατάσταση και την υποστήριξη νέων ηλικίας από 13 έως 15 ετών που έχουν εγκαταλείψει πλήρως την υποχρεωτική εκπαίδευση. Το σχέδιο είναι καινοτόμο, από την άποψη ότι δεν επιδιώκει την άμεση επαναφορά των ατόμων αυτών στο σχολείο αλλά διαθέτει "δασκάλους του δρόμου", οι οποίοι προσεγγίζουν τους νέους και τους προσφέρουν δραστηριότητες και υποστήριξη που ανταποκρίνονται στις προσωπικές τους ανάγκες. Τελικά, οι περισσότεροι νέοι επανεντάχθηκαν στο σχολείο.
- Η κεντρική αρχή στα βόρεια της χώρας έχει εφαρμόσει την πρωτοβουλία "Δημιουργικότητα των νέων", από την οποία έχουν επωφεληθεί περίπου 900 νέοι σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού (πρώην ποινικοί, ναρκομανείς, άνεργοι, άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο κ.α.). Για τους νέους αυτούς έχουν δημιουργηθεί κέντρα κοινωνικής αλληλεπίδρασης σε 27 πόλεις, τα οποία υποστηρίζονται από κοινοπραξία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων. Τα κέντρα βρίσκονται στη διαχείριση των νέων, οι οποίοι αξιοποιούν τις δεξιότητες και τη δημιουργικότητά τους. Οι νέοι έχουν λάβει κατάρτιση και καθοδήγηση για τη δημιουργία συνεταιρισμών. Αποτέλεσμα της δοκιμαστικής περιόδου εφαρμογής ήταν η δημιουργία 12 συνεταιρισμών που είναι αυτοδύναμοι και έχουν αρχίσει να δικτυώνονται μεταξύ τους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να βρει εργασία το 60% των νέων που συμμετείχαν.

Προώθηση της δια βίου μάθησης και του αλφαριθμητισμού των ενηλίκων Σε πολλά ΕΣΔ, κυρίως στο πλαίσιο των ραγδαίων εξελίξεων στις τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας, επισημαίνεται η αυξανόμενη σημασία της δια βίου μάθησης για την αύξηση των βασικών δεξιοτήτων και την εξασφάλιση της συνεχούς συμμετοχής στην κοινωνία (βλ. σημείο 3.2.1 Προώθηση της ηλεκτρονικής ένταξης). Υπάρχει μια ποικιλία γενικών προσεγγίσεων, οι οποίες στοχεύουν στην αύξηση του συνολικού επιπέδου συμμετοχής στην εκπαίδευση για ενήλικες. Αξιοσημείωτη είναι η έμφαση που δίδεται σε προσεγγίσεις που έχουν ως στόχο τον καλύτερο συντονισμό σε τοπικό επίπεδο και στην προσαρμογή της μάθησης στις ανάγκες κάθε ατόμου, έτσι ώστε να προσεγγιστούν οι ομάδες στόχοι. Τα σχέδια "Kenniswijk" στην Ολλανδία και το "Territorios Educativos de Intervenção Prioritaria" στην Πορτογαλία αποτελούν ενδιαφέροντα παραδείγματα στο πλαίσιο αυτό.

Διάφορα κράτη μέλη, όπως το Βέλγιο, οι Κάτω Χώρες, η Φινλανδία, η Σουηδία και η Ιρλανδία, έχουν αναπτύξει πιο συγκεκριμένες προσεγγίσεις, οι οποίες απευθύνονται σε ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες. Οι προσεγγίσεις αυτές περιλαμβάνουν διάφορες πρωτοβουλίες, όπως αυτή στη Δανία που επιτρέπει σε άνεργους να συμμετέχουν στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα. Σε πολλά ΕΣΔ αντιμετωπίζεται επίσης το θέμα των πρώην κρατουμένων, με την εφαρμογή σχεδίων για την εκπαίδευση και την κατάρτιση αυτών των ατόμων κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής τους ή μετά από αυτήν, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μετάβασή τους στην κοινωνία. Στο ΕΣΔ της Ιρλανδίας περιέχεται ένα παράδειγμα ορθής πρακτικής στο πλαίσιο αυτό, το "Moyness Probation Project Céim ar Céim".

Για τις ασθενέστερες ομάδες, η βελτίωση των βασικών δεξιοτήτων σημαίνει, κυρίως, αύξηση του αλφαριθμητισμού και της κατανόησης βασικών επιστημονικών εννοιών. Πολλά ΕΣΔ, όπως αυτά των Κάτω Χωρών, της Δανίας, του Βελγίου, της Φινλανδίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιρλανδίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας, αναγνωρίζουν ότι οι εθνικές μειονότητες, τα άτομα που αναζητούν άσυλο και οι μετανάστες δεν θα μπορέσουν ποτέ να ενταχθούν ουσιαστικά στην κοινωνία αν δεν ξεπεραστούν οι γλωσσικές δυσκολίες με την ανάλογη διδασκαλία. Η Ιρλανδία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα του αναλφαριθμητισμού και έχει αυξήσει σημαντικά τον προϋπολογισμό για τον αλφαριθμητισμό των ενηλίκων.

Σε ορισμένα ΕΣΔ επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης, πρέπει να υπάρχει συνεχής κατάρτιση και εκπαίδευση των ατόμων που εργάζονται για την καταπολέμηση της φτώχειας. Για παράδειγμα, η Δανία προτείνει ειδική κατάρτιση και εκπαίδευση για τους εργαζόμενους στον τομέα της πρόνοιας. Η Ιρλανδία υπογραμμίζει ότι το προσωπικό των τοπικών αρχών πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τη φύση της φτώχειας, προκειμένου να αναπτύσσονται καλύτερες πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή της σε τοπικό επίπεδο, και για το λόγο αυτό αναπτύσσει το δίκτυο μάθησης κατά της φτώχειας των τοπικών αρχών.

Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ (ΣΟΥΗΔΙΑ)

Από το 1997, στη Σουηδία εφαρμόζεται η πρωτοβουλία "εκπαίδευση ενηλίκων". Στόχος της πρωτοβουλίας αυτής είναι η μείωση της ανεργίας, η ανάπτυξη της εκπαίδευσης ενηλίκων, η μείωση των εκπαιδευτικών διαφορών και η αύξηση των προοπτικών οικονομικής ανάπτυξης. Κατά τη διάρκεια του 2000, εκτιμάται ότι στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας δόθηκε η δυνατότητα βελτίωσης των δεξιοτήτων και της θέσης τους στην αγορά εργασίας σε 223 000 άτομα. Το ποσοστό των ανδρών που συμμετείχαν στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενηλίκων αυξήθηκε στο διάστημα από το φθινόπωρο του 1999 έως την άνοιξη του 2000 κατά 1,4%, δηλαδή σε 33%. Από το αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας προκύπτει ότι το ένα τρίτο των σπουδαστών βελτίωσε το εκπαιδευτικό του επίπεδο, στο αντίστοιχο ενός έτους σπουδών σε κάποιο ίδρυμα της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κατά το ακαδημαϊκό έτος 1997/98. Από τις αξιολογήσεις διαπιστώνεται ότι τα τρία τέταρτα των συμμετεχόντων στην πρωτοβουλία για την εκπαίδευση ενηλίκων βρήκαν απασχόληση ή προχώρησαν σε περαιτέρω σπουδές. Η στατιστική υπηρεσία της Σουηδίας εξέδωσε το 2000 μελέτη από την οποία διαπιστώνεται ότι η εκπαίδευση ενηλίκων μπορεί να επιδράσει θετικά τόσο στο εισόδημα όσο και στην απασχόληση.

Δικαιοσύνη

Το θέμα της πρόσβασης στο νόμο και στη δικαιοσύνη, παρά την έμφαση που δόθηκε στο πλαίσιο των στόχων που καθορίστηκαν στη Νίκαια, εμφανίζεται μόνο σε λίγα ΕΣΔ (Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία και Κάτω Χώρες). Ωστόσο, περιλαμβάνεται ρητώς σε διάφορα άλλα ΕΣΔ, όπως αυτά του Βελγίου, της Ελλάδας και της Ιρλανδίας, στο πλαίσιο των μέτρων για την ισοτιμία και τη μη διακριτική μεταχείριση. Εκτός από την απουσία σαφών στόχων, υπάρχει μια συνολική έλλειψη πληροφοριών και στοιχείων όσον αφορά την πρόσβαση στο νόμο για τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Η πρόσβαση στο νόμο και τη δικαιοσύνη αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα. Πρέπει οι πολίτες, όταν υπάρχει ανάγκη, να μπορούν να έχουν την απαιτούμενη νομική υποστήριξη για την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Επομένως, η νομοθεσία αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών. Για ορισμένες ευάλωτες ομάδες, η πρόσβαση στο νόμο μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική αλλά και προβληματική. Στις ομάδες που εντοπίζονται στα ΕΣΔ περιλαμβάνονται εθνικές μειονότητες, μετανάστες, άτομα που αναζητούν άσυλο, θύματα οικιακής βίας, πρώην ποινικοί, πόρνες και άτομα με χαμηλό εισόδημα που ζουν σε ενοικιαζόμενη στέγη.

Στα ΕΣΔ εντοπίζονται δύο κύριες προσεγγίσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη.

i. Βελτίωση της πρόσβασης σε νομικές υπηρεσίες και στη δικαιοσύνη: Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα όπως: επιδοτούμενη νομική υποστήριξη, τοπικά κέντρα παροχής νομικών συμβουλών για άτομα με χαμηλό εισόδημα, κέντρα παροχής συμβουλών από ειδικό για άτομα που αναζητούν άσυλο, δημιουργία ενός εκτενούς δικτύου περιφερειακών υπουργικών επιτροπών για την πρόσβαση στο νόμο, ανάπτυξη εναλλακτικών, πιο γρήγορων και πιο εύκολα προσβάσιμων μέσων επίλυσης διαφορών και προσφυγής στη δικαιοσύνη, π.χ. μέσω σχεδίων για διαζευκτήρια και επίλυση διαφορών και δικαστηρίων για την επίλυση μικροδιαφορών.

ii. Θέσπιση νόμων και μηχανισμών για την προώθηση της ισότητας και την αντιμετώπιση των διακρίσεων: Ορισμένα κράτη μέλη (Κάτω Χώρες, Φινλανδία, Σουηδία, Βέλγιο, Ιρλανδία και Ελλάδα) κάνουν σαφή διασύνδεση μεταξύ των μέτρων για την ισοτιμία και τη μη διακριτική μεταχείριση και αναγνωρίζουν ότι η ισότητα των ευκαιριών και τα νομικά μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων αποτελούν πλέον σημαντικό τμήμα της κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ και ένα κύριο μοχλό για την αύξηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Η θέσπιση νέων μηχανισμών και διαδικασιών για την διευκόλυνση της πρόσβασης των πολιτών σε αυτά τα δικαιώματα αποτελεί σημαντικό στοιχείο αυτής της εξέλιξης.

ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ (ΙΡΛΑΝΔΙΑ)

Η Ιρλανδία προσπαθεί για την προώθηση πολιτικών ίσης μεταχείρισης μέσω μιας σειράς μέτρων, στα οποία περιλαμβάνονται ο νόμος του 1998 περί ισότητας στην απασχόληση και ο νόμος του 2000 περί ίσου καθεστώτος, για την καταπολέμηση της διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου, οικογενειακής κατάστασης, γενετήσιου προσανατολισμού, ηλικίας, αναπηρίας, θρησκείας, φυλής και ιδιότητας μέλους σε κοινότητα περιοδευόντων. Για την παρακολούθηση της εφαρμογής αυτής της νομοθεσίας έχουν συσταθεί δύο υπηρεσίες: η "Αρχή Ισότητας" και το "Γραφείο Διευθυντή ερευνών σε θέματα ισότητας".

Η Αρχή Ισότητας εργάζεται πάνω σε τρεις στόχους: την προώθηση και την προάσπιση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από τη νομοθεσία περί ισότητας· την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της ισότητας στο χώρο εργασίας και στην παροχή αγαθών, υπηρεσιών, εκπαίδευσης και στέγασης· την εστίαση σε θέματα ισότητας στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα αλλά και στην κοινωνία γενικότερα.

Το Γραφείο Διευθυντή ερευνών σε θέματα ισότητας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της υποδομής για την ισότητα, που έχει σχεδιαστεί για την προώθηση της ισότητας και την εξάλειψη των διακρίσεων. Συμβάλει στην επίτευξη ισότητας, με τη διεξαγωγή ερευνών ή με τη μεσολάβηση σε περιπτώσεις καταγγελιών για διακριτική μεταχείριση κατά παράβαση του νόμου του 1998 περί ισότητας στην απασχόληση και του νόμου του 2000 περί ίσου καθεστώτος.

Η εφαρμοσιμότητα του "ελέγχου ισότητας", που αποτελεί μια διαδικασία αξιολόγησης των πολιτικών ως προς ενδεχόμενες δυσμενείς επιδράσεις σε ομάδες που προστατεύονται από τη νομοθεσία περί ισότητας, δοκιμάζεται από τη FÁS και το Υπουργείο Παιδείας και Επιστημών.

Πολιτισμός

Η πρόσβαση και η συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν βασικό μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης. Η συμμετοχή στις δραστηριότητες αυτές είναι σημαντική για την ανάπτυξη της ταυτότητας, την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας, την αυτοέκφραση και την αυτοπεποίθηση του ατόμου. Επομένως, η συμμετοχή στις τέχνες και σε δημιουργικές δραστηριότητες αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την ενεργοποίηση και την επανένταξη ατόμων και ομάδων που είναι μακριά από την αγορά εργασίας και παρουσιάζουν τα χαμηλότερα επίπεδα συμμετοχής στην κοινωνία. Κοινοτικά καλλιτεχνικά σχέδια μπορούν επίσης να συμβάλουν σημαντικά στην αναζωογόνηση τοπικών κοινοτήτων και στην εργασία συνοικιακών ομάδων.

Γενικά, στα ΕΣΔ δεν περιέχονται συγκεκριμένα σχέδια για την αύξηση της συμμετοχής των ατόμων που ζουν σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού σε δημιουργικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ωστόσο, τα ΕΣΔ ορισμένων κρατών μελών περιέχουν κάποιες ενδιαφέρουσες δράσεις. Στη Δανία, το τριετές πρόγραμμα για την ένταξη νέων μεταναστών και προσφύγων προσφέρει δυνατότητες συμμετοχής σε πολιτιστικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά θέματα της κοινωνίας. Η Γαλλία επισημαίνει την πρόσβαση ατόμων με σοβαρές μειονεξίες σε χώρους πολιτισμού και πολυμέσων. Η Πορτογαλία δίνει έμφαση στην αύξηση της πρόσβασης στον πολιτισμό για μειονεκτούσες ομάδες καθώς και στη σημασία της αποκέντρωσης των πολιτιστικών ενεργειών για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η Ιρλανδία αναφέρει ένα πρόγραμμα και έκθεση που εξετάζουν τον τρόπο αξιοποίησης της τέχνης για την κοινωνική ένταξη των μακροχρόνια ανέργων (Community Arts for Everyone). Ωστόσο, δεν αξιοποιεί την έκθεση για τη φτώχεια, την πρόσβαση και τη συμμετοχή στις τέχνες, για την ανάπτυξη μιας ενιαίας και συνολικής στρατηγικής. Στο ΕΣΔ του Βελγίου δίδονται σαφείς στατιστικές πληροφορίες για τα πολιτιστικά ελλείμματα των ομάδων που μειονεκτούν και αναγγέλλεται η πρόθεση παροχής πιο λεπτομερών στοιχείων για τα πολιτιστικά μέτρα, στο πλαίσιο του ΕΣΔ για το 2003.

3.2 Στόχος 2: Πρόληψη των κινδύνων αποκλεισμού

- (α) Πλήρης αξιοποίηση του δυναμικού της κοινωνίας της γνώσης και των νέων τεχνολογιών της πληροφόρησης και της επικοινωνίας μεριμνώντας ώστε κανείς να μην μένει στο περιθώριο και δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ανάγκες των ατόμων με ειδικές ανάγκες
- (β) Υλοποίηση πολιτικών με στόχο την αποφυγή των κρίσιμων τομών στις συνθήκες διαβίωσης που μπορούν να οδηγήσουν σε καταστάσεις αποκλεισμού ιδίως όσον αφορά τις περιπτώσεις **υπερχρέωσης το σχολικό αποκλεισμό ή την απώλεια στέγης**.
- (γ) Υλοποίηση δράσεων προκειμένου να διαφυλαχθεί η **οικογενειακή αλληλεγγύη** με κάθε μορφή της.

3.2.1 Προώθηση της ηλεκτρονικής ένταξης

Ο αντίκτυπος της κοινωνίας που βασίζεται στη γνώση και των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην ενσωμάτωση, δηλαδή το θέμα της ηλεκτρονικής ένταξης, αναγνωρίζεται από διάφορα κράτη μέλη. Ωστόσο, η αφετηρία είναι διαφορετική στα διάφορα κράτη μέλη, αφού ορισμένα από αυτά (κυρίως οι σκανδιναβικές χώρες και οι Κάτω Χώρες) έχουν πολύ υψηλότερα επίπεδα διάδοσης των ΤΠΕ (από πλευράς πρόσβασης στο διαδίκτυο, ακόμη και για ομάδες με χαμηλό εισόδημα) και αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρουν για την κοινωνική ενσωμάτωση. Επομένως, οι ενέργειες για την προώθηση της ηλεκτρονικής ένταξης είναι πιο έντονες σε χώρες που παρουσιάζουν μεγαλύτερα κενά στη διάδοση των ΤΠΕ.

Η ηλεκτρονική ένταξη κατέχει **στρατηγική θέση** στα ΕΣΔ των Κάτω Χωρών, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας, όπου συμπεριλαμβάνεται στις κύριες αρχές της στρατηγικής για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα ΕΣΔ των Κάτω Χωρών, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας περιέχουν την πιο εκτενή πολιτική προσέγγιση για την ηλεκτρονική ένταξη. Ο στόχος είναι διπλός: πρώτον, αξιοποίηση του δυναμικού των ΤΠΕ για την ενσωμάτωση, με τη δημιουργία νέων δυνατοτήτων εργασίας ή με τη βελτίωση και τη δημιουργία νέων υπηρεσιών για μειονεκτούσες ομάδες και περιοχές· δεύτερον, εξασφάλιση της δυνατότητας όλων να επωφεληθούν οικονομικά και κοινωνικά από τις νέες τεχνολογίες, με την εξάλειψη των εμποδίων στη νέα κοινωνία.

Όσον αφορά τον πρώτο στόχο, οι πρωτοβουλίες που αναφέρονται εστιάζονται στην **κατάρτιση στις ΤΠΕ**, παρουσιάζοντας μια γενική συνέπεια με το περιεχόμενο των ΕΣΔ για την απασχόληση. Οι πρωτοβουλίες απευθύνονται κυρίως σε ανέργους και χαρακτηρίζονται από ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής. Στη Γαλλία, 1,2 εκατ. άνεργοι θα λάβουν κατάρτιση στις ΤΠΕ έως το τέλος του 2002· στη Δανία, οι ΤΠΕ συμπεριλαμβάνονται υποχρεωτικά σε όλους τους κύκλους επαγγελματικής κατάρτισης· στην Ιταλία παρέχεται κατάρτιση σε υπολογιστές σε όλους τους ανέργους των νότιων περιοχών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η κατάρτιση συνδυάζεται με την παροχή εξοπλισμού ΤΠΕ, όπως στο Βέλγιο.

Η ανάπτυξη των **υπηρεσιών σε απ' ευθείας σύνδεση** αποτελεί ακόμη μια ευκαιρία που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες για την προώθηση της ένταξης. Αυτό αποτελεί το αντικείμενο μιας σειράς πρωτοβουλιών, που αφορούν κυρίως την ηλεκτρονική παροχή όλων των δημόσιων υπηρεσιών και τη δημιουργία μιας ενιαίας πύλης εισόδου (μεταξύ άλλων στην Αυστρία και την Ιρλανδία) καθώς και τη δημιουργία θεματικών "εικονικών γραφείων" διαρκούς λειτουργίας (Κάτω Χώρες). Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ΤΠΕ παρέχουν νέους διαύλους αλληλεπίδρασης, όπως το σχέδιο "ηλεκτρονικής δημοκρατίας" (e-democracy) που έχει ως στόχο την τόνωση της κοινωνικής συμμετοχής της νεολαίας.

Οι νέες τεχνολογίες και οι υπηρεσίες σε απ' ευθείας σύνδεση χρησιμοποιούνται επίσης για την ενίσχυση **τοπικών κοινοτήτων**, όπως διαπιστώνεται από την πορτογαλική πρωτοβουλία "Com as Minorias" ("Με μειονότητες") για μετανάστες από την Αφρική που ζουν στην περιοχή της Λισσαβώνας και το ισπανικό σχέδιο "Omnia" στην Καταλωνία. Ο σημαντικός ρόλος των τοπικών κοινοτήτων και των ενώσεων αναγνωρίζεται και υποστηρίζεται επίσης από την Ιρλανδία, με την πρωτοβουλία CAIT, μέσω της οποίας χρηματοδοτούνται κοινοτικά και εθελοντικά σχέδια που χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες για την κοινωνική ανάπτυξη, καθώς επίσης και από την Ισπανία, όπου εφαρμόζεται ένα σχέδιο με στόχο την εξασφάλιση πρόσβασης σε ΤΠΕ από τις ΜΚΟ που εφαρμόζουν προγράμματα κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Η ευαισθητοποίηση για το δυναμικό των νέων τεχνολογιών και υπηρεσιών αποτελεί το πρώτο βήμα για την εξάλειψη των εμποδίων, για τη δημιουργία της κοινωνίας της γνώσης χωρίς αποκλεισμούς, ειδικά σε χώρες με χαμηλά ποσοστά πρόσβασης στο διαδίκτυο. Στα ΕΣΔ αναφέρονται κάποιες πρωτοβουλίες για το θέμα αυτό, όπως η γερμανική εκστρατεία "Διαδίκτυο για όλους" ("*Internet fuer alle*").

Οι ενέργειες αυτές συνδέονται συνήθως άμεσα με πρωτοβουλίες για την απόκτηση **βασικών δεξιοτήτων στις ΤΠΕ**, προκειμένου να υποστηριχθούν ο ευρύτερος πληθυσμός αλλά, κυρίως, οι μειονεκτούσες ομάδες στις πρώτες τους προσπάθειες αξιοποίησης του διαδικτύου και των υπηρεσιών σε απ' ευθείας σύνδεση. Από αυτήν την άποψη, είναι προφανές ότι χρειάζονται πρωτοβουλίες διαφορετικής κλίμακας, στα διάφορα κράτη μέλη. Από τη μια, σε χώρες με χαμηλά ποσοστά πρόσβασης στο διαδίκτυο, ο στόχος να εξασφαλιστεί η πρόσβαση από όλους στην κοινωνία που βασίζεται στη γνώση, επιδιώκεται μέσω εκτενών προγραμμάτων (Ισπανία - "*Internet para todos*", στο οποίο συμμετέχουν 1 εκατ. άτομα - και Πορτογαλία, όπου ο στόχος είναι, έως το 2006, να έχουν αποκτήσει δίπλωμα στις ΤΠΕ 2 εκατ. άτομα). Από την άλλη, σε χώρες όπου άνω του 50% του πληθυσμού έχει πρόσβαση σε υπηρεσίες απ' ευθείας σύνδεσης, τα προγράμματα μπορούν να επικεντρωθούν στις μειονεκτούσες ομάδες (π.χ. άστεγους και ηλικιωμένους) και σε συνοικίες, όπως γίνεται στη Φινλανδία και στις Κάτω Χώρες.

ΟΙ ΤΠΕ, ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ: ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΣΕ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ (ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ)

Στις Κάτω Χώρες δημιουργήθηκαν Internet καφέ σε 48 κέντρα παροχής στέγασης και φροντίδας σε ηλικιωμένους, έτσι ώστε να δοθεί στα άτομα αυτά η δυνατότητα εξοικείωσής τους με τους υπολογιστές και το διαδίκτυο. Επίσης, και στα 1355 κέντρα που υπάρχουν στη χώρα δόθηκε ένας οδηγός δημιουργίας Internet καφέ με σχετικά χαμηλό κόστος. Τα καφέ αυτά είναι επίσης κέντρα εκμάθησης υπολογιστών, ανοιχτά σε όλους τους κατοίκους, αποτελώντας έτσι έναν τόπο συνάντησης για την τοπική κοινότητα και ένα μέσο παροχής νέων επικοινωνιακών επιλογών για τους ηλικιωμένους.

Το θέμα της **διαθεσιμότητας των ΤΠΕ** αντιμετωπίζεται κυρίως από την άποψη της δημόσιας πρόσβασης, ενώ δεν αναφέρονται σχεδόν καθόλου πρωτοβουλίες που βρίσκονται σε εξέλιξη και προσφέρουν οικονομική υποστήριξη για την αγορά εξοπλισμού. Στη Γαλλία αναφέρεται η ανάπτυξη της δημόσιας πρόσβασης, μέσω των λεγόμενων δημόσιων σημείων πρόσβασης στο διαδίκτυο (PIAP), όπου στόχος είναι να δημιουργηθούν 7000 PIAP έως το τέλος του 2003 (εκ των οποίων τα 2500 προσφέρουν υπηρεσίες αλφαριθμητισμού στις ΤΠΕ), συμπεριλαμβανομένων πολιτιστικών χώρων πολυμέσων στο πλαίσιο του δικτύου ενημέρωσης της νεολαίας ("*réseau Information Jeunesse*"). Στο Λουξεμβούργο, αυτό επιδιώκεται μέσω των "κοινοτικών σημείων ενημέρωσης ("*point information communal*"). Στην Ελλάδα δίδεται ιδιαίτερη προσοχή σε διαδικτυακά κέντρα ενημέρωσης σε απομακρυσμένες περιοχές και σε νησιά. Στο ΗΒ, τα κέντρα "ΗΒ σε απ' ευθείας σύνδεση" (6000 έως την άνοιξη του 2002, κυρίως σε μειονεκτούσες κοινότητες) συνδυάζουν την παροχή πρόσβασης στο διαδίκτυο με άλλες ευκαιρίες μάθησης. Τα PIAP εγκαθίστανται σε βιβλιοθήκες όλων των χωρών.

Τα στοιχεία του πρόσφατου Ευρωβαρόμετρου δείχνουν μεγάλες διαφορές στα περισσότερα κράτη μέλη, όσον αφορά την κατάρτιση σε ΤΠΕ και την πρόσβαση στο διαδίκτυο, εις βάρος των **γυναικών**. Ωστόσο, μόνο τρία κράτη μέλη αναφέρουν θετικά μέτρα για τη μείωση των διαφορών. Η Αυστρία αναφέρει πολλές πρωτοβουλίες για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των γυναικών σε τεχνικά επαγγέλματα και στην κατάρτιση σε υπολογιστές. Η Γερμανία έχει θέσει ως στόχο την επίτευξη, έως το 2005, ενός ποσοστού συμμετοχής των γυναικών σε κύκλους κατάρτισης στις τεχνολογίες επικοινωνίας και στα πολυμέσα της τάξης του 40%. Η Πορτογαλία σχεδιάζει να προωθήσει την ίση συμμετοχή των φύλων στη δια βίου μάθηση, το περιεχόμενο της οποίας θα αφορά κατά 50% τις ΤΠΕ.

Σε εναρμόνιση με το στόχο που τέθηκε στη Νίκαια για τη "συνεκτίμηση των αναγκών των ατόμων με ειδικές ανάγκες", η πλειοψηφία των κρατών μελών προβλέπει μέτρα για την προώθηση της πρόσβασης των **ατόμων με ειδικές ανάγκες** στις ΤΠΕ (Αυστρία, Φινλανδία, Δανία, Γερμανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Κάτω Χώρες, Ιρλανδία, Σουηδία). Ορισμένα κράτη μέλη (Βέλγιο, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ισπανία, ΗΒ) δεν αντιμετωπίζουν επαρκώς αυτό το θέμα στα ΕΣΔ. Καινοτόμες προσεγγίσεις εφαρμόζονται στη Σουηδία και στη Δανία, όπου χρησιμοποιούνται πρότυπα καθολικού σχεδιασμού, για την αύξηση της πρόσβασης σε προϊόντα των ΤΠΕ. Η Σουηδία θα προχωρήσει στην επισκόπηση της σχετικής νομοθεσίας και των κατευθυντήριων γραμμών, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στην αρχή της προσβασιμότητας. Άλλα μέτρα περιλαμβάνουν τη βελτίωση των δεξιοτήτων σε ΤΠΕ ατόμων με ειδικές ανάγκες (Σουηδία, Πορτογαλία). Για παράδειγμα, στην Πορτογαλία, οι ΤΠΕ θα χρησιμοποιηθούν ως υποχρεωτικό διδακτικό εργαλείο σε όλους τους κύκλους ειδικής κατάρτισης για άτομα με ειδικές ανάγκες.

ΟΙ ΤΠΕ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΣΟΥΗΔΙΑ)

Κατά το χρονικό διάστημα 1998-2001, το σουηδικό ίδρυμα μειονεξιών εφάρμοσε ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη και την πρακτική δοκιμή συστημάτων ΤΠΕ για άτομα με ειδικές ανάγκες, με σκοπό την αξιοποίηση των ΤΠΕ για την αύξηση της συμμετοχής και της ισότητας αυτών των ατόμων. Έως σήμερα έχουν δοθεί επιχορηγήσεις σε περισσότερα από 60 σχέδια και προκαταρκτικές μελέτες που εκτελούνται από οργανώσεις ατόμων με ειδικές ανάγκες, από περιφερειακά συμβούλια και τοπικές αρχές, με τη συμμετοχή οργανώσεων ατόμων με ειδικές ανάγκες και μεμονωμένων χρηστών. Για κάθε σχέδιο καταρτίζεται μέθοδος αξιολόγησης και διάδοσης των πληροφοριών. Το 2000 έγινε επίσης για πρώτη φορά αξιολόγηση από εξωτερικό σύμβουλο. Το πρόγραμμα αποτελείται από τέσσερις συνιστώσες: ένα πρόγραμμα εφαρμογής, μια εκστρατεία ενημέρωσης, ένα πρόγραμμα για τη βελτίωση των δεξιοτήτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες στις ΤΠΕ και μια μελέτη για τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις των μέτρων ΤΠΕ. Στόχος του προγράμματος είναι, εντός τριών ετών, η απόκτηση τεκμηριωμένης εμπειρίας όσον αφορά τη χρήση των ΤΠΕ σε νέους τομείς και για ομάδες με ειδικές ανάγκες, η ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών με βάση τις ΤΠΕ και η προσαρμογή τους στις ανάγκες των ατόμων με ειδικές ανάγκες και η ανάπτυξη μεθόδων για τη δοκιμή, την κατάρτιση και τη χρήση βοηθημάτων και υπηρεσιών ΤΠΕ. Σε διάστημα τριών ετών, το σουηδικό ταμείο κληροδοτημάτων θα διαθέσει περίπου 30 εκατ. SEK.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζουν ένα ευρύ φάσμα εμποδίων όσον αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Όσο περισσότερο γίνονται διαθέσιμες οι διάφορες κρατικές υπηρεσίες αλλά και σημαντικές δημόσιες πληροφορίες σε απ' ευθείας σύνδεση, η εξασφάλιση της πρόσβασης σε δημόσιους ιστοτόπους για όλους τους πολίτες καθίσταται εξίσου σημαντική με την εξασφάλιση της πρόσβασης σε δημόσια κτίρια. Ως εκ τούτου, πολλά κράτη μέλη έχουν συμπεριλάβει στα ΕΣΔ μέτρα για την προώθηση της δυνατότητας πρόσβασης στο διαδίκτυο, για άτομα με ειδικές ανάγκες (Δανία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Ιρλανδία, Ελλάδα, Σουηδία). Η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Δανία έχουν επίσης θεσπίσει κατευθυντήριες γραμμές προσβασιμότητας στο διαδίκτυο για ιστοτόπους δημόσιων υπηρεσιών.

3.2.2 Πρόληψη των φαινομένων υπερχρέωσης και έλλειψη της στέγης²¹

Υπερχρέωση

Το θέμα της υπερχρέωσης εντοπίζεται από την πλειοψηφία των ΕΣΔ, ως αίτιο συνεχούς φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (Γερμανία, Βέλγιο, Φινλανδία, Αυστρία, Γαλλία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία). Καταστάσεις υπερχρέωσης εμφανίζονται ως αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων, όπως ανεργία, χαμηλό εισόδημα, προβλήματα οικονομικής διαχείρισης του νοικοκυριού και κατάχρηση δανείων. Επομένως, πρέπει να εφαρμοστούν τόσο προληπτικά όσο και διορθωτικά μέτρα, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων υπηρεσιών.

²¹ Η πρόληψη του αποκλεισμού από το σχολείο εξετάζεται εκτενώς στο πλαίσιο των στόχων 1.2 (εξασφάλιση πρόσβασης στην εκπαίδευση) και 3 (εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των παιδιών)

Μεταξύ των προληπτικών μέτρων, η κατάρτιση και η παροχή συμβουλών όσον αφορά τη διαχείριση χρημάτων και το σχεδιασμό του προϋπολογισμού για οικογένειες που βρίσκονται σε κίνδυνο, θεωρείται ως κύριο πολιτικό μέτρο που πρέπει να ενισχυθεί με την ανάπτυξη συναφών υπηρεσιών (Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία). Επίσης, όπως σχεδιάζεται στη Γερμανία, τα τραπεζικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν επίσης να συμβάλουν στην υποστήριξη αυτών των συστημάτων κατάρτισης και παροχής συμβουλών.

Στο πλαίσιο των διορθωτικών μέτρων, τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν σχεδιάσει πολιτικές που διευκολύνουν την επιστροφή χρεών, με την προσαρμογή των όρων και της διάρκειας της επιστροφής στις οικονομικές δυνατότητες των οφειλετών, προβλέποντας κυρίως τη δυνατότητα διευθέτησης ή ακύρωσης του χρέους (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία). Εκτός από τις οικονομικές ρυθμίσεις, δεν παύει να αναγνωρίζεται ότι είναι απαραίτητη η παροχή συνολικής κοινωνικής καθοδήγησης και ότι πρέπει να διατηρείται η πρόσβαση σε βασικά αγαθά και πόρους. Από αυτήν την άποψη, θεωρείται ζωτικής σημασίας η προώθηση μεγαλύτερης συνεργασίας ανάμεσα στις κοινωνικές και νομικές υπηρεσίες, όπως επίσης και με ιδιωτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΧΡΕΩΣΗΣ (ΓΕΡΜΑΝΙΑ)

Ο αριθμός των υπερχρεωμένων νοικοκυριών στη Γερμανία εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 2,77 εκατ. (στοιχεία 1999). Όσον αφορά τα προληπτικά μέτρα, σήμερα παρέχονται συμβουλές προς τους οφειλέτες από περίπου 1 160 ανεξάρτητες υπηρεσίες παροχής συμβουλών για χρέη σε όλη τη Γερμανία. Οι υπηρεσίες αυτές χρηματοδοτούνται από τα ομόσπονδα κρατίδια, τις δημοτικές αρχές ή τους παροχείς υπηρεσιών και προσφέρουν δωρεάν βοήθεια σε οφειλέτες. Για την περίοδο 2001-2003 σχεδιάζονται περαιτέρω πρωτοβουλίες, αφού η γερμανική κυβέρνηση έχει αρχίσει να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα για την πρόληψη της φτώχειας, το οποίο έχει ως στόχο να παροτρύνει τομείς της κοινωνίας να επικεντρωθούν στην κατάρτιση και την παροχή συμβουλών σε θέματα διαχείρισης χρημάτων για παιδιά, εφήβους και ενήλικες, ειδικά από νοικοκυριά που βρίσκονται σε επισφαλή χρηματική κατάσταση. Επίσης, καταβάλλονται προσπάθειες σε περιφερειακό επίπεδο για τη συμμετοχή τραπεζών, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ασφαλιστικών εταιρειών στη χρηματοδότηση της παροχής συμβουλών για οφειλές. Για το σκοπό αυτό, οι οργανώσεις που παρέχουν υπηρεσίες συμβουλών για θέματα οφειλών θα προχωρήσουν στη δημιουργία "περιφερειακών κύκλων διαπραγμάτευσης".

Όσον αφορά τα διορθωτικά μέτρα, τα άτομα που βρίσκονται σε απελπιστική οικονομική κατάσταση έχουν, από 1ης Ιανουαρίου 1999, τη δυνατότητα να κάνουν μια νέα αρχή, ύστερα από την ολοκλήρωση μια διαδικασίας για τη διευθέτηση της χρεοκοπίας και καταβολής των υπόλοιπων οφειλών. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρέχεται η δυνατότητα παραγραφής οφειλών ύστερα από μια περίοδο έξι ετών. Σε περίπτωση υπερχρέωσης τίθενται όρια στα ποσά που μπορούν να κατασχεθούν, έτσι ώστε να μπορούν οι οικογένειες να εξασφαλίζουν τα αναγκαία για τη διαβίωσή τους. Η γερμανική κυβέρνηση προτίθεται να περάσει το 2001 σχετική νομοθεσία, με την οποία θα αυξάνεται το εισοδηματικό επίπεδο, πέραν του οποίου θα γίνεται κατάσχεση για την αποπληρωμή οφειλών. Σχεδιάζονται επίσης αλλαγές στη νομοθεσία περί αφερεγγυότητας: π.χ. θα υπάρχει πρόβλεψη για την καταβολή διοικητικών δαπανών σε δόσεις, έτσι ώστε πλήρως αφερεγγυοί οφειλέτες να έχουν πρόσβαση σε διαδικασίες αφερεγγυότητας και, επομένως, να μπορούν να επωφεληθούν από ενδεχόμενη έκπτωση των υπόλοιπων οφειλών τους.

Έλλειψη στέγης

Η έλλειψη στέγης είναι η πιο ακραία μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, οι πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό στα ΕΣΔ είναι γενικά φτωχές. Επίσης, όπου υπάρχουν δείκτες, συχνά αντικατοπτρίζουν διοικητικές ενέργειες (άτομα με τα οποία ασχολήθηκαν οι αρμόδιες υπηρεσίες) και δεν επικεντρώνονται σε αποτελέσματα. Τα περισσότερα κράτη μέλη παραδέχονται ότι γνωρίζουν (πολύ) λίγα σχετικά με το μέγεθος και τη φύση του προβλήματος, κάτι που δεν τους επιτρέπει να αναπτύξουν μέτρα κατά της έλλειψης στέγης, τα οποία θα έχουν περισσότερο στρατηγικό και προληπτικό χαρακτήρα.

Λίγα είναι τα κράτη μέλη που παρέχουν στοιχεία για τον αριθμό των αστέγων: Δανία (4500), Αυστρία (20000, εκ των οποίων 3000 κοιμούνται σε υπαίθριους χώρους και οι υπόλοιποι σε υποστηριζόμενη μορφή στέγασης), Φινλανδία (10000 μόνα άτομα και 800 οικογένειες), Κάτω Χώρες (20000-30000) και Ιταλία (17000). Ορισμένα κράτη μέλη (Λουξεμβούργο, Ιρλανδία, Ισπανία, Γαλλία, Δανία, Βέλγιο) αναγνωρίζουν ότι ο αριθμός των αστέγων αυξάνεται, αυτή όμως η άποψη δεν γίνεται αποδεκτή από όλα τα κράτη μέλη. Το ΗΒ υποστηρίζει ότι ο αριθμός των ατόμων που κοιμούνται σε υπαίθριους χώρους έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν ενδείξεις ότι στους άστεγους περιλαμβάνεται ένα αυξανόμενο ποσοστό γυναικών, νέων, ατόμων αλλοδαπής προέλευσης και ατόμων με ψυχικά προβλήματα ή/και με προβλήματα εθισμού.

Πέντε κράτη μέλη (Βέλγιο, Γαλλία, Κάτω Χώρες, ΗΒ, Φινλανδία) αναφέρουν στα ΕΣΔ που υπέβαλαν τη δέσμευσή τους να ενισχύσουν τους δείκτες και τα συστήματα ενημέρωσης για τους άστεγους. Ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη είναι η πρόταση του Βελγίου για βελτίωση των μεθοδολογιών και για την προώθηση μιας πιο εναρμονισμένης συλλογής στοιχείων, μέσω της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τα πιο ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά των εθνικών πολιτικών προσεγγίσεων που διατυπώνονται στα ΕΣΔ όσον αφορά τους άστεγους μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Η Αυστρία διαθέτει ειδικές ρυθμίσεις παροχής καταφυγίων και στέγης σε τοπικό επίπεδο· εκτενής προσέγγιση (στέγαση + παροχή συμβουλών + λοιπές υπηρεσίες).
- Δανία: Εθνικό σχέδιο (Ιούλιος 2000)· αρμόδιες τοπικές και περιφερειακές αρχές· πρόληψη καθυστερήσεων καταβολής ενοικίων· υποχρέωση παροχής προσωρινής στέγης σε οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη· εκτενές πακέτο: στέγαση + παροχή κοινωνικών, υγειονομικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών· ειδικός προϋπολογισμός DK 200 εκατ. για το 2000 – 2003· σχέδιο για τους άστεγους και τις ΤΠΕ. 60 εκατ. DK για την περίοδο 1999-2003, για την εφαρμογή μιας δοκιμαστικής ρύθμισης όσον αφορά την προσαρμογή της κατασκευής οικιών στις ανάγκες των αστέγων.
- Φινλανδία: Ειδικό πρόγραμμα για τη μείωση των αστέγων έως το 2004, συμπεριλαμβανομένων: 1000-1200 καταλυμάτων για άστεγους (διάθεση με σειρά προτεραιότητας)· υπηρεσιών υποστήριξης· δημιουργίας μιας προσέγγισης εταιρικής σχέσης, "συνεταιριστικοί φορείς".
- Γαλλία: Μεγαλύτερη χρήση του τηλεφωνικού αριθμού κλήσης 115 για περιπτώσεις άμεσης ανάγκης· ανάπτυξη συνεργασιών με ενώσεις· στόχος είναι η αύξηση των καταφυγίων και η βελτίωση των υφιστάμενων καταλυμάτων· πολιτική για την πρόληψη/αντιμετώπιση καθυστερήσεων καταβολής ενοικίων.
- Γερμανία: Εστίαση στην πρόληψη καθυστερήσεων καταβολής ενοικίων (κύριος λόγος έξωσης)· αρμόδια είναι τα ομόσπονδα κρατίδια.
- Ελλάδα: Εκτενής, ειδική βοήθεια παρασχέθηκε στους σεισμοπαθείς.
- Ιρλανδία: Η στρατηγική για τους άστεγους (Μάιος 2000) προβλέπει μια εκτενή και προληπτική προσέγγιση· διάθεση σημαντικών πόρων από τον προϋπολογισμό και αυξήσεις κατά τα επόμενα 5 χρόνια· στενή συνεργασία με ΜΚΟ και τοπικές αρχές· αύξηση των καταφυγίων· ειδικές παροχές φροντίδας (για χρήστες οιοπνευματώδων και ναρκωτικών)· ειδική υπηρεσία αστέγων για το Δουβλίνο· προετοιμασία 3ετών τοπικών σχεδίων δράσης.

- Λουξεμβούργο: Ενίσχυση της υφιστάμενης φροντίδας, παροχής συμβουλών και στέγης· ανάπτυξη υποστηριζόμενης στέγης· εδραίωση μέτρων για επείγουσα παροχή στέγης και ανάπτυξη προτάσεων για τη βελτίωση της πρόσβασης των αστέγων στο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα·
- Κάτω Χώρες: Εκτενής στρατηγική και προσέγγιση με στόχο την πρόληψη εξώσεων και καθυστέρησης καταβολής ενοικίων· ολοκληρωμένη προσέγγιση σε τοπικό επίπεδο· εκτενής καταγραφή και βάση δεδομένων όλων των αστέγων στα κέντρα, έως το 2006.
- Πορτογαλία: Δημιουργία νέας εθνικής τηλεφωνικής γραμμής άμεσης ανάγκης· δέσμευση των τοπικών κέντρων κοινωνικής δράσης να προσεγγίσουν όλους τους άστεγους εντός ενός έτους.
- Σουηδία: Από το 1999, το κοινοβούλιο ασχολείται με την προετοιμασία ενός ειδικού πακέτου μέτρων· ειδικός προϋπολογισμός για την καταπολέμηση της έλλειψης στέγης (10 εκατ. SKR/ανά έτος, για την περίοδο 2002-2004).
- ΗΒ: Στρατηγική προσέγγιση και δέσμευση για μείωση του αριθμού των ατόμων που κοιμούνται σε υπαίθριους χώρους, τουλάχιστον κατά 2/3, έως το 2002 (Αγγλία) και σε μηδέν έως το 2003 (Σκωτία)· το ίδιο και στην Ουαλία. Ειδικές ομάδες εργασίας προετοιμάζουν και εποπτεύουν την εφαρμογή μέτρων. Σημαντικές προσπάθειες για καλύτερη κατανόηση και παρακολούθηση της κατάστασης των αστέγων. 'Scotland's Rough Sleepers Initiative'; 'England's Safer Communities Supported Housing Fund'.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ (ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ)

Στόχος του προγράμματος της Φινλανδίας για τη μείωση του αριθμού των αστέγων, για την περίοδο 2001-2003, είναι να σταματήσει να αυξάνεται ο αριθμός τους και να επέλθει μια μείωση του αριθμού τους έως το 2004. Στόχος είναι η δημιουργία 1000-1200 νέων καταλυμάτων για τους άστεγους. Προτείνεται η επιλογή των ενοίκων, από όλα τα είδη ιδιοκτητών, να γίνεται κατά τρόπο που να δίδεται προτεραιότητα σε άστεγους και σε άτομα που βρίσκονται σε εξαιρετικά μεγάλη ανάγκη για στέγαση. Το πρόγραμμα θα καλύπτει επίσης την επιπλέον ανάγκη για εξυπηρετούμενη στέγαση και θα αναπτύσσει υπηρεσίες υποστήριξης για άστεγους και άλλες ειδικές ομάδες. Προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, προτείνεται η δημιουργία σε αναπτυξιακά κέντρα συνεταιριστικών φορέων, που θα αποτελούνται από εκπροσώπους δημοτικών αρχών, παροχών υπηρεσιών, του τρίτου τομέα και ιδιοκτητών ενοικιαζόμενης στέγης.

3.2.3 Διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης

Στα διάφορα ΕΣΔ περιλαμβάνονται πολλά μέτρα που συμβάλουν στη διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης. Σε αυτά περιλαμβάνονται τόσο κύριοι τομείς της πολιτικής, όπως η απασχόληση, η υποστήριξη του εισοδήματος, η στέγαση, η υγεία, η εκπαίδευση και η ισότητα των φύλων, όσο και πιο εξειδικευμένες πολιτικές για την υποστήριξη ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων, όπως παιδιά, ηλικιωμένοι και άτομα με ειδικές ανάγκες. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι μόνο ορισμένα κράτη μέλη δίνουν ιδιαίτερη προτεραιότητα στη διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης, ως κύριο τομέα της πολιτικής για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Πρόκειται για εκείνα τα κράτη μέλη που παραδοσιακά θεωρούν την οικογένεια ως τον πυρήνα των εθνικών στρατηγικών για την προώθηση της συνοχής, κυρίως την Πορτογαλία, την Ισπανία, την Ελλάδα, τη Γερμανία, την Ιρλανδία, την Ιταλία και την Αυστρία. Επισημαίνουν ιδιαίτερα το συνεχή ρόλο που πρέπει να διαδραματίζει η οικογένεια για την κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών, των ηλικιωμένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Όλοι αναγνωρίζουν τις ταχείες διαρθρωτικές αλλαγές που επηρεάζουν τη φύση της οικογένειας (βλ. κεφάλαιο 1) και ότι, προκειμένου να μπορέσει η οικογένεια, στις διάφορες μορφές της, να συνεχίσει να διαδραματίζει κύριο ρόλο στην πρόληψη των κινδύνων αποκλεισμού, οι πολιτικές θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε αυτές τις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Οι πολιτικές απαντήσεις περιλαμβάνουν τόσο γενικά μέτρα για την υποστήριξη όλων των οικογενειών όσο και ειδικά μέτρα για την προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό οικογενειών που αντιμετωπίζουν ειδικές δυσκολίες ή κρίσεις (όπως είναι η διάλυση της οικογένειας ή η άσκηση οικιακής βίας). Μπορούν επίσης να διαχωριστούν σε πολιτικές που έχουν ως στόχο την πρόληψη της φτώχειας ή τη διάσωση οικογενειών που βρίσκονται ήδη σε κατάσταση φτώχειας και σε πολιτικές που ενισχύουν την ικανότητα της οικογένειας να προωθήσει την ενσωμάτωση των ηλικιωμένων, των νέων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Γενικά, κρίνεται ότι η εφαρμογή ενός συνδυασμού πολιτικών είναι το πιο κατάλληλο μέσο για τη διατήρηση της οικογενειακής αλληλεγγύης. Αυτός ο συνδυασμός πολιτικών καλύπτει τους ακόλουθους κύριους τομείς:

- εξασφάλιση οικονομικής σταθερότητας και καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, με την ευνοϊκή μεταχείριση οικογενειών στο πλαίσιο των συστημάτων φορολόγησης και πρόνοιας (Αυστρία, Γερμανία, Ιταλία και Λουξεμβούργο), αναγνώριση των διαφόρων ειδών οικογένειας, συμπεριλαμβανομένων ζευγαριών του ίδιου φύλου (Γερμανία), παροχή υποστήριξης σε άνεργες και ευάλωτες οικογένειες για την ανεύρεση εργασίας (Γαλλία) και παροχή επιδομάτων συντήρησης οικογενειών, σε γονείς παιδιών που χρειάζονται φροντίδα, προκειμένου να διευκολυνθεί η επιστροφή τους στην οικογένεια (Βέλγιο).

- εξασφάλιση υποστήριξης σε περίπτωση διάλυσης της οικογένειας και διαζυγίου, έτσι ώστε αυτό να μην οδηγήσει σε νέα φτώχεια, ανασφάλεια και αποκλεισμό και στην αύξηση του αριθμού των παιδιών που χρειάζονται φροντίδα (Γαλλία). Τα μέτρα περιλαμβάνουν υπηρεσίες διαμεσολάβησης και παροχής συμβουλών για περιπτώσεις χωρισμού, ειδική υποστήριξη και βοήθεια σε θύματα οικιακής βίας, ενίσχυση των γενικών οικονομικών παροχών σε οικογένειες με ένα γονέα, βελτίωση των διατάξεων όσον αφορά επιδόματα συντήρησης (Αυστρία) και μέτρα που θα εξασφαλίζουν ότι και οι δύο γονείς συμμετέχουν στην ανατροφή και στη φροντίδα των παιδιών (Σουηδία και Γαλλία).

- βελτίωση των υπηρεσιών ενημέρωσης, κατάρτισης, υποστήριξης και παροχής συμβουλών, που θα βοηθήσουν τις οικογένειες να αντιμετωπίσουν και να μειώσουν τυχόν διενέξεις, θα βελτιώσουν τις γονικές δεξιότητες, θα συμβάλουν στην καλύτερη υποστήριξη των παιδιών και στην αναγνώριση των δικαιωμάτων τους, στο πλαίσιο ευάλωτων οικογενειών (Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία) καθώς και στη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας σε δύσκολες καταστάσεις και στην παραμονή των παιδιών σε σταθερές οικογενειακές δομές, αντί να αποδοθούν για μέριμνα σε ιδρύματα (Ιταλία και Πορτογαλία).

- προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών για ευάλωτες οικογένειες σε μειονεκτούσες κοινότητες, όπως π.χ. η υποστήριξη που παρέχεται σε ΜΚΟ για την ανάπτυξη τοπικών ολοκληρωμένων συστημάτων υποστήριξης στην Ισπανία και η ανάπτυξη σε κοινοτική βάση κέντρων παροχής οικογενειακών υπηρεσιών στην Ιρλανδία·

- προώθηση μέτρων για το συνδυασμό της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, όπως η αύξηση της παροχής ημερήσιας φροντίδας και η θέσπιση ελαστικών εργασιακών ρυθμίσεων (βλ. κεφάλαια 3.1.1 και 4 για περισσότερες λεπτομέρειες)·

- υποστήριξη και ενθάρρυνση των οικογενειών να αναλάβουν την κατ' οίκον φροντίδα ασθενών, ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένων, με την ενίσχυση των συστημάτων υποστήριξης στην κοινότητα, με την παροχή βοήθειας και κατάρτισης για την παροχή φροντίδας (Αυστρία, Ελλάδα, Ισπανία, Σουηδία, Ιταλία, Ιρλανδία) και συμβολή στο οικονομικό κόστος που προκύπτει από την παραίτηση από την εργασία για την παροχή φροντίδας, όπως το επίδομα για άτομα που παρέχουν φροντίδα (Ιρλανδία) και οι ασφαλιστικές ελαφρύνσεις (Αυστρία).

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (ΙΡΛΑΝΔΙΑ)

Η συμμετοχή της κοινότητας είναι σημαντική για την επιτυχή παροχή υποστήριξης που χρειάζονται κατά καιρούς οι οικογένειες. Στόχος αυτών των δοκιμαστικών σχεδίων είναι η παροχή μεγαλύτερης πρόσβασης σε επιτόπιες υπηρεσίες ενημέρωσης για οικογένειες, με την ανάπτυξη ενιαίων κέντρων επαφής. Βασίζονται λοιπόν σε μια διωπηρεσιακή προσέγγιση και στη στενή συνεργασία ανάμεσα σε κρατικούς οργανισμούς και σε εθελοντικές υπηρεσίες. Διατίθεται ένα βελτιωμένο πρόγραμμα υποστήριξης για μια μικρή ομάδα οικογενειών με σύνθετες ανάγκες, π.χ. πολύ νεαρές μόνες μητέρες, άλλοι μόνοι γονείς και εξαρτώμενοι(ες) συζύγοι σε νοικοκυριά που εξαρτώνται από την κοινωνική πρόνοια. Τα σχέδια προβλέπουν την προσωπική επαφή με τα εν λόγω άτομα, προκειμένου να αποκτήσουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την προσωπική και οικογενειακή τους κατάσταση και να αποκτήσουν πρόσβαση σε ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης. Εφαρμόζονται σε τρία τοπικά γραφεία:- Waterford, Cork και Finglas, στο Δουβλίνο. Τα σχέδια υπόκεινται σε συνεχή αξιολόγηση και σε πρόσφατη έκθεση συνιστάται, μεταξύ άλλων, η ευρύτερη εφαρμογή τους. Η κυβέρνηση έχει διαθέσει στο Σχέδιο Εθνικής Ανάπτυξης 15,24 εκατ. € (12 εκατ. IR£) για την ανάπτυξη επιτυχημένων στοιχείων του δοκιμαστικού σχεδίου, για τη χρονική περίοδο 2000 – 2006. Η συνολική χρηματοδότηση για το σχέδιο οικογενειακών υπηρεσιών ανέρχεται σε 1,27 εκατ. € (1 εκατ. IR£) για το 2001.

3.3 Στόχος 3: Παροχή βοήθειας στους πιο ευάλωτους

(α) Προώθηση της κοινωνικής ένταξης γυναικών και ανδρών οι οποίοι κινδυνεύουν ιδίως λόγω της **αναπηρία** τους ή του γεγονότος ότι ανήκουν σε μια κοινωνική ομάδα που αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες ένταξης να βρεθούν αντιμέτωποι με καταστάσεις επίμονης ανέχειας.

(β) Πορεία για την εξάλειψη των καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού που πλήττουν τα **παιδιά** και παροχή κάθε δυνατότητας για μια επιτυχή κοινωνική ένταξη.

γ) Ανάπτυξη γενικών δράσεων οι οποίες θα απευθύνονται σε περιοχές **αντιμέτωπες με τον αποκλεισμό**.

Οι στόχοι αυτοί θα μπορέσουν να υλοποιηθούν ενσωματώνόμενοι στο σύνολο των λοιπών στόχων ή/και μέσω συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων.

3.3.1 Προώθηση της ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Τα περισσότερα κράτη μέλη αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες ή τα άτομα που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ένταξης, όπως οι άστεγοι, τα άτομα με ψυχικές ασθένειες, οι ναρκομανείς και οι αλκοολικοί, οι πρόην κρατούμενοι και οι πόρνες, αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο διαρκούς φτώχειας. Παρ' ό,τι πολλές από τις ανάγκες τους μπορούν να καλυφθούν με τη βελτίωση της πρόσβασης στα κύρια συστήματα παροχής υπηρεσιών, αυτό συχνά δεν είναι αρκετό, ακόμη και στα πιο αναπτυγμένα και εκτενή συστήματα. Αυτό επιβεβαιώνεται από στοιχεία που δείχνουν χαμηλό ποσοστό αξιοποίησης κύριων υπηρεσιών από τις ομάδες αυτές.

Επομένως, για τα άτομα που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ένταξης πρέπει να αναπτυχθούν ειδικές κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίες θα συμβάλουν ώστε τα άτομα αυτά να αυτοβοηθούνται στο μέγιστο δυνατό βαθμό και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. Τα μέτρα για τις ομάδες αυτές περιλαμβάνουν συστήματα παροχής προσωπικής βοήθειας και ημερησίων καταφυγίων, ενώ ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων και εξατομικευμένων πακέτων υποστήριξης, ώστε να βοηθηθεί η ένταξή τους.

Όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες, η πλειοψηφία των κρατών μελών αναγνωρίζει ότι πρόκειται για μια ομάδα που διατρέχει κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, καθορίζοντας μια λίγο έως πολύ εκτενή στρατηγική για την ένταξή τους. Η Γαλλία και το Λουξεμβούργο παρουσιάζουν τις πολιτικές τους όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες σε χωριστά πολιτικά έγγραφα, τα οποία απλώς αναφέρονται στα αντίστοιχα ΕΣΔ των χωρών αυτών.

Θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι ορισμένα κράτη μέλη έχουν θέσει **εθνικούς** στόχους για την αύξηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Σουηδία, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία). Άλλα κράτη μέλη επαναλαμβάνουν τους στόχους αύξησης των επιπέδων απασχόλησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, που περιλαμβάνονταν στα ΕΣΔ αυτών των χωρών για την απασχόληση για το 2001 (Σουηδία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Αυστρία, ΗΒ και Γερμανία). Ωστόσο, στα ΕΣΔ για την κοινωνική ενσωμάτωση δεν περιέχονται νέες σημαντικές πολιτικές πρωτοβουλίες για την απασχόληση.

Ορισμένα κράτη μέλη αναγνωρίζουν ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες παρουσιάζουν χαμηλότερο ποσοστό **συμμετοχής στην εκπαίδευση**, κάτι που στη συνέχεια έχει επίδραση στη μελλοντική τους απασχολησιμότητα. Από στοιχεία του ECHP για το 1996 προκύπτει ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν λιγότερες πιθανότητες να φθάσουν στο υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν πρόωρα τις σπουδές τους (στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση έφθασε το 9% των ατόμων με ειδικές ανάγκες, σε σύγκριση με το 18% των ατόμων χωρίς ειδικές ανάγκες).

Αποτελεί ιδιαίτερα ευχάριστο γεγονός ότι ένας αυξανόμενος αριθμός κρατών μελών αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα:

- Η Αυστρία σχεδιάζει να επεκτείνει την ένταξη των μαθητών με ειδικές ανάγκες στο ένατο σχολικό έτος, από το 2001-2002.
- Στο ΗΒ, ο νόμος του 1995 περί των διακρίσεων λόγω αναπηρίας, έχει πλέον επεκταθεί και στην εκπαίδευση.
- Στις Κάτω Χώρες, σε συνέχεια της εισαγωγής του ατομικού συστήματος χρηματοδότησης μαθητών, τον Αύγουστο του 2000, οι γονείς έχουν πλέον την επιλογή εγγραφής παιδιών τους με ειδικές ανάγκες σε ειδικό σχολείο ή σε κανονικό σχολείο, με τη διάθεση στο σχολείο ενός χρηματικού ποσού για να προβεί στις ειδικές προσαρμογές για το παιδί.

- Στη Γερμανία και την Ιταλία, οι μαθητές με ειδικές ανάγκες εντάσσονται σε κανονικό σχολείο, που προσφέρει εκπαίδευση σε όλους, προκειμένου να μπορέσουν οι μαθητές αυτοί να αξιοποιήσουν το πλήρες δυναμικό τους. Ανάλογα με το παιδί και το βαθμό της αναπηρίας παρέχεται ειδική παιδαγωγική υποστήριξη.
- Η Ισπανία παρέχει ειδικές υπηρεσίες υποστήριξης στον τομέα της εκπαίδευσης. Έχουν αναπτυχθεί σχέδια για την επέκταση και την υποστήριξη προγραμμάτων για κωφούς και άτομα με προβλήματα ακοής σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα.

Παρά τις αυξανόμενες αποδείξεις ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες που είναι ενταγμένα στο κύριο εκπαιδευτικό σύστημα έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν τις κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες που απαιτούνται στην αγορά εργασίας, σε ορισμένα κράτη μέλη εξακολουθεί να υφίσταται η παροχή χωριστής εκπαίδευσης για άτομα με ειδικές ανάγκες. Για παράδειγμα, στο Βέλγιο έχει αυξηθεί ο αριθμός των παιδιών που παρακολουθεί ειδική εκπαίδευση. Ωστόσο, το Βέλγιο έχει αρχίσει την εφαρμογή ενός σχεδίου για την ένταξη, έως το 2003, 60 μαθητών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία.

Ένας δυσανάλογα μεγάλος αριθμός ατόμων με ειδικές ανάγκες κρίνεται ακατάλληλος για **κατάρτιση**, λόγω πολύ χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Πρέπει να θεσπιστούν λιγότερο περιοριστικά κριτήρια επιλεξιμότητας, ώστε να αυξηθεί η πρόσβαση στην κατάρτιση και τον εκσυγχρονισμό δεξιοτήτων. Ορισμένα καινοτόμα μέτρα εντοπίζονται στα ακόλουθα κράτη μέλη:

- Σουηδία: άτομα με ειδικές ανάγκες που δεν διαθέτουν βασική ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση επιλέγονται για κατάρτιση, στο πλαίσιο των βασικών προγραμμάτων για την αγορά εργασίας.
- Φινλανδία: η μεταρρύθμιση του νόμου του 1999 περί επιδομάτων αποκατάστασης κατέστησε δυνατή την καταβολή σε νέους άνω των 16 ετών επιδομάτων αποκατάστασης, αντί αναπηρικών συντάξεων, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους στην επαγγελματική κατάρτιση. Το επίδομα αυτό επεκτάθηκε από το 2001 και σε νέους έως 20 ετών.
- Αυστρία: παρέχεται ειδική υποστήριξη κατά τη μεταβατική περίοδο από το σχολείο στην εργασία. Δημιουργία ομάδων που θα συμβάλουν στην προώθηση της επαγγελματικής ένταξης ατόμων με ειδικές ανάγκες που φεύγουν από το σχολείο.

Πολλά άτομα με ειδικές ανάγκες είναι οικονομικά ανενεργά και εξαρτώνται από τη λήψη παροχών αναπηρίας για μεγάλες συνήθως χρονικές περιόδους. Σε ορισμένες χώρες (π.χ. Κάτω Χώρες) ο αριθμός αυτών των ατόμων παρουσίασε αυξητικές τάσεις, με αποτέλεσμα να αναπτύξουν οι εθνικές αρχές εναλλακτικές λύσεις για τα ανενεργά άτομα με ειδικές ανάγκες και να λάβουν νέα μέτρα για τη βελτίωση της **απασχολησιμότητας** αυτών των ατόμων. Ορισμένα κράτη μέλη περιέχουν στα ΕΣΔ παραδείγματα παρόμοιων μέτρων:

- Η Σουηδία πρότεινε πρόσφατα αλλαγές στο ισχύον σύστημα για τις αναπηρικές συντάξεις. Αυτές οι συντάξεις θα αντικατασταθούν από επιδόματα ασθενείας και θα ενσωματωθούν στο σύστημα ασφάλισης υγείας, αντί του συστήματος συντάξεων γήρατος. Προτείνεται ένα νέο "επίδομα δραστηριότητας" για άτομα κάτω των 30 ετών, για να ενθαρρύνει τα άτομα αυτά να αναλάβουν δραστηριότητες ανάλογα με τις ικανότητές τους, χωρίς κίνδυνο για την οικονομική τους ασφάλεια.

- Η Φινλανδία προχώρησε στη μεταρρύθμιση του νόμου περί εθνικών συντάξεων, του 1999, ώστε να μπορέσουν οι αναπηρικές συντάξεις να παγώνουν κατά περιόδους απασχόλησης, προκειμένου να διευκολύνεται η είσοδος ατόμων με ειδικές ανάγκες στην αγορά εργασίας.
- Η Αυστρία θέσπισε επιδοτήσεις επαγγελματικής ένταξης, με την προσωρινή καταβολή μισθών, ως κίνητρο για την πρόσληψη ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι συντάξεις αναπηρίας θα συνδυάζονται με μέτρα ενεργοποίησης, ώστε να προλαμβάνεται ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού.
- Η Δανία διαθέτει συστήματα ελαστικών ρυθμίσεων εργασίας και προστατευόμενης εργασίας, με επιδοτήσεις μισθών για άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Το Λουξεμβούργο πρότεινε πρόσφατα αλλαγές στο ισχύον σύστημα απασχόλησης και αμοιβής ατόμων με ειδικές ανάγκες, ώστε να ενισχυθεί η αυτονομία τους.

Ορισμένα κράτη μέλη ακολουθούν μια προσέγγιση μεγαλύτερης ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, συνεκτιμώντας τις ανάγκες τους κατά τη χάραξη πολιτικών, στο πλαίσιο της έννοιας "**Σχεδιασμός για όλους**". Στην Ελλάδα αναπτύσσεται ένα πρόγραμμα στο πλαίσιο του Σχεδιασμού για όλους, το οποίο συμπεριλαμβάνει την εξάλειψη αρχιτεκτονικών εμποδίων με στόχο το σχεδιασμό πόλεων που θα είναι πιο φιλικές στα άτομα με ειδικές ανάγκες (πεζοδρόμια, πλατείες, διαβάσεις πεζών). Η πιο θετική προσέγγιση εντοπίζεται στην Αυστρία, η οποία κάνει ένα βήμα περισσότερο και προωθεί ένα περιβάλλον φιλικό στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Η ύπαρξη στέγης φιλικής προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ένταξη των ατόμων αυτών στην πρώτη αγορά εργασίας. Ως εκ τούτου, η Αυστρία θα λάβει πρόσθετα μέτρα για το σχεδιασμό επίπλων, θέσεων εργασίας και τεχνικών εγκαταστάσεων φιλικών προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Η Δανία έχει θεσπίσει νομοθεσία για την εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και για τη βελτίωση της πρόσβασης σε κτίρια που χρησιμοποιούνται από κρατικούς οργανισμούς, κατά τη διάρκεια του 2001.

Η πρόσβαση στις **μεταφορές** είναι αποφασιστικής σημασίας για την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Ορισμένα κράτη μέλη έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες όσον αφορά τη δυνατότητα πρόσβασης στις δημόσιες μεταφορές (Κάτω Χώρες, Ισπανία, Ιρλανδία και Ελλάδα). Ιδιαίτερα φιλόδοξα μέτρα αναφέρονται στο ολλανδικό ΕΣΔ: προκειμένου να καταστούν οι μεταφορές με σιδηρόδρομο και περιφερειακά λεωφορεία 100% προσβάσιμες, έως το 2010 και 2030 αντίστοιχα, η ολλανδική κυβέρνηση εφαρμόζει μέτρα βελτίωσης της πρόσβασης, τα οποία αφορούν τα οχήματα, τους σταθμούς, τις αποβάθρες, τις στάσεις λεωφορείων, τα ωράρια, τα γραφεία έκδοσης εισιτηρίων και τα μηχανήματα αυτόματης έκδοσης εισιτηρίων. Επίσης, ο νόμος του 2000 περί μεταφοράς επιβατών, ορίζει ότι κατά την ανάθεση δημόσιων συμβάσεων για μεταφορές, η κυβέρνηση πρέπει να περιλαμβάνει στις προδιαγραφές και τη δυνατότητα πρόσβασης.

Πολλά κράτη μέλη αναγνωρίζουν ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν το **δικαίωμα να ζουν ανεξάρτητα**. Τον Οκτώβριο του 2000 τέθηκε σε ισχύ στις Κάτω Χώρες το προσωρινό σύστημα παροχής κινήτρων στέγασης και φροντίδας. Το σύστημα αυτό προωθεί το συνδυασμό στέγασης και παροχής φροντίδας, έτσι ώστε να μπορούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες να ζουν για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ανεξάρτητα. Στην Ελλάδα, τα άτομα με ειδικές ανάγκες που ζούσαν σε κλειστά ιδρύματα ενσωματώνονται σταδιακά σε συστήματα ειδικής ανεξάρτητης ή ημιανεξάρτητης διαβίωσης, ενώ έχουν ταυτόχρονα τη δυνατότητα συμμετοχής σε κατάρτιση ή ημερήσια επαγγελματικά προγράμματα. Στη Δανία διατίθενται ειδικοί πόροι για την κατασκευή οικιών για άτομα με σωματικές αναπηρίες ηλικίας κάτω των 60 ετών. Στη Σουηδία έχουν καταργηθεί σχεδόν όλοι οι οίκοι και τα ειδικά νοσοκομεία για άτομα με πνευματικές αναπηρίες και περισσότερα από 6000 άτομα έχουν μεταφερθεί σε συγκροτήματα κατοικιών ή σε ιδιόκτητα σπίτια. Στο ΗΒ, τα προγράμματα "φροντίδας και επιδιόρθωσης" συμβάλουν στη χρηματοδότηση επιδιορθώσεων σπιτιών, έτσι ώστε τα άτομα που κατοικούν σε αυτά να παραμείνουν στην τοπική τους κοινότητα και να μη μετακινηθούν σε νοσοκομεία ή οίκους. Στη Σκωτία έχει τεθεί ως στόχος η αύξηση του ποσοστού των ατόμων με μαθησιακές μειονεξίες που θα μπορούν να ζουν στο σπίτι ή σε "σπιτικό" περιβάλλον.

3.3.2 Εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των παιδιών

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός διεθνών ερευνών, από τις οποίες προκύπτει ότι οι επιδόσεις στην εκπαίδευση επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την απόκτηση εμπειριών σε νεαρή ηλικία και ότι πρέπει να καταβληθούν στοχευμένες προσπάθειες σε πρώιμο στάδιο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων και προβλημάτων αλφαριθμητισμού. Παιδιά που προέρχονται από φτωχό περιβάλλον και ευάλωτες ομάδες συχνά αντιμετωπίζουν κίνδυνο αποκλεισμού.

Στο πλαίσιο των συστημάτων τους, σε πολλά κράτη μέλη (Φινλανδία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Σουηδία, Ισπανία και ΗΒ) δίδεται έμφαση στην ανάπτυξη μιας πιο καθολικής και υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης για μικρά παιδιά καθώς και συστημάτων υποστήριξης, με ιδιαίτερη εστίαση σε θέματα πρόσβασης, καταλληλότητας και προσιτότητας για παιδιά που προέρχονται από μειονεκτούσες οικογένειες και ευάλωτες ομάδες. Η Πορτογαλία αναφέρει στο ΕΣΔ που έχει υποβάλει την εξάλειψη της παιδικής φτώχειας έως το 2010, ως έναν από τους κύριους στόχους, όπως επίσης και την ατομική προσέγγιση όλων των κοινωνικά αποκλεισμένων παιδιών και εφήβων εντός 3 μηνών, με σκοπό την επανένταξή τους στο σχολείο. Το ΗΒ θέτει ως στόχο την εξάλειψη της παιδικής φτώχειας εντός είκοσι ετών.

Σε πολλά κράτη μέλη, όπως η Ελλάδα, οι Κάτω Χώρες και το ΗΒ, δίδεται έμφαση στον πρώιμο εντοπισμό παιδιών με ιδιαίτερες δυσκολίες μάθησης, ομιλίας και ανάπτυξης καθώς επίσης και στην ανάπτυξη συστημάτων παροχής κατάλληλης υποστήριξης. Στις Κάτω Χώρες δίδεται έμφαση στον καλύτερο εντοπισμό μειονεξιών και στην παροχή εντατικών προγραμμάτων γλώσσας και γενικής ανάπτυξης σε προσχολικό επίπεδο κατά τα δύο πρώτα έτη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο μιας εκτενούς προσέγγισης όσον αφορά το εκπαιδευτικό μειονέκτημα. Τα σχέδια της Ελλάδας για την ανάπτυξη μηχανισμών για την έγκαιρη διάγνωση δυσκολιών μάθησης και ομιλίας αποτελούν ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία.

Το πρόγραμμα "Ασφαλής εκκίνηση" (Sure Start) στο ΗΒ

Το πρόγραμμα ασφαλής εκκίνηση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο των προσπαθειών της κυβέρνησης του ΗΒ για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σκοπός του είναι η θετική παρέμβαση στη ζωή παιδιών ηλικίας κάτω των 4 ετών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Οι τέσσερις στόχοι του συνίστανται στη βελτίωση της κοινωνικής και συναισθηματικής εξέλιξης, τη βελτίωση της υγείας, τη βελτίωση της ικανότητας των παιδιών για μάθηση και την ενίσχυση των οικογενειών και των κοινοτήτων.

Το πρόγραμμα επιδιώκει την επίτευξη των στόχων του μέσω των εξής: σύσταση τοπικών προγραμμάτων σε συνοικίες με μεγάλο ποσοστό παιδιών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας, προκειμένου να βελτιωθούν οι υπηρεσίες για οικογένειες με παιδιά κάτω των 4 ετών· διάδοση ορθών πρακτικών από άλλα προγράμματα, σε κάθε άτομο που συμμετέχει στην παροχή υπηρεσιών για μικρά παιδιά· εξασφάλιση ότι κάθε τοπικό πρόγραμμα θα συμβάλει στην επίτευξη ενός συνόλου εθνικών στόχων.

Παρ' ό,τι τα τοπικά προγράμματα διαφέρουν, ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες, όλα περιλαμβάνουν επισκέψεις σε σπίτια, παροχή υποστήριξης σε οικογένειες και γονείς, υψηλής ποιότητας δυνατότητες παιχνιδιού, μάθησης και παιδικής φροντίδας και πρωτογενή και κοινοτική φροντίδα της υγείας. Στα χαρακτηριστικά του προγράμματος περιλαμβάνονται η συνεργασία, η στενή συνεργασία με γονείς και τοπικές κοινότητες και η ανάπτυξη μιας προληπτικής προσέγγισης.

Έως το Μάιο του 2004, θα εφαρμόζονται στην Αγγλία τουλάχιστον 500 προγράμματα ασφαλούς εκκίνησης, τα οποία θα απευθύνονται στο ένα τρίτο των παιδιών ηλικίας κάτω των 4 ετών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Η κρατική χρηματοδότηση θα φθάσει τα 499 εκατ. £ το 2003/4. Παρόμοιες ενέργειες αναπτύσσονται και από τις αρχές στη Σκωτία και τη Βόρειο Ιρλανδία.

3.3.3 Ανάλυση δράσης προς όφελος περιοχών που πλήττονται από τον αποκλεισμό

Η πλειοψηφία των κρατών μελών αναφέρεται στη γεωγραφική διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού, στο πλαίσιο των ΕΣΔ. Εντοπίζονται σαφώς τρεις κύριες προκλήσεις:

- Η Ιταλία και η Γερμανία, και ως ένα βαθμό η Ισπανία και η Φινλανδία, επισημαίνουν την ανάγκη να ξεπεραστούν οι *περιφερειακές ανισότητες*. Στο ΕΣΔ του Βελγίου αναφέρεται σημαντική αύξηση της διαφοράς στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ διαφόρων περιοχών, ενώ η Γαλλία προβάλλει το θέμα των υπερπόντιων εδαφών της.
- Η Πορτογαλία, η Δανία, η Σουηδία, η Φινλανδία, οι Κάτω Χώρες, το ΗΒ και η Γαλλία αναπτύσσουν δράση για την υποστήριξη *υποβαθμισμένων περιοχών και συνοικιών* και για τον τερματισμό του οικονομικού και κοινωνικού διαχωρισμού, ειδικά σε αστικές περιοχές.
- Οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία προβάλλουν το θέμα του αυξανόμενου συγκριτικού μειονεκτήματος *αγροτικών περιοχών*.

Τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο των ΕΣΔ, ακολουθούν βασικά δύο πολιτικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Ένας σημαντικός αριθμός ενεργειών μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολιτικές δικαιοσύνης και αντιστάθμισης. Οι πολιτικές αυτές έχουν ως στόχο την παροχή κάποιας μορφής αντιστάθμισης για το σχετικό μειονέκτημα που αντιμετωπίζει μια περιοχή. Ένα δεύτερο σύνολο μέτρων, περισσότερο προληπτικής μορφής, στοχεύει στην κεφαλαιοποίηση των πλεονεκτημάτων και των δυνατοτήτων σε μειονεκτούσες περιοχές.

Στα ΕΣΔ εντοπίζονται παραδείγματα πολιτικών δικαιοσύνης και αντιστάθμισης, όπως:

- Ειδική στήριξη του εισοδήματος για νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα σε υποβαθμισμένες και ορεινές περιοχές, στην Ελλάδα και την Πορτογαλία.
- Ευθυγράμμιση του ελάχιστου εισοδήματος και του επιδόματος μόνου γονέα στα υπερπόντια διαμερίσματα και εδάφη με τα επίπεδα που ισχύουν στη μητροπολιτική Γαλλία.
- Αναδιάρθρωση των χρεών αγροτών που έχουν περιέλθει σε ένδεια χωρίς τη θέλησή τους, στην Αυστρία.

Παρέχονται επίσης διάφορες ενδιαφέρουσες προληπτικές πολιτικές:

- Ολοκληρωμένη στρατηγική στέγασης με σκοπό την τόνωση της ζήτησης για υφιστάμενη στέγη σε περιοχές όπου σημειώνεται μείωση του πληθυσμού (έκθεση 'Pidot'), στη Φινλανδία.
- Η αστική επιτροπή στη Δανία καταρτίζει αστικές, στεγαστικές και πολιτιστικές στρατηγικές για εκτεθειμένες αστικές και οικιστικές περιοχές με συγκέντρωση κοινωνικών, κυκλοφοριακών, πολιτιστικών και εργασιακών προβλημάτων.
- Το πρόγραμμα Αστερίας στην Ελλάδα προωθεί τη δικτύωση των τοπικών αρχών για την ενίσχυση των υπηρεσιών που παρέχονται στους πολίτες. Το πρόγραμμα Ιπποκράτης στοχεύει στη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες φροντίδας της υγείας σε μικρά νησιά.
- Στη Σουηδία παρέχεται ειδική υποστήριξη (4 δισ. SEK από το 1999 έως το 2003) σε 24 οικιστικές περιοχές που έχουν πληγεί σοβαρά από την οικονομική κρίση και για τη στέγαση μεγάλου ποσοστού μεταναστών, με τη σύναψη συμφωνιών τοπικής ανάπτυξης με τις μητροπολιτικές αρχές.
- Στη Γαλλία δημιουργήθηκε ένα ειδικό ταμείο για την οικονομική αναζωογόνηση 751 εξαθλιωμένων αστικών συνοικιών, σε συνδυασμό με την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την ανεργία των νέων.
- Στις Κάτω Χώρες έχει σχεδιαστεί η ολοκληρωμένη "πολιτική μεγάλων πόλεων 2000" (Grotestedenbleid), για υποβαθμισμένες αστικές συνοικίες (σε 30 πόλεις μεσαίου μεγέθους), βάσει μετρήσιμων στόχων.

- Το πρόγραμμα "Η κοινωνική πόλη", στη Γερμανία, έχει ως στόχο την προώθηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής προσέγγισης σε υποβαθμισμένες αστικές συνοικίες - συμπληρωματικοί πόροι και μέτρα απευθύνονται σε μειονεκτούντα άτομα.
- Το πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης/κοινωνικής ενσωμάτωσης στην Ιρλανδία (με προϋπολογισμό 280 εκατ. € για την περίοδο 2000 – 2003) βασίζεται σε μια προσέγγιση εταιρικής σχέσης και απευθύνεται σε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση ανέργων, νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο, μόνων γονέων, περιοδευόντων και ατόμων που ζητούν άσυλο.
- Στην Πορτογαλία, κατά τα επόμενα δύο έτη, αναμένεται να αναπτυχθούν 50 "αστικές συμβάσεις κοινωνικής ανάπτυξης", με στόχο τη δημιουργία πόλεων χωρίς περιορισμούς. Η διαχείριση θα ασκείται σε συνεργασία ανάμεσα σε τοπικούς, εθνικούς, ιδιωτικούς και δημόσιους παράγοντες.
- Στο ΗΒ, το σχέδιο δράσης εθνικής στρατηγικής για την ανανέωση συνοικιών (με προϋπολογισμό περίπου 1 δισ. £) θα συμβάλει στην εστίαση κύριων προγραμμάτων ειδικά στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές. Τελικός στόχος είναι η εξάλειψη χωροταξικών διαφορών σε ένα διάστημα 10-20 ετών.

Εθνική στρατηγική για την ανανέωση συνοικιών στο ΗΒ

Η κυβέρνηση του ΗΒ, ύστερα από προσεκτική έρευνα, εφαρμόζει μια εκτενή στρατηγική για τη μείωση των διαφορών ανάμεσα σε υποβαθμισμένες περιοχές και την υπόλοιπη Αγγλία, έτσι ώστε, εντός 10-20 ετών, κανείς να μη μειονεκτεί σοβαρά λόγω της περιοχής στην οποία ζει. Η στρατηγική αυτή στοχεύει στην επίλυση των κύριων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι υποβαθμισμένες περιοχές, όπως τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και εγκληματικότητας, η βελτίωση της υγείας, της εκπαίδευσης, της στέγασης και του φυσικού περιβάλλοντος. Πρόκειται για μια εκτενή προσέγγιση για την αντιμετώπιση της υποβάθμισης περιοχών, με τη συνεργασία των παραγόντων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η προσέγγιση αυτή δίνει έμφαση στη δημιουργία τοπικών εταιρικών σχέσεων στρατηγικής σημασίας, με τη συμμετοχή του δημόσιου, του ιδιωτικού, του εθελοντικού και του κοινοτικού τομέα, αλλά και στη διαχείριση των συνοικιών. Το πρόγραμμα θα συμβάλει στη διάθεση πόρων από τους βασικούς προϋπολογισμούς για τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές και προβλέπει την επίτευξη ελάχιστων στόχων. Η μονάδα ανανέωσης των συνοικιών (Neighbourhood Renewal Unit), η οποία ηγείται στην εφαρμογή της στρατηγικής θα φροντίσει ώστε να υλοποιηθούν οι δεσμεύσεις που ανέλαβε η κυβέρνηση σε 105 περιπτώσεις. Θα παρακολουθεί την πρόοδο και θα αναθέσει σε ανεξάρτητο φορέα τη διεξαγωγή αξιολόγησης της στρατηγικής. Οι προσπάθειες αυτές θα υποστηριχθούν από τη στατιστική υπηρεσία για τις συνοικίες (Neighbourhood Statistics Service). Για την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής διατίθενται σημαντικοί πόροι - 900 εκατ. £ από το ταμείο ανανέωσης συνοικιών (Neighbourhood Renewal Fund) που προορίζονται για τις 88 πιο υποβαθμισμένες περιοχές, 36 εκατ. £ από το ταμείο ενίσχυσης κοινοτήτων (Community Empowerment Fund) και 45 εκατ. £ για δοκιμαστικά σχέδια διαχείρισης συνοικιών.

3.4 Στόχος 4: Κινητοποίηση του συνόλου των παραγόντων

(α) Προώθηση σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές **της συμμετοχής και της έκφρασης των ατόμων σε κατάσταση αποκλεισμού**, ιδίως όσον αφορά την κατάστασή τους και τις πολιτικές και τις δράσεις που αναπτύσσονται για αυτούς.

(β) **Εξασφάλιση της ένταξης της καταπολέμησης παντός αποκλεισμού** στο σύνολο των πολιτικών, ιδίως:

- με την παράλληλη κινητοποίηση των αρχών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους·
- με την ανάπτυξη των κατάλληλων διαδικασιών και δομών συντονισμού·
- με την προσαρμογή των διοικητικών και κοινωνικών υπηρεσιών στις ανάγκες των προσώπων σε κατάσταση αποκλεισμού και ευαισθητοποιώντας στις ανάγκες αυτές τους επί τόπου παράγοντες.

(γ) **Προώθηση του διαλόγου και της εταιρικής σχέσης** μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων δημοσίων και ιδιωτικών παραγόντων, κυρίως:

- με τη συμμετοχή των **κοινωνικών εταίρων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και των οργανώσεων κοινωνικών υπηρεσιών**, λαμβάνοντας υπόψη τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους στον τομέα της καταπολέμησης παντός αποκλεισμού·
- ενθαρρύνοντας **όλους τους πολίτες** προκειμένου να αναλάβουν υπεύθυνη δράση όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού·
- ευνοώντας την κοινωνική υπευθυνότητα των **επιχειρήσεων**.

Η κινητοποίηση όλων των αρμόδιων παραγόντων, στον αντίστοιχο τομέα αρμοδιότητάς τους, αποτελεί βασικό στοιχείο μιας ολοκληρωμένης και συμμετοχικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας: Οι διοικητικές αρχές των κρατών μελών, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές, οι υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με την καταπολέμηση του αποκλεισμού, οι κοινωνικοί εταίροι, οι οργανώσεις παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις - όλοι είναι υπεύθυνοι για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Αν και συχνά παραβλέπεται, υπάρχουν και άλλοι αρμόδιοι παράγοντες που μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο: τα πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα, οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, τα μέσα επικοινωνίας και, κυρίως, τα πραγματικά θύματα του αποκλεισμού.

Η κινητοποίηση όλων αυτών είναι σημαντική, από άποψη τόσο νομιμότητας όσο και αποτελεσματικότητας. Πρώτον, η πολυδιάστατη φύση του κοινωνικού αποκλεισμού απαιτεί την ανάπτυξη πολιτικών προσεγγίσεων που θα τέμνουν πολλούς θεσμικούς και πολιτικούς τομείς. Δεύτερον, για λόγους διοικητικής αποτελεσματικότητας, τα μέτρα πρέπει να σχεδιάζονται και να εφαρμόζονται από την αρμόδια αρχή στο σωστό επίπεδο. Η κινητοποίηση αυτή είναι αναγκαία σε κάθε στάδιο του πολιτικού κύκλου: από το σχεδιασμό και την υλοποίηση έως την παρακολούθηση και την αξιολόγηση.

3.4.1 Προώθηση της συμμετοχής και της έκφρασης των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση αποκλεισμού

Αναγνωρίζεται ευρέως η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την προώθηση της συμμετοχής των ατόμων σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Ακόμη, ο στόχος αυτός δεν εκφράζεται σαφώς και συστηματικά σε συγκεκριμένα πολιτικά μέτρα, στο πλαίσιο των ΕΣΔ, παρ' ότι υπάρχουν πειστικές ενδείξεις ότι η αποτυχία συμπερίληψης αποκλεισμένων κοινοτήτων αποτελεί βασική αδυναμία της πολιτικής πρακτικής. Σε εθνικό επίπεδο, η συμμετοχή και η έκφραση ατόμων σε κατάσταση αποκλεισμού εξασφαλίζεται έμμεσα από δίκτυα ΜΚΟ. Σε τοπικό επίπεδο, λίγα μόνο κράτη μέλη ή/και τοπικές αρχές έχουν θέσει σε εφαρμογή μηχανισμούς και κατάλληλες ρυθμίσεις που προσφέρουν τη δυνατότητα έκφρασης στους πλέον ευάλωτους.

Δύο σύνολα καινοτόμων προσεγγίσεων όσον αφορά τη συμμετοχή αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής. Σε εθνικό επίπεδο, στις Κάτω Χώρες έχει δημιουργηθεί η "συμμαχία για κοινωνική δικαιοσύνη", με τη συμμετοχή δικαιούχων παροχών, εκκλησιών και εργατικών ενώσεων, η οποία έχει δύο φορές το χρόνο συνομιλίες με την κυβέρνηση και τις δημοτικές και επαρχιακές αρχές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σε τοπικό επίπεδο, έχουν αναπτυχθεί ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες για την άμεση συμμετοχή των δικαιούχων στη δημιουργία, την εποπτεία ή την αξιολόγηση τοπικών πρωτοβουλιών, όπως είναι η ανάπτυξη τοπικών στρατηγικών συνεργασιών στο ΗΒ, τα προγράμματα τοπικής ανάπτυξης και κοινοτικής ανάπτυξης από κοινού με το πρόγραμμα ειρήνης και συνδιαλλαγής στην Ιρλανδία και τη Βόρειο Ιρλανδία της ΕΕ και το *riani di zona* στην Ιταλία.

Είναι σαφές από τις αξιολογήσεις αυτών των προγραμμάτων ότι η υποστήριξη της ενεργού συμμετοχής των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Η συμμετοχή αυτή σε εθελοντική δραστηριότητα έχει τρία ιδιαίτερα οφέλη. Πρώτον, μπορεί να συμβάλει στην προσωπική ανάπτυξη και ενδυνάμωση του ενεχόμενου προσώπου μέσω της οικοδόμησης αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης, της διευκόλυνσης απόκτησης νέων δεξιοτήτων, της υπερνίκησης της κοινωνικής απομόνωσης και της οικοδόμησης νέων επαφών και δικτύων. Δεύτερον, η υποστήριξη και η ενθάρρυνση τοπικών σχεδίων όπως σχέδια κοινοτικής ανάπτυξης, σχέδια ομάδων γυναικών και κοινοτικών τεχνών, που στοχεύουν να εμπλέξουν και να κινητοποιήσουν τους ανθρώπους που βιώνουν τη φτώχεια και τα μειονεκτήματα συμβάλλει στην ενίσχυση και την οικοδόμηση κοινωνικού κεφαλαίου που είναι βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη και τη διατήρηση υγιών και ζωντανών κοινοτήτων. Τρίτον, η ενεργός συμμετοχή εκείνων που βιώνουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό προσάγει την εμπειρογνομοσύνη, τη γνώση και τους πόρους τους στη διαδικασία ανάπτυξης και αυτό οδηγεί σε καλύτερα στοχοθετημένες και πιο συναφείς πολιτικές και προγράμματα για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

3.4.2 Ένταξη της καταπολέμησης του αποκλεισμού σε όλες τις πολιτικές

Η θεσμική διάρθρωση διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα κράτη μέλη, όσον αφορά τα πολιτικά τους συστήματα και τα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Ενώ οι τοπικές αρχές είναι αρμόδιες για την εφαρμογή πολιτικών μέτρων, ο σχεδιασμός και η συνολική πολιτική αρμοδιότητα υπάγεται συνήθως στις περιφερειακές ή/και εθνικές αρχές, ανάλογα με τον τομέα της πολιτικής. Επομένως, πρέπει να κινητοποιηθούν οι δημόσιες αρχές και να αναπτυχθούν κατάλληλες διαδικασίες συντονισμού σε κάθε επίπεδο, για την εξασφάλιση της σωστής παροχής υπηρεσιών και πολιτικών μέτρων.

Κινητοποίηση των αρχών και ανάπτυξη κατάλληλων διαδικασιών συντονισμού σε εθνικό επίπεδο

Σε όλα τα κράτη μέλη, τα ΕΣΔ συντάχθηκαν από την κεντρική κυβέρνηση, υπό το συντονισμό του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων. Η κινητοποίηση των διαφόρων δημόσιων αρχών έγινε στο πλαίσιο των υφιστάμενων δομών διαβούλευσης ή συντονισμού.

Το Βέλγιο, η Γαλλία, το ΗΒ, η Ιταλία, η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο έχουν ήδη αναπτύξει συστήματα διυπουργικού συντονισμού στον τομέα του κοινωνικού αποκλεισμού, με τη θέσπιση μιας ειδικής διυπουργικής επιτροπής, στην οποία συμμετέχουν οι αρμόδιοι στους διάφορους πολιτικούς τομείς υπουργοί. Σε αυτά τα κράτη μέλη, όπως επίσης στη Φινλανδία και στις Κάτω Χώρες, έχει δημιουργηθεί μια ειδική δομή συντονισμού σε επίπεδο εργασίας, στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι διοικητικών φορέων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ΜΚΟ, κοινωνικοί εταίροι και παροχείς κοινωνικών υπηρεσιών, για την παρακολούθηση της πολιτικής διαδικασίας στον τομέα αυτό. Άλλα κράτη μέλη, όπως η Πορτογαλία, η Αυστρία, η Ελλάδα και η Ισπανία, αξιοποίησαν την ευκαιρία σύνταξης των πρώτων ΕΣΔ/Εν για την ανακοίνωση παρόμοιων δομών συντονισμού ή/και διαβούλευσης. Στο Λουξεμβούργο, το κοινοβούλιο γνωμοδότησε επί ενός σχεδίου ΕΣΔ.

Εκτός από τη δημιουργία κατάλληλων θεσμών, χρειάζονται πρόσθετες προσπάθειες για την ενσωμάτωση του θέματος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε άλλους τομείς της πολιτικής, πέραν αυτών της κοινωνικής προστασίας ή της κοινωνικής υποστήριξης. Μια πρωτοποριακή προσέγγιση για την εστίαση των πολιτικών σε αυτό το θέμα έχει αναπτυχθεί στην Ιρλανδία τα τελευταία χρόνια. Βάσει αυτής της προσέγγισης, όλες οι υπηρεσίες της κεντρικής κυβέρνησης πρέπει, ειδικά στο στάδιο του σχεδιασμού, να εξετάζουν τον αντίκτυπο των πολιτικών τους στα άτομα που ζουν σε κατάσταση φτώχειας. Ένας παρόμοιος μηχανισμός εφαρμόζεται στο ΗΒ, στη Βόρειο Ιρλανδία, γνωστός ως "New Targeting Social Need". Υπάρχουν προτάσεις για την επέκταση αυτού σε τοπικό επίπεδο στην Ιρλανδία και για την ανάπτυξη παρόμοιας διαδικασίας στην Πορτογαλία.

Κινητοποίηση και συντονισμός σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο

Κράτη μέλη, στα οποία η κοινωνική πολιτική είναι παραδοσιακά αποκεντρωμένη και αναπτυγμένη σε μια ισχυρή βάση εταιρικής σχέσης (Δανία, Σουηδία, Κάτω Χώρες, Φινλανδία), όπως επίσης και κράτη μέλη με ομοσπονδιακές (Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο) ή περιφερειακές δομές (Ισπανία, Ιταλία, ΗΒ) κατέβαλαν προσπάθειες για την ενσωμάτωση των ενεργειών σε επίπεδο περιφερειακής ή τοπικής ενότητας. Ωστόσο, τα σχέδια δεν περιέχουν επαρκή στοιχεία για την εκτίμηση του μεγέθους ή των αποτελεσμάτων αυτών των προσπαθειών, όσον αφορά την αποτελεσματική κινητοποίηση. Πρόκειται για ένα σημαντικό θέμα, το οποίο θα πρέπει να αναλυθεί περισσότερο σε μελλοντικά ΕΣΔ.

Σε τοπικό επίπεδο, η ύπαρξη διαφόρων παραγόντων απαιτεί αποτελεσματικό συντονισμό. Κυρίως, αναγνωρίζεται η ανάγκη καλύτερου συντονισμού των υπηρεσιών απασχόλησης και των κοινωνικών υπηρεσιών, για την ανάπτυξη μιας πιο θετικής κοινωνικής πολιτικής, που θα συνδέει τη μεταφορά εισοδήματος και την παροχή συμβουλών. Καινοτόμες προσεγγίσεις έχουν αναπτυχθεί για το σκοπό αυτό στη Γερμανία, την Ιταλία και τη Φινλανδία. Ο περισσότερο διαρθρωμένος συντονισμός μπορεί να λάβει τη μορφή τοπικών επιτροπών συντονισμού ή τοπικών σχεδίων ενσωμάτωσης και απασχόλησης, όπως στη Δανία και τη Γαλλία. Στη Δανία, στις επιτροπές αυτές συμμετέχουν εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων, των οργανώσεων ατόμων με ειδικές ανάγκες και τοπικών αρχών, προκειμένου να εξεταστούν θέματα που αφορούν την αγορά εργασίας, την υποστήριξη των πιο ευάλωτων ομάδων μέσω της απασχόλησης και τις προσπάθειες στον επιχειρηματικό τομέα. Οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες φροντίδας της υγείας σε τοπικό επίπεδο, όπως τα πρωτοβάθμια ή τα κοινοτικά κέντρα κοινωνικής δράσης στο Βέλγιο και τη Γαλλία, μπορούν επίσης να συμβάλουν στο συντονισμό σε τοπικό επίπεδο.

Ο συντονισμός ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα αρμοδιοτήτων είναι πολύ σημαντικός για την εξασφάλιση της σωστής εφαρμογής στην πράξη της εθνικής στρατηγικής. Ανάλογα με τα πολιτικά τους συστήματα, και κυρίως με τις αρμοδιότητες των περιφερειακών αρχών, τα κράτη μέλη βασίζονται σε υφιστάμενες αποκεντρωμένες δομές (Φινλανδία, Γερμανία, Αυστρία), σε ad hoc συμφωνίες συνεργασίας (Βέλγιο, Ελλάδα) ή στην αλληλεπίδραση εθνικών, περιφερειακών και τοπικών σχεδίων για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού (Ιταλία, ΗΒ, Ιρλανδία, Δανία και Γαλλία). Μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη αναμένεται στην Ισπανία, όπου όλες οι αυτόνομες κοινότητες αλλά και οι μεγαλύτεροι δήμοι πρόκειται να αναπτύξουν σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του αποκλεισμού, έως το 2003, σε εναρμόνιση με τη συνολική στρατηγική που προβλέπεται στο εθνικό σχέδιο δράσης. Παρόμοιο παράδειγμα υπάρχει στην αυτόνομη κοινότητα της Ναβάρρας.

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ –**

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΝΑΒΑΡΑ (1998-2005)

Η αυτόνομη κοινότητα της Ναβάρρας θέσπισε το 1998 ένα περιφερειακό σχέδιο για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Το σχέδιο αυτό βασίζεται σε μια ενδελεχή ανάλυση της περιφερειακής κατάστασης όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό και συντονίζει τις προσπάθειες των διαφόρων περιφερειακών παραγόντων: των περιφερειακών αρχών της αυτόνομης κοινότητας της Ναβάρρας, του τμήματος κοινωνικών θεμάτων του πανεπιστημίου της Ναβάρρας, των παρόχων κοινωνικών υπηρεσιών, του δικτύου κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού της Ναβάρρας και της περιφερειακής αντιπροσωπείας της κεντρικής κυβέρνησης. Στόχος είναι η αντιμετώπιση, έως το 2005, των ακόλουθων θεμάτων: σύστημα ελάχιστων πόρων, κατάρτιση και απασχόληση, πρόσβαση σε στέγη, εκπαίδευση και υγεία και βελτίωση της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Προσαρμογή των διοικητικών και κοινωνικών υπηρεσιών

Όλα τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα ΕΣΔ την ανάγκη βελτίωσης της εφαρμογής των πολιτικών. Κυρίως, στα περισσότερα σχέδια αναγνωρίζεται ότι η ανάπτυξη πολιτικών για όλους απαιτεί τη συνεκτίμηση των αναγκών και της κατάστασης των χρηστών και ιδίως των περισσότερο ευάλωτων. Επομένως, μια σειρά μέτρων που αναφέρονται στα ΕΣΔ στοχεύουν στη βελτίωση του αποτελέσματος και του αντικτύπου των πολιτικών για τα άτομα στα οποία απευθύνονται. Αυτό ισχύει για καθολικούς τομείς της πολιτικής, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η απασχόληση, που σχεδιάζονται για όλους, όπως και για πιο στοχευμένες πολιτικές για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων κινδύνων.

Οι περισσότερες πρωτοβουλίες συνδέονται με κοινωνικές υπηρεσίες, όπου υπάρχει ανάγκη σύνδεσης και παροχής υπηρεσιών κατά τρόπο ολοκληρωμένο. Υπάρχει μια σαφής τάση απόδοσης εξουσιών σε περιφερειακά και τοπικά επίπεδα, έτσι ώστε η παροχή των υπηρεσιών να προσαρμόζεται πιο πολύ στις ανάγκες του πολίτη.

Για να εκτιμηθεί κατά πόσον τα κράτη μέλη σημειώνουν πρόοδο όσον αφορά τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και πολιτικών, είναι σκόπιμο να εξεταστεί ένα σύνολο δέκα εκτενών αρχών ορθής πρακτικής. Οι αρχές αυτές πρέπει να ειπωθούν ως ένα σημείο αναφοράς το οποίο θα πρέπει να επιτευχθεί σταδιακά, λαμβάνοντας υπόψη το διαφορετικό σημείο εκκίνησης σε κάθε κράτος μέλος. Οι ενδείξεις από τα ΕΣΔ είναι ενθαρρυντικές, αφού διαπιστώνεται ότι οι πρωτοβουλίες που λαμβάνονται από τα περισσότερα κράτη μέλη για τη βελτίωση των συστημάτων παροχής τείνουν να ακολουθούν παρόμοιες κατευθύνσεις και αντικατοπτρίζουν πολλές από αυτές τις αρχές.

ΠΑΡΟΧΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

10 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Επικουρικότητα: οι πολιτικές και οι υπηρεσίες λαμβάνουν καθολικότερο χαρακτήρα όταν σχεδιάζονται και εφαρμόζονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη· ενώ η αρχή αυτή εφαρμόζεται για τη βελτίωση των κύριων πολιτικών, αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία όταν πρόκειται για την εξάλειψη διαχωρισμών και την προσέγγιση ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων.

Ολιστική προσέγγιση: οι πολιτικές πρέπει να εφαρμόζονται και οι υπηρεσίες να παρέχονται κατά τρόπο ολοκληρωμένο, ο οποίος θα ανταποκρίνεται στο σύνολο των αναγκών των πολιτών και όχι σε οργανωτικούς διαχωρισμούς.

Διαφάνεια και υποχρέωση λογοδοσίας: πρέπει να εξασφαλίζεται στους αποδέκτες των πολιτικών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που κάνουν χρήση των υπηρεσιών, διαφάνεια όσον αφορά τον τρόπο λήψης των αποφάσεων καθώς επίσης και σαφείς διαδικασίες προσβολής ή ένστασης κατά των αποφάσεων (π.χ. διαμεσολαβητής, χάρτης δικαιωμάτων).

Φιλικές προς το χρήστη: οι υπηρεσίες γίνονται πιο καθολικές όταν είναι ανοιχτές, προσβάσιμες, ευέλικτες και καλύτερα προσαρμοσμένες στις ανάγκες του χρήστη (π.χ. ενιαίες υπηρεσίες).

Αποτελεσματικότητα: οι υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς αντιδρούν άμεσα και γρήγορα στις ανάγκες των πολιτών, με ελάχιστη γραφειοκρατία, δίδοντας έμφαση στην έγκαιρη παρέμβαση και στην εξεύρεση λύσεων που είναι οικονομικά συμφέρουσες.

Αλληλεγγύη και συνεργασία: υπάρχει η τάση ανάπτυξης και προώθησης υπηρεσιών χωρίς αποκλεισμούς κατά τρόπο που να ενισχύει την αλληλεγγύη και τη συνοχή στην κοινωνία και να προάγει τη συνεργασία και τη συνυπευθυνότητα μεταξύ όλων των παραγόντων.

Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δικαιώματα: οι πολιτικές και οι υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς αναγνωρίζουν και προάγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα όλων, προωθώντας την ισότητα και καταπολεμώντας τις διακρίσεις.

Συμμετοχή: οι πολιτικές και οι υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς σχεδιάζονται, παρέχονται και παρακολουθούνται με τη συμμετοχή αυτών που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ενδυνάμωση και προσωπική εξέλιξη: οι πολιτικές και οι υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς έχουν ως στόχο τη μείωση της εξάρτησης και τη μεγαλύτερη ενδυνάμωση, αυτονομία και αυτοπεποίθηση των πολιτών. Προσφέρουν δυνατότητες προόδου και προσωπικής βελτίωσης και εξέλιξης.

Συνεχής βελτίωση και βιωσιμότητα: οι πολιτικές και οι υπηρεσίες μπορούν πάντοτε να γίνουν πιο καθολικές και η ενσωμάτωση μπορεί πάντοτε να γίνει πιο διαρκής, γι' αυτό παρατηρείται στα κράτη μέλη η τάση παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των πολιτικών και των υπηρεσιών καθώς και διαβούλευσης και ανάδρασης με τους χρήστες.

3.4.3 Προώθηση του διαλόγου και της εταιρικής σχέσης

Συμμετοχή των ενδιαφερομένων

Στις περισσότερες χώρες έχουν γίνει επίσημες διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους και με εκπροσώπους ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, μόνο από τις πληροφορίες που έχουν υποβληθεί, ο βαθμός συνεκτίμησης των απόψεών τους στα ΕΣΔ.

Οι κοινωνικοί εταίροι διατύπωσαν τις απόψεις τους ή συμμετείχαν στην προετοιμασία των ΕΣΔ στην πλειοψηφία των κρατών μελών. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, η παρέμβασή τους ήταν μάλλον περιορισμένη. Η διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους έγινε μέσα από υφιστάμενες εθνικές δομές διαβούλευσης (Λουξεμβούργο, Φινλανδία, Ισπανία, Δανία) ή μέσω ειδικών επιτροπών που συστάθηκαν στο πλαίσιο υφιστάμενων στρατηγικών για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού (Ιρλανδία). Σε ορισμένες χώρες (Ισπανία, Πορτογαλία) η προετοιμασία των ΕΣΔ χρησιμοποιήθηκε ως ευκαιρία για τη δημιουργία ή την καθέρωση θεσμικών διαβουλεύσεων στον τομέα αυτό, εντάσσοντας σε αυτές τους κοινωνικούς εταίρους.

Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν γενικά την πολύτιμη εμπειρία και τις γνώσεις μη κυβερνητικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων εθελοντικών και άλλων οργανώσεων, τόσο ως συνηγόρων ατόμων κοινωνικά αποκλεισμένων όσο και ως κύριων παρόχων υπηρεσιών. Στα περισσότερα ΕΣΔ επισημαίνεται η ανάγκη συμμετοχής του μη κυβερνητικού τομέα στη διαδικασία σύνταξης των ΕΣΔ, με την ανάπτυξη ή/και την ενίσχυση αποτελεσματικών και εκτενών μηχανισμών διαβούλευσης και ενδιαφερομένων. Ορισμένα κράτη μέλη (Βέλγιο, Γαλλία, Φινλανδία, Κάτω Χώρες, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο) έχουν σημειώσει μεγαλύτερη πρόοδο στον τομέα αυτό. Ενώ η ενημέρωση και η επίσημη διαβούλευση του μη κυβερνητικού τομέα εξασφαλίζεται από όλα τα κράτη μέλη, μεταξύ άλλων μέσω διμερών σεμιναρίων που διοργανώνονται με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε λίγα μόνο ΕΣΔ περιγράφεται ο βαθμός στον οποίο συνεκτιμήθηκαν οι απόψεις του μη κυβερνητικού τομέα. Τα περισσότερα κράτη μέλη αναφέρουν το σχετικά σύντομο χρονικό περιθώριο για την προετοιμασία των πρώτων ΕΣΔ, κάτι που περιόρισε τη δυνατότητα συμμετοχής του μη κυβερνητικού τομέα.

Νέες δεσμεύσεις έχουν αναληφθεί, κυρίως στην Ισπανία, τη Φινλανδία, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία, όσον αφορά τη συλλογή και την αναφορά ορθών πρακτικών ή καινοτόμων τοπικών σχεδίων που εφαρμόζουν οι ΜΚΟ, με σκοπό την περαιτέρω διάδοσή τους σε εθνικό επίπεδο. Το Βέλγιο, η Φινλανδία, η Γαλλία, οι Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία και η Ισπανία αναφέρουν επίσης την ανάγκη περαιτέρω ανάπτυξης της συνεργασίας με εθνικά παρατηρητήρια, πανεπιστήμια, και ερευνητικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στο θέμα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ενθάρρυνση της κοινωνικής υπευθυνότητας όλων των πολιτών

Τα ΕΣΔ εστιάζονται σε δύο είδη δράσης για την ενθάρρυνση της κοινωνικής υπευθυνότητας και της ενεργούς συμμετοχής όλων των πολιτών. Πρώτον, ορισμένα κράτη μέλη δεσμεύονται στη διεξαγωγή εκστρατειών ευαισθητοποίησης, σε εθνικό επίπεδο, στα μέσα επικοινωνίας (π.χ. Ισπανία, Γαλλία). Δεύτερον, αναγνωρίζεται σαφώς ότι πρέπει να προωθηθούν εθελοντικές και άλλες κοινωνικά χρήσιμες δραστηριότητες (Κάτω Χώρες, Ιρλανδία, Δανία, Γερμανία, Ισπανία). Οι εθελοντικές δραστηριότητες όχι μόνο είναι σημαντικές για την εργασία των ΜΚΟ αλλά μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη προστατευόμενης ή κανονικής απασχόλησης, όπως στη Δανία ή στις Κάτω Χώρες.

Ανάπτυξη της κοινωνικής υπευθυνότητας των επιχειρήσεων

Παρ' ό,τι δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός της επιχειρηματικής κοινωνικής υπευθυνότητας, τα κράτη μέλη και κυρίως η Δανία, οι Κάτω Χώρες, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, αναγνωρίζουν την ανάγκη υποστήριξης συστημάτων με τα οποία οι επιχειρήσεις θα εντάσσουν κοινωνικά θέματα στις επιχειρηματικές τους λειτουργίες και στις σχέσεις τους με τους μετόχους τους, σε εθελοντική βάση. Από αυτήν την άποψη, η επιχειρηματική κοινωνική υπευθυνότητα μπορεί να αποτελέσει μέσο διαχείρισης της αλλαγής και συνδυασμού της κοινωνικής ανάπτυξης με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί π.χ. με τη δημιουργία ενός εθνικού δικτύου επιχειρήσεων και τη μεγαλύτερη χρήση κοινωνικών ρητρών στις συμβάσεις προμηθειών του δημοσίου. Η πιο αναπτυγμένη προσέγγιση στον τομέα αυτό εντοπίζεται στη Δανία.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΔΑΝΙΑ

Για την αύξηση της κοινωνικής υπευθυνότητας του επιχειρηματικού τομέα έχει δημιουργηθεί ένα εθνικό δίκτυο με 15 διοικητικά στελέχη επιχειρήσεων, οι οποίες απασχολούν περισσότερους από 85.000 εργαζομένους, όπως επίσης και πέντε περιφερειακά δίκτυα διοικητικών στελεχών επιχειρήσεων, με την υποστήριξη του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων της Δανίας. Επίσης, δημιουργήθηκε από την κυβέρνηση το Κέντρο της Κοπεγχάγης, για την επιτάχυνση της διεθνούς ανταλλαγής εμπειριών όσον αφορά την κοινωνική υπευθυνότητα του επιχειρηματικού τομέα. Εκτός αυτών, το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων θέσπισε το 2000 τον *Κοινωνικό Δείκτη*, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να συγκριθούν με άλλες εταιρείες. Ο κοινωνικός δείκτης υπολογίζεται με τη βαθμολόγηση της εταιρείας σε μια σειρά παραμέτρων, όπως πολιτική υγείας, οικογενειακή πολιτική και πολιτικές για την πρόσληψη ατόμων από μειονότητες. Ο δείκτης ακολουθεί την ανάπτυξη κοινωνικών-ηθικών απολογισμών που ενδεχομένως θέλουν να χρησιμοποιήσουν οι εταιρείες για να επιδείξουν κύρια στοιχεία όσον αφορά την κοινωνική τους υπευθυνότητα.

4. ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Νίκαια υπογράμμισε τη **σπουδαιότητα της ενσωμάτωσης της ισότητας γυναικών και ανδρών σε όλες τις δράσεις που στοχεύουν στην επίτευξη των κοινά συμφωνημένων στόχων**. Τα ΕΣΔ για την κοινωνική ενσωμάτωση δίνουν στα περισσότερα κράτη μέλη μια εξαιρετική ευκαιρία να συνδύσουν, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης, την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με την προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών. Δυστυχώς, ενώ όλα τα κράτη μέλη αναφέρουν ορισμένα θέματα που αφορούν το φύλο, πολύ λίγα είναι αυτά που ενσωματώνουν συστηματικά στα σχέδια τους την ισότητα ανδρών και γυναικών - από τον εντοπισμό των προκλήσεων και την κατάρτιση μιας συνολικής στρατηγικής έως το σχεδιασμό και την παρακολούθηση συγκεκριμένων μέτρων. Ωστόσο, πολλά κράτη μέλη επισημαίνουν ότι θα εντάξουν περισσότερο το θέμα του φύλου στις πολιτικές τους στα επόμενα 2 έτη.

4.1 Ευαισθησία αμοφτέρων των φύλων στις κύριες προκλήσεις

Η ανάλυση με βάση το φύλο σε όλους τους τομείς της πολιτικής για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί το πρώτο σημαντικό βήμα. Περιλαμβάνει τόσο τον εντοπισμό σημαντικών διαφορών μεταξύ των φύλων, σε στοιχεία και στατιστικές, και πρότυπα που αφορούν το κάθε φύλο όσον αφορά τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, όσο και την ανάλυση αντικτύπου ανάλογα με το φύλο των πιθανών επιδράσεων των υφιστάμενων και των σχεδιαζόμενων πολιτικών. Παρ' ό,τι τα ΕΣΔ περιλαμβάνουν ορισμένα πολύ σχετικά παραδείγματα, σε όλες τις περιπτώσεις απουσιάζει μια εκτενής ανάλυση. Πολλά κράτη μέλη αναφέρουν ως λόγο γι' αυτό την έλλειψη στοιχείων και σχεδιάζουν τη βελτίωση στον τομέα αυτό εντός των επόμενων 2 ετών.

Η ανάλυση με βάση το φύλο είναι εντονότερη στο πλαίσιο του στόχου 1.1 (βλ. κεφάλαιο 1.1). Αυτό αντικατοπτρίζει την εργασία που έχει εκτελεστεί στο πλαίσιο των ΕΣΔ για την απασχόληση: ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών, χαμηλή αμοιβή και άτυπη απασχόληση που οδηγούν σε ασθενέστερα δικαιώματα κοινωνικής προστασίας (χαμηλότερες συντάξεις ή ακόμη και μη συνταξιοδότηση λόγω μη ικανοποίησης των ελάχιστων απαιτήσεων). Πολλά κράτη μέλη προχωρούν πέραν της αγοράς εργασίας προκειμένου να επιτευχθούν οι κοινοί στόχοι, όμως απέχουν ακόμη πολύ από την κάλυψη του πλήρους φάσματος.

Υπάρχει συναίνεση ανάμεσα στα κράτη μέλη όσον αφορά τους παράγοντες που καθιστούν τις γυναίκες πιο ευάλωτες στη φτώχεια. Πιο συχνά αναφέρονται:

- πρώτον, οι μόνοι γονείς: όπου οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος, εκ των οποίων ένα υψηλό ποσοστό εξαρτάται από κοινωνικές παροχές·
- δεύτερον, καθεστώς συνταξιούχου με ένα φτωχό ή ανύπαρκτο μητρώο εργασίας: οι γυναίκες αποτελούν τα δύο τρίτα των συνταξιούχων ηλικίας άνω των 75 ετών και απειλούνται περισσότερο από τη φτώχεια·
- τρίτον, οικιακή βία που αναφέρεται από δέκα κράτη μέλη.

Άλλοι παράγοντες, που αναφέρονται από λιγότερα κράτη μέλη όσον αφορά την τρωτότητα των γυναικών, είναι οι μειονεξίες, οι μακροχρόνιες ασθένειες, η κατάθλιψη, ο αναλφαριθμισμός, η πορνεία και η σωματεμπορία.

Για τους άνδρες, οι παράγοντες τρωτότητας δεν αναφέρονται με σαφήνεια:

- τα περισσότερα κράτη μέλη αναφέρουν την έλλειψη στέγης, λίγα όμως από αυτά αναφέρουν ότι οι άνδρες συνιστούν την πλειοψηφία των αστέγων,
- το ίδιο ισχύει και για (πρώην) ποινικούς,
- ούτε τα στοιχεία για τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο κατηγοριοποιούνται ανά φύλο,
- οι άνδρες συχνά μειονεκτούν στα νέα στοιχεία που υπάρχουν όσον αφορά την υγεία (προσδόκιμο ζωής, ασθένειες της στεφανιαίας, αυτοκτονίες, κάπνισμα, κατάχρηση οινόπνευματος/ναρκωτικών).

4.2 Ενσωμάτωση του φύλου στη συνολική στρατηγική

Η ενσωμάτωση του φύλου στη συνολική στρατηγική μπορεί να υποστηριχθεί με νομικά μέτρα, πολιτικές δεσμεύσεις και κατάλληλες δομές, κατά το σχεδιασμό της στρατηγικής. Λίγα κράτη μέλη (Δανία, Φινλανδία, Σουηδία, Ιρλανδία και Βόρειος Ιρλανδία από το ΗΒ) κάνουν σαφή αναφορά σε θεσμικές δεσμεύσεις για τις δημόσιες αρχές τους, όσον αφορά την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στους διάφορους τομείς. Η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία υπογραμμίζουν ότι τα κοινωνικά τους συστήματα βασίζονται σε εξατομικευμένα δικαιώματα που ενισχύουν την ισότητα των φύλων. Η Ελλάδα, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία και η Ισπανία δεσμεύονται να ενσωματώσουν το θέμα του φύλου στη στρατηγική τους, τα κατά επόμενα δύο έτη. Στα υπόλοιπα ΕΣΔ, το θέμα του φύλου αντιμετωπίζεται κατά τρόπο περιστασιακό και ανεπαρκή. Η συμμετοχή δομών/επιτροπών ισότητας στο σχεδιασμό των ΕΣΔ απλώς υπάρχει, με ρητή αναφορά σε λίγα μόνο ΕΣΔ.

Η γενική τάση ανάπτυξης μέτρων κατά της φτώχειας, προσαρμοσμένων στις ανάγκες του ατόμου, πρέπει να συμβάλει στην αύξηση της ευαισθητοποίησης σε θέματα φύλου. Ωστόσο, ορισμένες ανισότητες όσον αφορά το φύλο απαιτούν μια πιο ενδελεχή επισκόπηση των παραδοχών όσον αφορά το φύλο, που διέπουν τα κοινωνικά συστήματα. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι το πρόβλημα χορήγησης ανεπαρκούς σύνταξης σε μόνες ηλικιωμένες γυναίκες με φτωχό ή ανύπαρκτο μητρώο εργασίας. Από τα στοιχεία της Eurostat προκύπτει ότι η ψαλίδα στα ποσοστά χαμηλών εισοδημάτων μεταξύ ηλικιωμένων ανδρών και γυναικών είναι σημαντικά μικρότερη σε κράτη μέλη όπου τα συστήματα κοινωνικής πολιτικής βασίζονται σε ατομικά δικαιώματα. Τα ΕΣΔ μπορούν να αποτελέσουν μια ευκαιρία για την εις βάθος επισκόπηση στον τομέα αυτό.

4.3 Αντιμέτωπιση θεμάτων που αφορούν το φύλο στο πλαίσιο των διαφόρων στόχων

Για να εξασφαλιστεί ότι τα μέτρα που λαμβάνονται δεν προκαλούν διακρίσεις λόγω φύλου και προκειμένου να αποφασιστεί αν πρέπει να αναληφθεί θετική δράση, με συγκεκριμένους στόχους, πρέπει να γίνεται σαφής εντοπισμός των προβλημάτων.

Στο πλαίσιο του στόχου 1.1 έχουμε το μεγαλύτερο βαθμό ενσωμάτωσης του φύλου, κάτι που αντικατοπτρίζει τις διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη για τα ΕΣΔ για την απασχόληση. Εξετάζονται οι δυσκολίες των γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, συνήθως όμως δεν υπάρχει σαφής εστίαση σε ομάδες με χαμηλό εισόδημα. Υπάρχει ανισομερής εξέταση του συνδυασμού των επαγγελματικών και των οικογενειακών υποχρεώσεων, με μεγαλύτερη εστίαση των μέτρων στις γυναίκες παρά στους άνδρες. Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην αύξηση των θέσεων παιδικής φροντίδας, όμως ορισμένα κράτη μέλη θέτουν και το θέμα της οικονομικής προσιτότητας της παιδικής μέριμνας για γονείς από ομάδες χαμηλού εισοδήματος (πρβλ. κεφάλαιο 3.1).

Ορισμένα κράτη μέλη επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τις ανισότητες στην αγορά εργασίας λόγω φύλου με την εφαρμογή πολυδιάστατων προγραμμάτων, όπως το ισπανικό σχέδιο δράσης για την ισότητα ανδρών και γυναικών, το βρετανικό πρόγραμμα New Deals για μόνους γονείς και για συντρόφους και το ιρλανδικό σχέδιο οικογενειακών υπηρεσιών για οικογένειες με σύνθετες ανάγκες.

Τα περισσότερα κράτη μέλη ενσωματώνουν, έως ένα βαθμό, στους στόχους 1.1 και 1.2 τις ειδικές ανάγκες μόνων γονέων, κατά την παρουσίαση των μέτρων τους όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, την κατάρτιση, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές παροχές, τη στέγαση και τις υπηρεσίες. Οι προσεγγίσεις που περιγράφονται μπορούν να θεωρηθούν προάγγελοι των αξιολογήσεων του αντικτύπου των πολιτικών στους μόνους γονείς. Τέσσερα μόνο κράτη μέλη αναφέρουν τους μόνους γονείς μεταξύ των πλέον ευάλωτων ομάδων, στο πλαίσιο του στόχου 3 (Βέλγιο, Δανία, ΗΒ, Ιρλανδία).

Στόχος 1.2: ο κύριος τομέας που διερευνήθηκε είναι η κοινωνική προστασία, με ιδιαίτερη εστίαση στις συντάξεις γήρατος και τα συστήματα κοινωνικής υποστήριξης (πρβλ. κεφάλαιο 3.1.2.-α). Παρ' ό,τι τα περισσότερα κράτη μέλη αναφέρουν ότι κίνδυνος φτώχειας μεταξύ των ηλικιωμένων γυναικών με χαμηλή, άτυπη ή καθόλου απασχόληση είναι υψηλός, μόνο λίγα από αυτά αναφέρουν αναθεώρηση των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων. Το θέμα του φύλου αντιμετωπίζεται εν μέρει στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των συστημάτων συνταξιοδότησης και κοινωνικής ασφάλισης της Ιρλανδίας, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη. Η Γερμανία παρέχει τη δυνατότητα σώρευσης των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για άτομα που έχουν διακόψει την επαγγελματική τους σταδιοδρομία λόγω της παροχής φροντίδας, ενώ το Λουξεμβούργο, η Αυστρία και η Σουηδία αναγνωρίζουν ως συντάξιμα τα χρόνια που έχουν δαπανηθεί για τη φροντίδα των παιδιών. Η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος του ΗΒ και ιδιαίτερα η δεύτερη κρατική σύνταξη θα βελτιώσουν την κατάσταση των γυναικών που στο παρελθόν μειονεκτούσαν λόγω διακοπής της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Η προσέγγιση όσον αφορά τα μέτρα για την πρόσβαση σε στέγη δεν λαμβάνουν σχεδόν καθόλου υπόψη το θέμα του φύλου. Εκτός από τους άστεγους (βλ. στη συνέχεια), η Γαλλία και η Ισπανία αναφέρουν νέες λύσεις στον τομέα της παροχής κοινωνικής και έκτακτης στέγης σε θύματα οικιακής βίας, η δε Ελλάδα για μόνες μητέρες (πρβλ. κεφάλαιο 3.1.2-β).

Η έλλειψη ανάλυσης με βάση το φύλο σημαίνει ότι το θέμα αυτό δεν λαμβάνεται σχεδόν καθόλου υπόψη όσον αφορά την πρόσβαση στην περίθαλψη της υγείας. Όσον αφορά τους άνδρες: η Γαλλία προτίθεται να βελτιώσει τη ψυχική φροντίδα αστεγών. Όσον αφορά τις γυναίκες: το Βέλγιο σχεδιάζει τη δημιουργία ενός συστήματος κινητών μονάδων ψυχικής περίθαλψης, για τη μείωση του υψηλού ποσοστού περιπτώσεων κατάθλιψης. Το ΗΒ σκοπεύει να μειώσει τον αριθμό των περιπτώσεων εγκυμοσύνης μεταξύ των εφήβων, ενώ η Ισπανία αναπτύσσει πρόγραμμα ενημέρωσης σε θέματα υγείας για πόρνες.

Όσον αφορά την εκπαίδευση, η κατάσταση δεν είναι σχεδόν καθόλου σαφής όσον αφορά το φύλο. Η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου και οι περιπτώσεις σκασιαρχείου, που πλήττουν περισσότερο τα αγόρια από τα κορίτσια, εξετάζονται από πολλά κράτη μέλη χωρίς να γίνεται αναφορά στο φύλο (πρβλ. κεφάλαιο 3.1.2-δ). Όσον αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων, η Αυστρία ανακοινώνει το σχέδιο δράσης 2003, για την προώθηση της πρόσβασης στο σχολείο και της εκπαίδευσης ενηλίκων μεταξύ γυναικών που απειλούνται ιδιαίτερα από τη φτώχεια, ενώ η Ισπανία παρουσιάζει το σχέδιο "ALBA" για την καταπολέμηση του αναλφαριθμισμού μεταξύ των γυναικών.

Επειδή οι υπηρεσίες αποτελούν μέρος των πολυδιάστατων μέτρων που λαμβάνονται στο πλαίσιο του στόχου 2 ή 3, δεν γίνεται αρκετή αναφορά σε θέματα φύλου όσον αφορά την πρόσβαση στις υπηρεσίες, στο πλαίσιο του στόχου 1.2

Στόχος 2: η πρόσφατη έρευνα του Ευρωβαρόμετρου δείχνει ότι στα περισσότερα κράτη μέλη υπάρχουν μεγάλες διαφορές εις βάρος των γυναικών, όσον αφορά την κατάρτιση σε ΓΠΕ και την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Παρ' όλα αυτά, μόνο τρία κράτη μέλη αναφέρουν θετικά μέτρα για τη μείωση αυτών των διαφορών (Αυστρία, Γερμανία και Πορτογαλία· πρβλ. κεφάλαιο 3.2.1). Άλλες πρωτοβουλίες στο πλαίσιο του στόχου 2 αφορούν την πρόληψη της διάλυσης οικογενειών (Ιρλανδία, Βέλγιο, Αυστρία). Στο πλαίσιο του στόχου 2 αναφέρεται και η εθνική στρατηγική του ΗΒ για τα άτομα που παρέχουν φροντίδα.

Στόχος 3: Αναφέρονται δύο εκτενείς πρωτοβουλίες για τις γυναίκες, ως υποστήριξη στα πιο ευάλωτα άτομα: το μέτρο για την ισότητα των γυναικών στο πλαίσιο του ΕΣΑ²² στην Ιρλανδία και το τέταρτο σχέδιο δράσης για την ισότητα ανδρών και γυναικών στην Ισπανία.

Οι άστεγοι, εκ των οποίων οι περισσότεροι είναι άνδρες, αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο διαφόρων στόχων: στο στόχο 1.2 για μέτρα παροχής έκτακτης στέγασης ή υγείας (Γαλλία, ΗΒ)· στο στόχο 2 για μέτρα πρόληψης στη Δανία, την Ελλάδα, και με μια ολοκληρωμένη στρατηγική στην Ιρλανδία (πρβλ. κεφάλαιο 3.2.2)· και στο στόχο 3, ως η περισσότερο ευάλωτη ομάδα (Δανία, Γερμανία, ΗΒ).

Η Αυστρία, η Γερμανία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Ισπανία αναφέρουν πρωτοβουλίες για τη μείωση της οικιακής βίας και την υποστήριξη των θυμάτων, στο πλαίσιο του στόχου 3 αλλά και των στόχων 1.2 ή 2. η Ιταλία έχει θεσπίσει νέο νόμο κατά της οικιακής βίας. Αναπτύσσει επίσης πρωτοβουλίες για την υποστήριξη των θυμάτων σωματεμπορίας. Η Αυστρία έχει θεσπίσει την παροχή νομική προστασίας έναντι άσκησης οικιακής βίας και η Γερμανία επεξεργάζεται επίσης νομικές διατάξεις προστασίας, πέραν του υφιστάμενου δικτύου καταφυγίων για γυναίκες. Στην Ιρλανδία υπάρχει εθνική συντονιστική επιτροπή, η οποία συντονίζει τις διάφορες πρωτοβουλίες υποστήριξης και πρόληψης. Το ισπανικό εθνικό σχέδιο δράσης κατά της οικιακής βίας παρέχει, κατά ομοιόμορφο τρόπο υποστήριξη στα θύματα, μέτρα για τους θύτες και κατάρτιση του προσωπικού για την επιβολή του νόμου.

"OLTRE LA STRADA" EMILIA ROMAGNA, ΙΤΑΛΙΑ)

Για την καταπολέμηση και την πρόληψη της εμπορίας γυναικών και παιδιών απαιτείται μια εκτενής και πολυδιάστατη προσέγγιση, με τη συμμετοχή όλων των αρμόδιων παραγόντων, τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες προορισμού. Η Ιταλία θέσπισε πρόσφατα νόμο περί μετανάστευσης για τη χορήγηση προσωρινών αδειών διαμονής σε θύματα σωματεμπορίας, ως πρώτο βήμα για την κοινωνική τους αποκατάσταση. Το περιφερειακό σχέδιο "Oltre la Strada" στην Εμίλια Ρομάννα προβλέπει τη συμμετοχή τοπικών αρχών, ΜΚΟ και κοινωνικών λειτουργών, σε τοπικά δίκτυα, και αναπτύσσει τη συνεργασία με τις χώρες προέλευσης των θυμάτων. Στις δραστηριότητες περιλαμβάνονται η λειτουργία τηλεφωνικής γραμμής βοήθειας, η παροχή νομικών συμβουλών και προστασίας, καταφύγια, προγράμματα αποκατάστασης, επαγγελματική κατάρτιση και εργασία σε επιχείρηση με γυναίκες απασχολούμενες. Συμβάλει επίσης στην πρόληψη της σωματεμπορίας, με τη διάδοση πληροφοριών για το θέμα αυτό και με την κατάρτιση κοινωνικών λειτουργών και άλλων αρμόδιων παραγόντων, τόσο στην Ιταλία όσο και στις χώρες προέλευσης.

Στόχος 4: η ισόρροπη εκπροσώπηση των φύλων αγνοείται παντελώς από τα κράτη μέλη. Η Δανία αναφέρει μέτρα της εθνικής ένωσης τοπικών αρχών για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου.

²² Σχέδιο εθνικής ανάπτυξης

4.4 Η διάσταση του φύλου στη διαδικασία παρακολούθησης, της αξιολόγησης του αντικτύπου και του καθορισμού δεικτών

Όπως πρέπει να προηγείται των αλλαγών στην πολιτική και της λήψης νέων μέτρων η ανάλυση με βάση το φύλο, έτσι θα πρέπει να υπάρχει και εκ των υστέρων αξιολόγηση του αντικτύπου, με τη χρήση κατάλληλων δεικτών που θα λαμβάνουν υπόψη τους το φύλο. Η αξιολόγηση του αντικτύπου ανάλογα με το φύλο σχεδιάζεται, σε πιλοτική βάση, στην Ιρλανδία, στο πλαίσιο προγραμμάτων στους τομείς της απασχόλησης, της κατάρτισης και της εκπαίδευσης. Η Δανία και η Ιρλανδία αναφέρουν την ύπαρξη επιτροπών παρακολούθησης σε εθνικό επίπεδο. Σε άλλα κράτη μέλη οι ενέργειες παρακολούθησης περιορίζονται σε ειδικά μέτρα.

Οι δείκτες καθορίζονται με βάση το φύλο και είναι κυρίως αυτοί που αναφέρονται στα ΕΣΔ για την απασχόληση. Άλλα στοιχεία παρατίθενται αποσπασματικά, στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, της εκπαίδευσης, της υγείας και της συμμετοχής σε εθελοντικές οργανώσεις. Πολλά κράτη μέλη ανακοινώνουν την πρόθεσή τους να βελτιώσουν την ανάλυση βάσει του φύλου, κατά τη διάρκεια εφαρμογής των ΕΣΔ.

5. ΧΡΗΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΤΑ ΕΣΔ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

Για την παρακολούθηση των πολιτικών που περιγράφονται στα ΕΣΔ, τα κράτη μέλη κλήθηκαν να αναπτύξουν, σε εθνικό επίπεδο, δείκτες και άλλους μηχανισμούς παρακολούθησης κατάλληλους για τη μέτρηση της προόδου όσον αφορά για κάθε ένα από τους καθοριζόμενους σε αυτά στόχους.

Στο παρόν πλαίσιο, είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση ανάμεσα στους δείκτες επίδοσης και στους πολιτικούς δείκτες. Οι δείκτες επίδοσης μετρούν τα χαρακτηριστικά του φαινομένου, αντικατοπτρίζοντας το αποτέλεσμα των πολιτικών και την πρόοδο που επιτυγχάνεται όσον αφορά την αποτελεσματική αντιμετώπιση κύριων κοινωνικών προβλημάτων (π.χ. το ποσοστό φτώχειας, ο αριθμός των ατόμων που εγκαταλείπουν το σχολείο). Οι πολιτικοί δείκτες αναφέρονται σε πολιτικές προσπάθειες (π.χ. επενδύσεις στην παροχή κοινωνικής υποστήριξης, αριθμός των αστέγων που λαμβάνουν βοήθεια). Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν και οι δείκτες πλαισίου, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για να ενταχθούν οι πολιτικές σε ένα γενικότερο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο (π.χ. το ύψος των επενδύσεων στον τομέα της κοινωνικής προστασίας ως ποσοστό του ΑΕΠ). Αν και είναι πιο σωστό να εξετάζονται οι αλλαγές στην πάροδο του χρόνου, παρά επίπεδα, αφού πρωταρχικός στόχος είναι η παρακολούθηση της προόδου με την πάροδο του χρόνου, πρέπει επίσης να συνεκτιμηθούν αρχικά επίπεδα, λόγω της σημαντικής διαφοράς που υπάρχει στα κράτη μέλη όσον αφορά το σημείο εκκίνησης.

Τα περισσότερα κράτη μέλη χρησιμοποίησαν **δείκτες επίδοσης** για να εξηγήσουν την αρχική κατάσταση και να εντοπίσουν τις κύριες αλλαγές. Ωστόσο, η απαραίτητη έμφαση σε αυτήν την εργασία δεν δίδεται από όλα τα κράτη μέλη: Ορισμένα κράτη μέλη έχουν συμπεριλάβει ένα σχετικό αναλυτικό μέρος (Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία) ενώ άλλα βασίζονται απλώς σε υπάρχον υλικό, π.χ. από εθνικά παρατηρητήρια (Γερμανία). Ορισμένα κράτη μέλη έχουν επίσης υπολογίσει τους διάφορους δείκτες που πρόκειται να χρησιμοποιήσουν (Βέλγιο, Ιταλία, Φινλανδία, ΗΒ).

Ορισμένα κράτη μέλη έχουν καθορίσει συγκεκριμένους **στόχους** ύστερα από ανάλυση. Μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα σε δύο κατηγορίες στόχων:

- Ορισμένα κράτη μέλη επικεντρώνονται σε έναν ενιαίο γενικό στόχο: τη μείωση των επιπέδων φτώχειας (Ιρλανδία), τη μείωση κατά το ήμισυ του αριθμού των αποδεκτών κοινωνικής πρόνοιας (Σουηδία), την αύξηση του αριθμού των ατόμων που απασχολούνται (Δανία). Ο στόχος της Δανίας για αύξηση της απασχόλησης έως το 2010 κατά 100.000 άτομα πρέπει να ειδωθεί στο πλαίσιο μιας χώρας με το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ, που ήδη βρίσκεται άνω του 70% που αποτελεί τον ευρωπαϊκό στόχο. Στο πλαίσιο αυτό, η ένταξη στην απασχόληση αυτών των επιπλέον ατόμων προϋποθέτει την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά έξω από την αγορά εργασίας.
- Άλλα κράτη μέλη θέτουν μια σειρά συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι αφορούν "διοικητικά" (Κάτω Χώρες) ή συγκεκριμένα αποτελέσματα (ΗΒ) ή συνδυασμό των δύο (Πορτογαλία). Στην περίπτωση της Πορτογαλίας, στο ΕΣΔ αναφέρεται ότι, εντός ενός έτους, όλα τα άτομα που αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό πρέπει να έχουν λάβει προσωπική υποστήριξη από τις κοινωνικές υπηρεσίες και να τους προταθεί σύμβαση κοινωνικής ενσωμάτωσης. Από πλευράς στοχοθέτησης, η προσέγγιση της Πορτογαλίας είναι μάλλον η πιο φιλόδοξη, τόσο από πλευράς γενικών όσο και από πλευράς συγκεκριμένων στόχων.

Τα περισσότερα κράτη μέλη, αν και δεν θέτουν συγκεκριμένους στόχους, έχουν εντοπίσει σαφώς, ύστερα από ανάλυση, τους δείκτες που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την παρακολούθηση. Μόνο η Αυστρία και η Γερμανία (εκτός από την αναφορά στην πρόσφατη κυβερνητική έκθεση για τη φτώχεια και την ευημερία) δεν αναφέρουν συγκεκριμένους δείκτες.

Λόγω της έλλειψης κοινά καθορισμένων και συμφωνημένων δεικτών σε επίπεδο ΕΕ, τα κράτη μέλη τείνουν να χρησιμοποιούν **διαφορετικούς ορισμούς** για τη μέτρηση και το χαρακτηρισμό των σημερινών επιπέδων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Ενώ τα περισσότερα κράτη μέλη αναφέρονται στο βασικό δείκτη του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας, ορισμένες χώρες αναφέρονται επίσης σε εθνικούς δείκτες απόλυτης φτώχειας (Ιταλία, Πορτογαλία, ΗΒ) - αν και η έννοια της "σχετικής φτώχειας" διαφέρει²³. Το όριο κινδύνου φτώχειας υπολογίζεται σε διαφορετικά κατώφλια (50% ή 60% του διάμεσου εισοδήματος) και στις περιπτώσεις της Ιρλανδίας και της Αυστρίας προσαρμόζεται βάσει συμπληρωματικών πληροφοριών. Η Ελλάδα και η Ιταλία ορίζουν τη σχετική φτώχεια με βάση το εισόδημα και την κατανάλωση και δικαιολογούν τη χρήση της κατανάλωσης με το υψηλό επίπεδο αυτοαπασχολούμενων καθώς και με το στοιχείο της ιδιοκτησίας στέγης, ακόμη και μεταξύ φτωχών νοικοκυριών.

Το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας δεν αναγνωρίζεται ως βασικός δείκτης από ορισμένα κράτη μέλη (Σουηδία, Δανία, Κάτω Χώρες), τα οποία τονίζουν τη σημασία άλλων δεικτών για την κοινωνική ενσωμάτωση, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η κοινωνική συμμετοχή, ή προτιμούν να χρησιμοποιούν δείκτες που βασίζονται σε διοικητικές πηγές. Οι Κάτω Χώρες αναπτύσσουν έναν οικονομικό δείκτη φτώχειας, ο οποίος συνεκτιμά το ποσοστό των νοικοκυριών που λαμβάνουν ελάχιστο εισόδημα με την τάση στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των αποδεκτών.

²³ Αναφέρεται στην οικονομική προσιτότητα ενός καλαθιού αγαθών στην Ιταλία και στο όριο σχετικής φτώχειας που καθορίζεται σε κάποια χρονική στιγμή στο ΗΒ. Στο ΕΣΔ της Πορτογαλίας δεν δίδεται σαφής ορισμός της απόλυτης ή παιδικής φτώχειας.

Παρ' ό,τι δεν επιδιώκεται η θέσπιση κοινά συμφωνημένων ορισμών για τους **πολιτικούς δείκτες** στο σύνολο της ΕΕ, υπάρχει σαφής ανάγκη να συμπεριληφθούν στα ΕΣΔ κατάλληλοι δείκτες και μηχανισμοί παρακολούθησης της προόδου κατά την πάροδο του χρόνου, όπως απαιτείται από τους στόχους της Νίκαιας. Ορισμένα κράτη μέλη κάνουν ευρεία χρήση πολιτικών δεικτών στα ΕΣΔ τους (Ισπανία, Γαλλία, Πορτογαλία, Δανία). Θα ήταν πολύ θετικό να δίνονται στα ΕΣΔ τα υπάρχοντα επίπεδα πολιτικών δεικτών, ώστε να καταστούν αποτελεσματικοί μηχανισμοί παρακολούθησης της πολιτικής, όμως μόνο η Δανία έχει ακολουθήσει με συνέπεια αυτή τη φιλόδοξη προσέγγιση. Ορισμένα κράτη μέλη (Ιταλία, ΗΒ) αποφάσισαν να μην ασχοληθούν με πολιτικούς δείκτες και να εστιαστούν αποκλειστικά σε δείκτες επίδοσης.

Πρέπει να επισημανθούν διάφορες **ειδικές προσεγγίσεις**. Στο ΕΣΔ του ΗΒ γίνεται διαχωρισμός των δεικτών που εστιάζονται σε τρέχοντα ζητήματα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (όπως το ποσοστό χαμηλού εισοδήματος) από τους δείκτες που αναφέρονται σε παράγοντες αύξησης του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (όπως το σκασιαρχείο από το σχολείο ή η εγκυμοσύνη εφήβων). Στο ΕΣΔ της Ιταλίας εντοπίζονται ειδικοί δείκτες για ευάλωτες ομάδες (π.χ. άτομα με ειδικές ανάγκες που ζουν σε σπίτια με αρχιτεκτονικά εμπόδια, ηλικιωμένοι που ζουν μόνοι τους και χωρίς συγγενείς). Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι ορισμένες χώρες χρησιμοποιούν ειδικά υποκειμενικούς δείκτες, ισχυριζόμενα ότι οι αντιλήψεις των ατόμων που εμπλέκονται μπορούν να είναι εξίσου σημαντικές με την αντικειμενική κατάσταση (Ιταλία, Βέλγιο).

Η σπουδαιότητα που αποδίδουν ορισμένα κράτη μέλη στη **γεωγραφική διάσταση** δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Για ορισμένες χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Βέλγιο, Γερμανία), οι περιφερειακές διαφορές είναι σημαντικές και είναι σημαντικό να υπάρχει μια περιφερειακή κατανομή όλων των διαθέσιμων πληροφοριών. Άλλες χώρες επισημαίνουν τη γεωγραφική διάσταση, περισσότερο όμως με την έννοια υποβαθμισμένων περιοχών πόλεων, και προτείνουν δείκτες για την παρακολούθηση αυτών των περιοχών (ΗΒ, Κάτω Χώρες, Γαλλία).

Ενδείξεις μελλοντικών αναπτύξεων σε επίπεδο ΕΕ

Από τα προαναφερόμενα καθίσταται σαφές ότι ακόμη απέχουμε πολύ από μια κοινή προσέγγιση όσον αφορά τους κοινωνικούς δείκτες, που θα επιτρέψει την παρακολούθηση των πολιτικών αποτελεσμάτων και θα διευκολύνει τον εντοπισμό ορθών πρακτικών. Χρειάζεται να καταβληθούν προσπάθειες για τη βελτίωση της κατάστασης, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ΕΕ.

Σε εθνικό επίπεδο, είναι σαφές ότι σε πολλές χώρες υπάρχουν μεγάλες ελλείψεις όσον αφορά τα διαθέσιμα στοιχεία. Αυτό ισχύει κυρίως για τον εντοπισμό ευάλωτων ομάδων, όπου διαπιστώνεται ότι σε διάφορα ΕΣΔ υπάρχει έλλειψη βασικών ποσοτικών πληροφοριών ή στοιχείων παρακολούθησης των πολιτικών για ομάδες που δεν μπορούν να εντοπιστούν μέσω ερευνών, όπως είναι οι χρήστες οινοπνεύματος, οι ναρκομανείς, οι άστεγοι, οι εθνικές μειονότητες κ.α.. Πρέπει να αναπτυχθούν οι εθνικές στατιστικές βάσεις για την αποτελεσματική παρακολούθηση της στρατηγικής για την κοινωνικής ενσωμάτωση. Χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των διοικητικών πηγών. Σε πολλά θέματα που αφορούν τον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως η στέγαση, η υγεία, η δικαιοσύνη, οι πλέον μειονεκτούσες ομάδες κ.α., οι διοικητικές πηγές μπορούν να δώσουν χρήσιμες πληροφορίες, πέραν των ερευνών για τα νοικοκυριά. Ορισμένα κράτη μέλη σκοπεύουν να αξιοποιήσουν τα ΕΣΔ για τη βελτίωση των εθνικών στατιστικών τους (Ελλάδα, Βέλγιο).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προτεραιότητα έχει όχι μόνο η βελτίωση των υφιστάμενων ευρωπαϊκών βάσεων δεδομένων αλλά και η εξασφάλιση της αποδοχής τους από όλα τα κράτη μέλη, η οποία ακόμη σήμερα δεν είναι δεδομένη. Οι περισσότερες από τις στατιστικές πληροφορίες στις οποίες βασίζονται οι κοινωνικοί δείκτες σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρέχονται από δύο έρευνες για τα νοικοκυριά που συντονίζονται από τη Eurostat – την έρευνα εργατικού δυναμικού (LFS) και την έρευνα για τα νοικοκυριά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ECHP). Πρόσφατα αναπτύσσεται ένας νέος μηχανισμός, που πρόκειται να αντικαταστήσει από το 2004 και μετά την ECHP, οι στατιστικές για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC). Αυτή η έρευνα αναμένεται να αποτελέσει την πηγή αναφοράς για την ανάλυση στον τομέα του εισοδήματος και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως επίσης και για την παρακολούθηση της προόδου που επιτυγχάνεται με την εφαρμογή των στρατηγικών για την κοινωνική ενσωμάτωση. Επομένως, πρέπει ο μηχανισμός αυτός να γίνει αποδεκτός από όλες τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες και να χρησιμοποιείται ως εθνική πηγή που θα παρέχει επίκαιρα και καλής ποιότητας στοιχεία.

Ωστόσο, πρέπει επίσης να αναγνωριστεί ότι οι δείκτες σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν πρέπει να περιορίζονται στο εισόδημα και την απασχόληση αλλά να καλύπτουν και άλλους σημαντικούς τομείς για την κοινωνική ενσωμάτωση, όπως η υγεία, η στέγαση, η εκπαίδευση, η κοινωνική συμμετοχή και η κατάσταση ιδιαίτερα εύάλωτων ομάδων. Στον τομέα της υγείας θα αναπτυχθεί ένα εκτενές σύστημα ενημέρωσης σε θέματα υγείας, στο πλαίσιο του προγράμματος δράσης της Κοινότητας στον τομέα της δημόσιας υγείας (πρβλ. COM (2000) 285 τελικό, της 16.5.2000), το οποίο θα καλύπτει τη συλλογή, την ανάλυση και τη διάδοση στοιχείων για την κατάσταση της υγείας, τα συστήματα υγείας και τους καθοριστικούς παράγοντες για την υγεία. Όσον αφορά την υγεία, η ανάπτυξη εθνικών πηγών καλής ποιότητας, που θα βασίζονται σε διοικητικά στοιχεία, μπορεί να αποτελέσει το πρώτο βήμα για μια πιο εκτενή κάλυψη, σε πολλούς όμως τομείς αυτό δεν αρκεί, αφού η δυνατότητα σύγκρισης θα είναι μικρή.

Τον Ιανουάριο του 2001 δημιουργήθηκε από την επιτροπή κοινωνικής προστασίας ομάδα εμπειρογνομόνων για τους δείκτες, με αποστολή τη βελτίωση των δεικτών στον τομέα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων δεικτών για την αξιολόγηση των τάσεων και την παρακολούθηση των πολιτικών εξελίξεων στο πλαίσιο των ΕΣΔ, καθώς επίσης και την ανάπτυξη δεικτών που θα αντικατοπτρίζουν το ρόλο της κοινωνικής προστασίας και θα στηρίζουν τη διαδικασία εκσυγχρονισμού των συστημάτων. Μια έκθεση της ομάδας, που καθορίζει έναν κατάλογο κοινά συμφωνημένων δεικτών στον τομέα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, εγκρίθηκε εν τω μεταξύ από την επιτροπή κοινωνικής προστασίας ενόψει της υποβολής της στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο Laeken. Στις μελλοντικές κοινές εκθέσεις το έργο αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη ως βάση για την ανάλυση.

Παρ' ό,τι σήμερα φαίνεται ενδεδειγμένο να χρησιμοποιούνται τα υπάρχοντα εθνικά στοιχεία στους τομείς (π.χ. στέγαση) όπου υπάρχει έλλειψη κοινά συμφωνημένων δεικτών, η εμπειρία από τα ΕΣΔ που υποβλήθηκαν, όπου μόνο μια μειοψηφία κρατών μελών παρέχει λεπτομερείς και σχετικούς δείκτες, δείχνει ότι η προσέγγιση αυτή δεν αρκεί για την επίτευξη πραγματικής προόδου από πλευράς συγκρισιμότητας.

Για το σκοπό αυτό, η ανάπτυξη κοινά συμφωνημένων δεικτών πρέπει να εξακολουθήσει να αποτελεί προτεραιότητα. Στις περαιτέρω εργασίες της ομάδας εμπειρογνομόνων για τους δείκτες πρέπει να συνεκτιμηθούν ορισμένοι από τους δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη στα ΕΣΔ. Στο στατιστικό παράρτημα παρουσιάζεται μια επιλογή των δεικτών που χρησιμοποιήθηκαν στα ΕΣΔ και μπορούν να αναπτυχθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.